

Prokurator Ofiarom Przepęstw

Ewa Bieńkowska, Katarzyna Dudka, Cezary Kulesza
Lidia Mazowiecka, Piotr Starzyński, Wojciech Zalewski
Eleonora Zielińska

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady
ustanawiająca normy minimalne
w zakresie praw, wsparcia i ochrony
ofiar przęstw

Komentarz

---

redakcja naukowa
Ewa Bieńkowska
Lidia Mazowiecka

LEX

a Wolters Kluwer business

Ewa Bieńkowska, Katarzyna Dudka, Cezary Kulesza
Lidia Mazowiecka, Piotr Starzyński, Wojciech Zalewski
Eleonora Zielińska

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady
ustanawiająca normy minimalne
w zakresie praw, wsparcia i ochrony
ofiar przestępstw

Komentarz

---

redakcja naukowa
Ewa Bieńkowska
Lidia Mazowiecka

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Publikacja z serii „Prokurator ofiarom przestępstw”.

Stan prawny na 1 czerwca 2014 r.

Wydawca
Magdalena Przek-Ślesicka

Redaktor prowadzący
Ewa Fonkowicz

Opracowanie redakcyjne
Elżbieta Józwiak

Łamanie
JustLuk Łukasz Drzewiecki, Stanisław Drzewiecki, Krystyna Szych

Poszczególne artykuły skomentowali:

Lidia Mazowiecka, Ewa Bieńkowska – preambuła, art. 3, 4, 6–9, 25, 26–32

Katarzyna Dudka – art. 1 i 2, 5, 18–21

Cezary Kulesza, Piotr Starzyński – art. 10, 11, 13–17

Witold Zalewski – art. 12

Eleonora Zielińska – art. 22–24

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN: 978-83-264-3368-9

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl

www.wolterskluger.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Zagadnienia wstępne	13
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW	23
Preambuła	23
Rozdział 1. Przepisy ogólne	95
Rozdział 2. Udzielanie informacji i wsparcia	111
Rozdział 3. Udział w postępowaniu karnym	130
Rozdział 4. Ochrona ofiar oraz uznanie ofiar o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony	229
Rozdział 5. Przepisy różne	270
Rozdział 6. Przepisy końcowe	274
Literatura	279

Wykaz skrótów

Akty prawne

- decyzja ramowa 2001/220/WSiSW – decyzja ramowa Rady 2001/220/WSiSW z dnia 15 marca 2001 r. o pozycji ofiar w postępowaniu karnym (Dz. Urz. WE L 82 z 22.03.2001, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 4, s. 72)
- decyzja ramowa 2009/948/WSiSW – decyzja ramowa Rady 2009/948/WSiSW z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie zapobiegania konfliktom jurysdykcji w postępowaniu karnym i w sprawie rozstrzygania takich konfliktów (Dz. Urz. UE L 328 z 15.12.2009, s. 42)
- deklaracja o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw – deklaracja Narodów Zjednoczonych o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z dnia 29 listopada 1985 r., tekst polski m.in. (w:) E. Bińkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa w dokumentach międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. i 71 i n.
- dyrektywa (dyrektywa 2012/29/UE) – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57)
- dyrektywa 2004/80/WE – dyrektywa Rady 2004/80/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. odnosząca się do kompensaty dla ofiar przestępstw (Dz. Urz. UE L 261 z 6.08.2004, s. 15; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 7, s. 65)

- dyrektywa 2011/36/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującej decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011, s. 1)
- dyrektywa 2011/93/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz. Urz. UE L 335 z 17.12.2011, s. 1; sprost. dot. numeru dyrektywy: Dz. Urz. UE L 18 z 21.01.2012, s. 7)
- dyrektywa 2011/99/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (Dz. Urz. UE L 338 z 21.12.2011, s. 2)
- EKPCz – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Konwencja nr 196 – Konwencja Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Konwencja nr 196; Dz. U. z 2008 r. Nr 161, poz. 998)
- Konwencja nr 197 – Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Konwencja nr 197; Dz. U. z 2009 r. Nr 20, poz. 107)

- Konwencja o prawach dziecka – Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.)
- Konwencja o wzajemnej pomocy w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej – Konwencja ustanowiona przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej z dnia 29 maja 2000 r. (Dz. Urz. WE C 197 z 12.07.2000, s. 3; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 8, s. 205)
- Konwencja w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej
k.p.c. – Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja nr 210; tekst polski: hub.coe.int oraz wraz z memorandum wyjaśniającym (w: *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2013, s. 273 i n.)
– ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.p.k. z 1969 r. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.)
- KPP – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 2)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.)
- nowelizacja z dnia 13 czerwca 2013 r. – ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. poz. 849)
- nowelizacja z dnia 27 września 2013 r. – ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247)
- projekt z dnia 8 maja 2014 r. – rządowy projekt z dnia 8 maja 2014 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych

- inne ustawy (wraz z uzasadnieniem na stronie Rządowego Centrum Legislacji)
- rekomendacja Rec. (2006)8 – rekomendacja Rec. (2006)8 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie pomocy dla ofiar przestępstw z dnia 14 czerwca 2006 r., tekst polski (w:) E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa w dokumentach międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 119 i n.
- rozporządzenie nr 606/2013 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 606/2013 z dnia 13 czerwca 2013 r. w sprawie wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach cywilnych (Dz. Urz. UE L 181 z 29.06.2013, s. 4)
- r.p.n.k. – rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. Nr 209, poz. 1245)
- r.r.w.u.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 144)
- r.s.p.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego (Dz. U. poz. 1642)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47)
- traktat lizboński – Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. Urz. UE C 306 z 17.12.2007, s. 1)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 13)
- u.p.p.r. – ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.)

- Wyjaśnienia KPP – Wyjaśnienia dotyczące Karty praw podstawowych (Dz. Urz. UE C 303 z 14.12.2007, s. 17)
- Wytyczne nr 3 – Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz. Urz. KGP z 2012 r. poz. 7 z późn. zm.)
- wytyczne z dnia 1 kwietnia 2014 r. – wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 1 kwietnia 2014 r. dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, nr PG VII G 021/14/14, www.pg.gov.pl

Pozostałe

- Biul. SAKa – Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach
- Biul. SN – Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego
- Dz. Urz. KGP – Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji
- ENO – europejski nakaz ochrony
- ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- KZS – Krakowskie Zeszyty Sądowe. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Krakowie w sprawach karnych
- NP – Nowe Prawo
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karno i Wojskowa
- OSNwSK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
- OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
- PiP – Państwo i Prawo
- Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
- PS – Przegląd Sądowy
- RJ – Restorative Justice
- SA – sąd apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy
- St. Prawn. – Studia Prawnicze
- TK – Trybunał Konstytucyjny
- TS – Trybunał Sprawiedliwości

Zagadnienia wstępne

1. Unia Europejska podjęła działania na rzecz ofiar przestępstw dopiero pod koniec lat 90. XX w., a więc wówczas, gdy ich zasadnicze kierunki i cele zostały już wyznaczone innymi dokumentami międzynarodowymi (szerzej zwłaszcza: E. Bieńkowska, *Wiktymologia. Koncepcje, kierunki badań, perspektywy*, Ossolineum 1984, s. 58 i n.; taż: *Wiktymologia. Zarys wykładu*, Warszawa 2000, s. 47 i n.). Jak wskazano w Preambule pierwszego unijnego dokumentu poświęconego tym kwestiom, jakim była decyzja ramowa Rady 2001/220/WSiSW z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (Dz. Urz. WE L 82 z 22.03.2001, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 4, s. 72), było to następstwem wdrażania postanowień Traktatu z Amsterdamu zmieniającego Traktat o Unii Europejskiej, traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/31 z późn. zm.) w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Stwierdzono, że należy wypracować normy minimalne ochrony ofiar przestępstw dotyczące w szczególności ich dostępu do wymiaru sprawiedliwości, prawa do odszkodowania oraz zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu karnym. Konsekwencją było przyjęcie decyzji ramowej 2001/220/WSiSW.

2. Celem, jaki miał zostać osiągnięty dzięki temu aktowi prawnemu, było doprowadzenie do zbliżenia regulacji prawnych poszczególnych państw członkowskich w stopniu zapewniającym ofiarom jednakowo wysoki stopień ochrony w każdym z nich. Założono, że do potrzeb ofiar należy się odnieść w sposób wszechstronny i skoordynowany oraz nieograniczający się do ochrony ich interesów jedynie w trakcie postępowania karnego, lecz również przed jego wszczęciem i po jego zakończeniu. Podkreślono, że zbliżone powinny zostać przede wszystkim zasady i praktyki dotyczące pozycji i podstawowych praw ofiar, w tym zwłaszcza ich pra-

wa do poszanowania godności, prawa do dostarczania i otrzymywania informacji, prawa do rozumienia i bycia rozumianym, prawa do ochrony oraz prawa do odszkodowania. Decyzja ramowa nie zobowiązywała jednak państw członkowskich do traktowania ofiar jako stron postępowania karnego. Duże znaczenie przywiązywała ona ponadto do zaangażowania w zajmowanie się ofiarami przestępstw wyspecjalizowanych usług wspierania ofiar oraz odpowiedniego szkolenia osób świadczących takie usługi.

W decyzji ramowej 2001/220/WSiSW wyszczególniono takie prawa ofiar, jak prawo do:

- 1) poszanowania godności oraz uznawania praw i ochrony interesów w postępowaniu karnym;
- 2) wysłuchania i dostarczania dowodów;
- 3) otrzymywania informacji od chwili pierwszego kontaktu z właściwymi organami oraz dotyczących sprawy;
- 4) zabezpieczenia w zakresie informowania, czyli minimalizowania trudności w komunikowaniu się w sposób porównywalny ze środkami tego rodzaju stosowanymi w przypadku sprawców;
- 5) szczególnego wsparcia poprzez udostępnienie w odpowiednich przypadkach bezpłatnej porady i pomocy prawnej;
- 6) zwrotu wydatków poniesionych przez ofiary będące stronami lub świadkami w związku z ich uczestniczeniem w postępowaniu karnym;
- 7) ochrony, w tym ochrony prywatności i wizerunku;
- 8) uzyskania w postępowaniu karnym orzeczeń dotyczących odszkodowania od sprawcy;
- 9) mediacji w przypadku przestępstw, które mogą być jej przedmiotem;
- 10) w przypadku ofiar mających miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim niż państwo popełnienia przestępstwa – minimalizowania wszelkich trudności i należytej ochrony interesów.

Szerzej zwłaszcza: E. Bieńkowska, *Sytuacja ofiar przestępstw w postępowaniu karnym w świetle standardów Unii Europejskiej*, St. Prawn. 2001, nr 3–4, s. 37 i n.; E. Zielińska, *Komentarz [do decyzji ramowej 2001/220/WSiSW] (w:) Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie*, t. 6, *Dokumenty karne*, cz. II, *Wybór tekstów z komentarzami*, pod red. E. Zielińskiej, Warszawa 2005, s. 632 i n.

3. Analizy ujawniły bardzo zróżnicowany stopień wprowadzenia w życie postanowień decyzji ramowej 2001/220/WSiSW w poszczególnych państwach członkowskich. Co więcej, okazało się, że stosowane w nich praktyki odnoszenia się do ofiar przestępstw nadal bazują na zasadach sprzed jej wejścia w życie. Ustalenia takie znalazły się w sprawozdaniu

Komisji z dnia 20 kwietnia 2009 r. (Sprawozdanie Komisji zgodnie z art. 18 decyzji ramowej Rady z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (2001/220/WSiSW), COM(2009)166 końcowy, EUR-Lex 52009DC0166-PL), jak również płyną z odrębnego badania. Zob. *Project Victims in Europe. Implementation of the EU Framework Decision on the Standing of Victims in Criminal Proceedings in the Member States of the European Union*, Victim Support Europe, Lisboa 2009, http://www.weisser-ring.at/Project_Victims_Europe_Final_Report_2_2010.pdf.

Mimo to Komisja zdecydowała o potrzebie opracowania dokumentu wzmacniającego pozycję ofiar przestępstw w stosunku do przyznanej jej na mocy decyzji ramowej, co jej zdaniem wynika przede wszystkim ze stałego wzrostu liczby ofiar przestępstw i wypadków komunikacyjnych w obrębie Unii, którym należy zapewnić skuteczniejszą ochronę. Podstawę prawną do podjęcia takich działań stworzył traktat lizboński (Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., Dz. Urz. UE C 306 z 17.12.2007, s. 1; też komentarz do Preambuły, teza 1). W dniu 18 maja 2011 r. Komisja przedstawiła pakiet legislacyjny, którego częścią był wniosek dotyczący przyjęcia dyrektywy ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, COM(2011)275 wersja ostateczna (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0275:FIN:PL:PDF>).

4. Decyzję ramową 2001/220/WSiSW uzupełniał, podobnie jak obecnie uzupełnia dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającą normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującą decyzją ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57), odrębny ważny akt prawny, a mianowicie dyrektywa Rady 2004/80/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. odnosząca się do kompensaty dla ofiar przestępstw (Dz. Urz. UE L 261 z 6.08.2004, s. 15; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 7, s. 65). Na jej mocy został ustanowiony system współpracy unijnych państw członkowskich w transgranicznych sprawach kompensacyjnych działający w oparciu o krajowe mechanizmy państwowego kompensowania ofiar przestępstw, które tam, gdzie jeszcze ich nie było, powinny powstać do 1 lipca 2005 r. (zob. bliżej zwłaszcza: A. Wróbel, *Regulacje dyrektywy 2004/80/WE (w:) Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, t. 1, pod red. A. Wróbla, Warszawa 2010, s. 553 i n.; E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Państwowa kompensata przysługująca ofiarom niektórych przestępstw*.

Komentarz, Warszawa 2011, s. 44 i n.). Regulacja ta odnosi się do kluczowego prawa ofiar przestępstw wykraczającego poza ramy unormowań karnych, które ma za swoje podstawowe zadanie wspomoczenie ofiary w przezwyciężeniu negatywnych skutków płynących bezpośrednio z przestępstwa, czyli wiktyimizacji pierwotnej, wówczas gdy nie może ona uzyskać żadnego bądź wystarczającego wsparcia finansowego z jakiegokolwiek innego źródła, w tym pochodzącego od sprawcy przestępstwa. Szerzej zwłaszcza E. Bieńkowska, C. Kulesza, *Państwowa kompensata dla ofiar przestępstw. Geneza, znaczenie i standardy kształtowania instytucji* (w:) *Kompensata państwowa dla ofiar przestępstw w Polsce. Teraźniejszość i przyszłość*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2013, s. 23 i n.

5. Duże znaczenie w odniesieniu do wprowadzania systemów państwowej kompensaty dla ofiar w Unii Europejskiej ma akt spoza sfery prawa unijnego, a mianowicie Europejska Konwencja o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z dnia 24 listopada 1983 r., której Polska ani nie podpisała, ani nie ratyfikowała (Konwencja nr 116; tekst polski m.in. (w:) E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa w dokumentach międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 78 i n.). Określa ona standardy minimalne kształtowania krajowych systemów kompensowania przez państwo najdotkliwiej doświadczonych ofiar wskazanego typu przestępstw (szerzej zwłaszcza: E. Bieńkowska, *Komentarz [do Europejskiej Konwencji o odszkodowaniach dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy]* (w:) *Standardy Rady Europy. Teksty i komentarze*, t. 3, *Prawo karne*, pod red. E. Zielińskiej, Warszawa 1997, s. 507 i n.). Konwencja reguluje zatem kwestie w zasadzie całkowicie pominięte w dyrektywie 2004/80/WE, która wskazuje jedynie ogólnie, iż systemy krajowe mają być przeznaczone przynajmniej dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy. Zob. bliżej m.in. E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Państwowa kompensata przysługująca ofiarom...*, s. 45 i n.

6. Polska dokonała implementacji dyrektywy 2004/80/WE ustawą z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw (Dz. U. Nr 169, poz. 1415 z późn. zm.). Regulacja ta od początku wzbudzała bardzo poważne zastrzeżenia, które – jak dotąd – nic nie straciły na swej aktualności. Nie dość bowiem, że w wielu unormowaniach nie jest ona zgodna z wymogami dyrektywy w zakresie dotyczącym współpracy międzypaństwowej, to ponadto powołała do życia, pierwotnie zresztą później niż wymagała tego dyrektywa, zdecydowanie wadliwy, niezabezpieczający w należyтым stopniu interesów ofiar, krajowy system ich kompensowania (szerzej m.in.: E. Bieńkowska, *Państwowa kom-*

pensata dla ofiar przestępstw w Polsce, PiP 2008, z. 5, s. 51 i n.; E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Państwowa kompensata przysługująca ofiarom...*, s. 57 i n.). Nie dziwi w tej sytuacji, że zasadnicze wątpliwości niezmiennie budzi również praktyka orzecznicza w sprawach kompensacyjnych (zob.: M. Niełacna, *Kompensata dla ofiar przestępstw. Prawo a praktyka. Raport z monitoringu działania ustawy o państwowej kompensacie dla ofiar niektórych przestępstw umyślnych*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2007, s. 107 i n.; S. Łagodziński, *Praktyka przyznawania świadczeń na podstawie ustawy z 7.7.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw*, Prawo w Działaniu 2011, nr 9 (Sprawy karne), s. 119 i n.; L. Mazowiecka, *Państwowa kompensata dla ofiar przestępstw*, Warszawa 2012, s. 200 i n.). Choć od dawna – w związku z tym – panuje zgoda co do tego, że ustawa wymaga znaczącej modyfikacji, a najlepiej – opracowania na nowo, istnieją zasadnicze kontrowersje co do zakresu niezbędnych zmian. W szczególności trudno zaakceptować stanowisko prezentowane przez sędziów orzekających w sprawach kompensacyjnych, według których należałoby rozpatrywać je w takim samym trybie jak wszystkie inne sprawy cywilne, a więc również z udziałem sprawców jako jego uczestników (zob. M. Mazur, *Kompensata dla ofiar przestępstw. Co sprawdzone, a co wymaga poprawy?*, Na Wokandzie 2011, nr 7(10), numer specjalny: *Pomoc pokrzywdzonym przestępstwem*, <http://nawokandzie.ms.gov.pl/wp-content/uploads/2013/01/na-wokandzie-nr-10.pdf>). Oznacza to bowiem całkowite nierozumienie istoty kompensaty od państwa jako szybkiej i niesformalizowanej formy wspomżenia finansowego ofiary w przezwyciężeniu bezpośrednich skutków przestępstwa; wspomżenia, które nie jest jednak odszkodowaniem w rozumieniu prawa cywilnego, ponieważ państwo jedynie zastępuje sprawcę w wykonaniu jego obowiązku wyrównania ofierze szkód tylko w pewnym, niewielkim zresztą zakresie, a czyni to nie dlatego, że ponosi winę za dojście przestępstwa do skutku, lecz w imię solidarności i równości społecznej. Jednym z najpoważniejszych mankamentów obowiązującego unormowania jest więc wprowadzenie trybu rozpoznawania spraw o przyznanie kompensaty w nieprocesowym postępowaniu cywilnym przekształcającym się w praktyce w postępowanie procesowe, a więc z niespornego w sporne. Nowelizacja ustawy była zapowiadana na 2013 r., lecz do tej pory nie przełożyło się to na konkretne przedsięwzięcia. Prowadzone są dopiero prace nad jej założeniami. Wiadomo jednak, że nie przewiduje się zmiany trybu ubiegania się o kompensatę, co może sprawić, że nie dojdzie do znaczącej poprawy istniejącej sytuacji.

7. Komentowana dyrektywa była już charakteryzowana w polskim piśmiennictwie (zob. E. Bieńkowska, *Ofiary przestępstw w Postępowaniu karnym – nowe standardy Unii Europejskiej*, PiP 2014, z. 4, s. 58 i n.; E. Bieńkowska, *Standardy ochrony praw pokrzywdzonego w świetle dokumentów europejskich i ustaw zasadniczych (w:) System prawa karnego procesowego*, t. 6, Strony i inni uczestnicy postępowania karnego, pod red. C. Kuleszy, Warszawa (w druku)). Przedmiotem prezentowanego komentarza jest jednak znacznie bardziej precyzyjna wykładnia jej przepisów z uwzględnieniem postanowień Preambuły, w której zamieszczono istotne wyjaśnienia dotyczące poszczególnych kwestii objętych jej materia. Na samym wstępie trzeba zaznaczyć, iż realizację tego zadania bardzo utrudniał nieściśły, a niekiedy wręcz błędny merytorycznie przekład niektórych postanowień. Przykładem szczególnie rzucającym się w oczy jest art. 11, w którym angielski zwrot *decision not to prosecute* został przetłumaczony jako „decyzja o odmowie ścigania” zamiast „decyzja o zaniechaniu ścigania”, a więc zbyt wąsko, co może prowadzić do istotnych nieporozumień (szerzej komentarz do art. 11). Na wszystkie tego rodzaju mankamenty zwracamy uwagę w odpowiednich miejscach komentarza. W tym przypadku nie sprawdziła się, niestety, zasada, stosownie do której wszystkie wersje językowe dokumentów unijnych są równoważne (zob. też komentarz do art. 12). Z tego względu w odniesieniu do dość licznych kwestii podstawą komentarza musiał się stać inny niż polski tekst dyrektywy, najczęściej zaś – angielski.

Pomocny przy dokonywaniu wykładni przepisów dyrektywy może być specjalny dokument Komisji Europejskiej stanowiący swego rodzaju komentarz mający doprowadzić do ujednolicenia rozumienia dyrektywy w poszczególnych państwach członkowskich (DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, European Commission, DG Justice, 19 December 2013, http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/victims/guidance_victims_rights_directive_en). Podobną rolę może spełnić dokument pod nazwą *Victim Support Europe Manifesto 2014–2019: Towards a Union of Freedom, Security and Justice for Victims of Crime*, http://ec.europa.eu/justice/events/assises-justice-2013/files/contributions/51.2.1382344283vsemanifesto20142019_en.pdf).

Kolejnym etapem było dokonanie oceny, na ile standardy dyrektywy 2012/29/UE znajdują odzwierciedlenie w obowiązujących polskich regu-

lacjach karnoprawnych, a na tym tle wskazanie kierunków koniecznego uzupełnienia lub zmodyfikowania istniejącego stanu prawnego, tak aby w pełni odpowiadał standardom prawa unijnego. Niektóre kwestie z tego zakresu były już rozważane wcześniej. Zob. C. Kulesza, *Projekt Europejskiej Dyrektywy z dnia 18 maja 2011 r. w sprawie wsparcia i ochrony ofiar w świetle prawa karnego*, Prok. i Pr. 2011, nr 12, s. 5 i n.; P. Starzyński, *Projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 maja 2011 r. o ustanowieniu minimalnych standardów praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw*, Prok. i Pr. 2012, nr 7–8, s. 181 i n.

Odnosimy się w tym zakresie również do regulacji wprowadzonych ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247), które w większości wchodzi w życie dopiero z dniem 1 lipca 2015 r. i już są przedmiotem projektów nowelizacyjnych. Uwagę zwracamy na obowiązujące od dnia 27 stycznia 2014 r. unormowania ustawy z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. poz. 849), mocą której dokonano częściowej implementacji komentowanej dyrektywy oraz dwóch innych aktów prawa unijnego, a mianowicie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującej decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011, s. 1) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz. Urz. UE L 335 z 17.12.2011, s. 1; sprost.: Dz. Urz. UE L 18 z 21.01.2012, s. 7). Obie wspomniane ustawy – dodać należy – były już przedmiotem analizy z punktu widzenia ich zgodności z wymogami komentowanej dyrektywy, która wykazała jednak, że przyjęte w nich rozwiązania nie do końca czynią im zadość (zob. E. Bieńkowska, *Pokrzywdzony w świetle najnowszych nowelizacji przepisów prawa karnego*, Prok. i Pr. 2014, nr 3, s. 16 i n.). W dniu 4 kwietnia 2014 r. została uchwalona ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 538), która weszła w życie w dniu 25 maja 2014 r. Jej mocą dokonano dalszej częściowej implementacji dyrektywy 2011/93/UE w zakresie dotyczącym penalizacji określonych zachowań i przewidzianych za nie sankcji karnych.

Zarówno w dyrektywie 2011/36/UE, jak i w dyrektywie 2011/93/UE podkreśla się, iż objęte nimi kategorie ofiar – obok przewidzianych w nich specjalnych środków ochrony i wsparcia – mają również do dyspozycji prawa określone w decyzji ramowej 2001/220/WSiSW (art. 11 ust. 1 i art. 12 ust. 1 pierwszej oraz art. 19 ust. 1, 3 i 4 drugiej). Jak zaś stanowi art. 30 akapit 2 dyrektywy 2012/29/UE, takie odwołanie się oznacza odwołanie się do uprawnień przewidzianych w tej dyrektywie (szerzej komentarz do art. 30; także komentarz do pkt 69 Preambuły).

W komentarzu tym nie można pominąć rządowego projektu z dnia 10 grudnia 2013 r., przyjętego ostatecznie przez Radę Ministrów w dniu 8 maja 2014 r., ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (wraz z uzasadnieniem na stronie Rządowego Centrum Legislacji), który przewiduje zmiany nieobojętne również z punktu widzenia uprawnień i ochrony pokrzywdzonych, w tym dotyczące niektórych przepisów nowelizacji z dnia 27 września 2013 r., choć jego bezpośrednim celem nie jest implementacja ani komentowanej dyrektywy, ani żadnego innego aktu prawa unijnego.

Szczególnie ważny jest jeszcze inny rządowy projekt nowelizacyjny, jakim jest projekt z dnia 13 marca 2014 r. ustawy o ochronie pokrzywdzonego i świadka (z Uzasadnieniem na stronie Rządowego Centrum Legislacji). Przewiduje on bowiem nie tylko wdrożenie komentowanej dyrektywy, lecz także dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (Dz. Urz. UE L 338 z 14.12.2011, s. 2). Co ważniejsze jednak – zawiera on propozycję utworzenia nowej instytucji w postaci systemu policyjnej ochrony pokrzywdzonego i świadka.

8. W myśl projektu środkami ochrony lub pomocy mają być pomoc psychologiczna, ochrona na czas czynności procesowej, ochrona osobista oraz pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu, połączona z pomocą finansową, lub w zakresie zmiany miejsca zatrudnienia (art. 2 ust. 1 i 2). Pierwsze dwa mają charakter środków podstawowych, a pozostałe – zaawansowanych. Do korzystania z nich są uprawnieni pokrzywdzeni i świadkowie oraz osoby najbliższe dla nich, jak również „osoby, które nie zostały wezwane lub przesłuchane w charakterze świadka. Warunkiem jest, aby nie były pozbawione wolności (art. 2 ust. 3–5).

Środki są stosowane na wniosek osoby uprawnionej lub za jej zgodą na wniosek sądu, organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze lub z urzędu (art. 3. ust. 1) przez komendanta wojewódzkiego Policji właś-

ciwego ze względu na miejsce pobytu osoby uprawnionej (art. 3 ust. 2). Odpowiednie zarządzenie wydaje on w terminie 14 dni po zweryfikowaniu okoliczności uzasadniających stosowanie środka (art. 3 ust. 4). Osobie uprawnionej przysługuje na nie zażalenie (art. 3 ust. 6). Środki ochrony lub pomocy przyznawane są na oznaczony czas (art. 18), stosownie do okoliczności mogą zostać przez komendanta wojewódzkiego Policji zmienione (art. 14 ust. 3), a ich stosowanie może zostać przedłużone na dalszy oznaczony czas (art. 19).

Środek ochrony lub pomocy zostaje cofnięty: w razie ustania przesłanek, które uzasadniały jego przyznanie; jeżeli świadek złożył fałszywe zeznania w toku postępowania, w związku z którym udzielono mu środka, bądź też bezpodstawnie uchyla się od złożenia zeznań; jeżeli świadek umyślnie wprowadził w błąd organ postępowania, w związku z którym udzielono mu środka, lub też na wniosek osoby chronionej o zakończenie stosowania środka (art. 20 ust. 1). Natomiast środek ochrony lub pomocy może zostać cofnięty, jeżeli osoba chroniona zataja istotne informacje mające znaczenie dla ochrony bądź nie przestrzega zasad i zaleceń w zakresie udzielonej ochrony albo korzysta z pomocy niezgodnie z jej przeznaczeniem (art. 21 ust. 1).

Twórcy projektu argumentowali, że utworzenie takiego systemu jest niezbędne, ponieważ dotkliwie odczuwalny jest jego brak w sytuacji, gdy istnieje system ochrony szczególnej kategorii świadków, jakimi są świadkowie koronni (Uzasadnienie, s. 21 i n.; także M. Piechocki, *Świadek pod ochroną*, Na Wokandzie 2014, nr 20, s. 15). Nieporozumieniem jest jednak przede wszystkim przyznanie prawa o decydowaniu o przyznaniu środka ochrony podmiotowi niemającemu nic wspólnego z konkretną sprawą i poddanie jego kontroli wniosku organu prowadzącemu postępowanie w tej sprawie. Szerzej E. Bieńkowska, *Wokół projektu utworzenia systemu ochrony pokrzywdzonego i świadka*, Prok. i Pr. (w druku).

9. Kompleksowe odniesienie się do wszystkich zarówno obowiązujących, jak i projektowanych rozwiązań jest nieodzowne. Dopiero na tym tle można bowiem dokonać właściwej oceny przedsięwzięć legislacyjnych w odniesieniu do kształtowania pozycji pokrzywdzonych. W szczególności konieczne było rozważenie, czy nowowprowadzone bądź projektowane zmiany nie są sprzeczne z podstawowym celem dyrektywy 2012/29/UE, jakim jest wzmocnienie pozycji ofiar w obrębie UE (zob. też komentarz do pkt 4 Preambuły). Pamiętać bowiem należy, iż stwierdzenie niezgodności w tym zakresie oznacza naruszenie przez Polskę zasady lojalności okre-

ślonej w art. 4 ust. 3 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47), która obliguje państwa członkowskie do niepodejmowania przedsięwzięć godzących w jej cel w okresie dzielącym datę wejścia w życie i datę upływu terminu implementacji dyrektywy. Zob. m.in. A. Grzelak, *Charakterystyka instrumentów prawnych współpracy w sprawach karnych w Radzie Europy i Unii Europejskiej* (w:) *Europejskie prawo karne*, pod red. A. Grzelak, M. Królikowskiego, A. Sakowicza, Warszawa 2012, s. 161–162.

**DYREKTYWA
PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY
2012/29/UE**

z dnia 25 października 2012 r.

**ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony
ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW**

(Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57)

Preambuła

**PARLAMENT EUROPEJSKI I RADA UNII EUROPEJSKIEJ,
uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności jego art. 82 ust. 2,**

1. Na mocy traktatu lizbońskiego przepis art. 82 ust. 2 TFUE, zamieszczony w dodanym rozdziale 4 „Współpraca sądowa w sprawach karnych”, uzyskał następujące brzmienie: „W zakresie niezbędnym dla ułatwienia wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych, jak również współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych o wymiarze transgranicznym, Parlament Europejski i Rada, stanowiąc w drodze dyrektyw zgodnie ze zwykłą procedurą prawodawczą, mogą ustanawiać normy minimalne. Normy takie uwzględniają różnice między tradycjami i systemami prawnymi Państw Członkowskich. Dotyczą one: a) wzajemnego dopuszczania dowodów między Państwami Członkowskimi; b) praw jednostek w postępowaniu karnym; c) praw ofiar przestępstw; d) innych szczególnych aspektów postępo-

wania karnego, określonych uprzednio przez Radę w drodze decyzji; przyjmując taką decyzję, Rada stanowi jednomyślnie po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego. Przyjęcie minimalnych norm, o których mowa w niniejszym ustępie, nie stanowi przeszkody dla Państw Członkowskich w utrzymaniu lub ustanowieniu wyższego poziomu ochrony osób”.

Dzięki uznaniu praw ofiar przestępstw za samoistny przedmiot dyrektyw wyznaczających standardy minimalne możliwe stało się podjęcie nowych działań w tym zakresie.

uwzględniając wniosek Komisji Europejskiej,

2. Dyrektywa odwołuje się do wniosku Komisji Europejskiej z dnia 18 maja 2011 r., którego przedmiotem był projekt komentowanej dyrektywy. *Zob. Zagadnienia wstępne*, t. 3.

po przekazaniu projektu aktu ustawodawczego parlamentom narodowym, uwzględniając opinię Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego¹, uwzględniając opinię Komitetu Regionów², stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą³, a także mając na uwadze, co następuje:

(1) Unia postawiła sobie za cel utrzymanie i rozwijanie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, której fundamentem jest wzajemne uznawanie orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i karnych.

(2) Unia jest zdecydowana chronić ofiary przestępstw i ustanowić normy minimalne w tej dziedzinie, a Rada przyjęła decyzję ramową 2001/220/WSiSW z dnia 15 marca 2001 r. o pozycji ofiar w postępowaniu karnym⁴. W Programie sztokholmskim – Otwarta i bezpieczna Europa

---

¹ Dz. Urz. UE C 43 z 15.02.2012, s. 39.

² Dz. Urz. UE C 113 z 18.04.2012, s. 56.

³ Stanowisko Parlamentu Europejskiego z dnia 12 września 2012 r. (dotychczas nieopublikowane w Dzienniku Urzędowym) oraz decyzja Rady z dnia 4 października 2012 r.

⁴ Dz. Urz. WE L 82 z 22.03.2001, s. 1.

dla dobra i ochrony obywateli⁵, przyjętym przez Radę Europejską na posiedzeniu w dniach 10 i 11 grudnia 2009 r., Komisja i państwa członkowskie zostały wezwane do zbadania, w jaki sposób udoskonalić przepisy i praktyczne środki wsparcia służące ochronie ofiar, zwracając szczególną uwagę na zapewnienie wszystkim ofiarom – w tym ofiarom terroryzmu – wsparcia i uznania ich statusu.

3. Szerzej o decyzji ramowej 2001/220/WSiSW – Zagadnienia wstępne, t. 2.

4. Kierunki zmian wyznaczone w programie sztokholmskim znalazły się następnie w Planie działań służącym jego realizacji. Zob. komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Plan działań służący realizacji programu sztokholmskiego, zał., 20.4.2010, COM(2010)171 wersja ostateczna, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0171:FIN:PL:PDF>.

(3) Art. 82 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) przewiduje możliwość ustanowienia norm minimalnych, które miałyby zastosowanie w państwach członkowskich, w celu ułatwienia wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych, jak również usprawnienia współpracy policyjnej i wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych o wymiarze transgranicznym, w szczególności w odniesieniu do praw ofiar przestępstw.

5. Zob. komentarz do Preambuły, teza 1.

(4) W swojej rezolucji z dnia 10 czerwca 2011 r. w sprawie harmonogramu działań na rzecz zwiększania praw i ochrony ofiar, zwłaszcza w postępowaniu karnym⁶ („harmonogram budapeszteński”), Rada stwierdziła, że na szczeblu Unii należy podjąć działania zmierzające do zwiększenia praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. W związku z tym, zgodnie ze wspomnianą rezolucją, celem niniejszej dyrektywy jest dokonanie

⁵ Dz. Urz. UE C 115 z 4.05.2010, s. 1.

⁶ Dz. Urz. UE C 187 z 28.06.2011, s. 1.

przeglądu i uzupełnienie zasad określonych w decyzji ramowej 2001/220/WSiSW oraz podjęcie istotnych działań służących zwiększeniu poziomu ochrony ofiar w całej Unii, w szczególności w ramach postępowania karnego.

6. W harmonogramie budapeszteńskim Rada wskazała w szczególności na konieczność – poprzez ustanowienie norm minimalnych – osiągnięcia następujących ogólnych celów:

- 1) stworzenie odpowiednich procedur i struktur służących zagwarantowaniu poszanowania godności, integralności osobistej i psychologicznej oraz prywatności ofiar w postępowaniu karnym;
- 2) zwiększenie dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla ofiar przestępstw, również poprzez wspieranie działań służb oferujących im wsparcie;
- 3) stworzenie odpowiednich procedur i struktur służących zapobieganiu wtórnej i ponownej wiktyimizacji;
- 4) wspieranie zapewniania ofiarom ustnego i pisemnego tłumaczenia w postępowaniu karnym;
- 5) w odpowiednich przypadkach – zachęcanie ofiar do aktywnego uczestniczenia w tym postępowaniu;
- 6) zwiększanie praw ofiar i ich reprezentantów prawnych do otrzymywania na czas informacji dotyczących postępowania i jego wyników;
- 7) zachęcanie do korzystania ze sprawiedliwości naprawczej i alternatywnych metod rozwiązywania sporów biorących pod uwagę interes ofiary;
- 8) zwracanie szczególnej uwagi na dzieci będące najbardziej narażoną grupą ofiar i uwzględnianie ich najlepszego interesu;
- 9) dopilnowanie, aby państwa członkowskie oferowały szkolenia lub zachęcanie do ich oferowania dla wszystkich grup zawodowych mających kontakt z ofiarami; i w końcu
- 10) dopilnowanie, aby ofiara mogła otrzymać odpowiednie odszkodowanie.

7. Dyrektywa nie wprowadza zasad dotyczących kształtowania sytuacji ofiar przestępstw całkowicie odmiennych od tych, które zostały określone w decyzji ramowej 2001/220/WSiSW, a jedynie je modyfikuje i uzupełnia, jak również specyfikuje pewne nowe przedsięwzięcia, które mają doprowadzić do zwiększenia poziomu ochrony ofiar. Nie ogranicza się przy tym – tak samo jak decyzja ramowa 2001/220/WSiSW – do praw przysługujących ofiarom w postępowaniu karnym, ale również w okresie je poprzedzającym, jak i następującym po nim. Zob. też komentarz do pkt 65 Preambuły, teza 94.

(5) W rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie eliminacji przemocy wobec kobiet⁷ wezwano państwa członkowskie do udoskonalenia przepisów prawa krajowego i strategii politycznych w zakresie zwalczania wszelkich form przemocy wobec kobiet oraz do podjęcia działań ukierunkowanych na przyczyny przemocy wobec kobiet, przede wszystkim za pomocą środków prewencyjnych, a także wezwano Unię do zagwarantowania wszystkim ofiarom przemocy prawa do otrzymania pomocy i wsparcia.

(6) W rezolucji z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie priorytetów oraz zarysu ram nowej polityki UE w dziedzinie walki z przemocą wobec kobiet⁸ Parlament Europejski zaproponował strategię zwalczania przemocy wobec kobiet, przemocy domowej i okaleczania żeńskich narządów płciowych jako podstawę przyszłych prawno-karnych instrumentów ustawodawczych służących zwalczaniu przemocy na tle płciowym, obejmującą metody walki z przemocą wobec kobiet (strategia, zapobieganie, ochrona, ściganie, świadczenie usług i partnerstwo), która uzupełniona zostanie planem działania Unii. Międzynarodowe uregulowania prawne w tej dziedzinie obejmują Konwencję ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW) przyjętą 18 grudnia 1979 r., zalecenia i decyzje komitetu CEDAW oraz Konwencję Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej przyjętą w dniu 7 kwietnia 2011 r.

8. Jak wynika z treści pkt 5 i 6 Preambuły, na forum Unii Europejskiej od dość dawna podejmowane są działania mające na celu zintensyfikowanie oraz skoordynowanie przedsięwzięć służących zapobieganiu i zwalczaniu wszelkiego rodzaju przemocy wobec kobiet. Unia nie przyjęła jednak – jak dotąd – żadnych wiążących aktów prawnych poświęconych wyłącznie tym kwestiom. Komentowana dyrektywa wprowadza natomiast szczególne środki ochrony również dla ofiar takich czynów, pod warunkiem że dokonana w odniesieniu do nich indywidualna ocena wykaże, iż niezbędne jest udostępnienie im, jeśli sobie tego życzą, takich środków. Szerzej komentarz do art. 22–24 dyrektywy.

9. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych

⁷ Dz. Urz. UE C 285 E z 21.10.2010, s. 53.

⁸ Dz. Urz. UE C 296 E z 2.10.2012, s. 26.

dnia 18 grudnia 1979 r., którą Polska ratyfikowała w dniu 18 lipca 1980 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71, zał.), określenie „dyskryminacja kobiet” ujmuje jako oznaczające „wszelkie zróżnicowanie, wyłączenie lub ograniczenie ze względu na płeć, które powoduje lub ma na celu uszczuplenie albo uniemożliwienie kobietom, niezależnie od ich stanu cywilnego, przyznania, realizacji bądź korzystania na równi z mężczyznami z praw człowieka oraz podstawowych wolności w dziedzinach życia politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego, obywatelskiego i innych” (art. 1). Zobowiązuje ona państwa do podjęcia wszystkich niezbędnych kroków na rzecz eliminacji jakiegokolwiek dyskryminacji kobiet (art. 2), w tym mających doprowadzić do:

- a) zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet w celu osiągnięcia likwidacji przesądów i zwyczajów lub innych praktyk, opierających się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci albo na stereotypach roli mężczyzny i kobiety;
- b) zapewnienia, aby wychowanie w rodzinie wyrabiało właściwe rozumienie macierzyństwa jako funkcji społecznej oraz poczucie wspólnej odpowiedzialności mężczyzn i kobiet za wychowanie i rozwój ich dzieci przy założeniu, że wzgląd na dobro dzieci ma zawsze podstawowe znaczenie” (art. 5).

Konwencja wskazuje również (art. 6) na konieczność podejmowania działań, także ustawodawczych, mających na celu likwidację wszystkich postaci handlu kobietami oraz ciągnięcia zysków z ich prostytucji. Zob. też m.in. K. Sękowska-Kozłowska, *Kontrola implementacji Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW)*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego Europejskiego i Porównawczego 2009, vol. VII, numer specjalny: *Ochrona praw człowieka*, s. 121 i n.

10. Z kolei Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja nr 210; tekst polski: hub.coe.int oraz wraz z memorandum wyjaśniającym (w): *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2013, s. 273 i n.), którą Polska podpisała w dniu 18 grudnia 2012 r., odnosi się do dwóch zjawisk. Pierwszym jest „przemoc wobec kobiet”, która oznacza „naruszenie praw człowieka oraz formę dyskryminacji kobiet, w tym wszystkie akty przemocy ze względu na płeć, które prowadzą lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia kobiet, w tym również groźby takich aktów, sytuacje przymusu lub arbitralnego pozbawienia wolności, zarówno w życiu publicznym,

jak i prywatnym” (art. 3 lit. a). Natomiast drugie zjawisko to „przemoc domowa”, która w Konwencji jest rozumiana jako „wszystkie akty fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej przemocy występujące w rodzinie lub gospodarstwie domowym lub pomiędzy byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy też nie” (art. 3 lit. b).

W Konwencji zdefiniowano ponadto dwa bardzo ważne terminy. Pierwszym jest „przemoc ze względu na płeć” określona jako oznaczająca „przemoc skierowaną przeciwko kobiecie ze względu na jej płeć lub taką przemoc, która w szczególności dotyczy kobiety” (art. 3 lit. d), zaś drugim – termin „płeć społeczno-kulturowa” rozumiana jako „społecznie skonstruowane role, zachowania, działania i atrybuty, które dane społeczeństwo uznaje za odpowiednie dla kobiet lub mężczyzn” (art. 3 lit. c).

Konwencja ma zatem przede wszystkim na uwadze ochronę kobiet padających ofiarą przemocy wyłącznie z powodu określonych kulturowych uwarunkowań danego społeczeństwa. Nieuchronne jest w tej sytuacji skojarzenie jej podstawowych założeń z socjologiczną koncepcją *gender*, która – błędnie nazywana „ideologią” prowadzącą do powstawania różnych przejawów patologii społecznej, jak pedofilia, nadmierna seksualizacja życia społecznego, akceptacja preferencji homoseksualnych, upadek rodziny itp. – stała się przedmiotem nader ożywionych i przepelnionych emocjami dyskusji, a atakowana jest głównie z pozycji skrajnie prawicowych, które mocno wspiera, jeśli nawet częstokroć ich w ogóle nie generuje, Kościół katolicki. W efekcie środowiska te najpierw ostro występowały przeciwko podpisaniu Konwencji, a obecnie nawołują do powstrzymania się od jej ratyfikowania.

11. Niezbędne staje się w związku z tym, choćby bardzo syntetyczne, przybliżenie koncepcji *gender*, określanej też jako koncepcja płci kulturowej, płci społecznej lub społeczno-kulturowej tożsamości płciowej. Jej istota – najogólniej – odnosi się do sumy cech, zachowań, stereotypów i ról płciowych przyjmowanych przez kobiety i mężczyzn w ramach danej kultury w drodze socjalizacji, niewynikających bezpośrednio z biologicznych różnic w budowie ciała. Można więc inaczej powiedzieć, że *gender* oznacza stworzone przez społeczeństwo w procesie jego rozwoju kulturowego role uznawane za odpowiednie dla kobiet i dla mężczyzn, a więc tradycyjnie im przypisane. Celem tej koncepcji jest zaś obalenie panujących stereotypów i przyznanie obu płciom jednakowych praw. Szerzej m.in. opracowania w: *Gender. Perspektywa antropologiczna*, t. 1, Organizacja

społeczna, pod red. R.E. Hryciuk, A. Kościańskiej, Warszawa 2007, s. 15 i n.; *Gender. Perspektywa antropologiczna*, t. 2, *Kobiecość, męskość, seksualność*, pod red. R.E. Hryciuk, A. Kościańskiej, Warszawa 2007, s. 22 i n.

12. Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej wymaga spenalizowania zachowań w postaci:

- 1) przemocy psychicznej, czyli umyślnych działań poważnie naruszających integralność psychiczną danej osoby poprzez użycie nacisków lub gróźb (art. 33);
- 2) nękania (*stalking*), czyli umyślnych, powtarzających się zastraszających działań wymierzonych w daną osobę i powodujących, że obawia się ona o swoje bezpieczeństwo (art. 34);
- 3) przemocy fizycznej, czyli umyślnego dopuszczania się aktów przemocy fizycznej wobec drugiej osoby (art. 35);
- 4) przemocy seksualnej, w tym gwałtu, polegającej na:
  - a) dopuszczaniu się penetracji waginalnej, analnej lub oralnej o charakterze seksualnym drugiej osoby jakąkolwiek częścią ciała lub jakimkolwiek przedmiotem bez zgody tej osoby;
  - b) dokonywaniu innych czynności o charakterze seksualnym wobec drugiej osoby bez jej zgody;
  - c) doprowadzeniu drugiej osoby bez jej zgody do podjęcia czynności o charakterze seksualnym wobec osoby trzeciej, przy czym dotyczy to również czynności podejmowanych wobec byłych lub aktualnych współmałżonków lub partnerów (art. 36);
- 5) wymuszonego małżeństwa, czyli celowym działaniu w celu zmuszenia osoby dorosłej lub dziecka do zawarcia małżeństwa, obejmującym także umyślne zwabienie w takim celu osoby dorosłej lub dziecka na terytorium któregośkolwiek z państw-stron lub innego państwa (art. 37);
- 6) genitalnego okaleczania kobiet, czyli celowym działaniu polegającym na:
  - a) wycinaniu, infibulacji lub wszelkim innym okaleczeniu całości lub części warg sromowych większych, warg sromowych mniejszych lub łechtaczki kobiety;
  - b) wywieraniu nacisku na kobietę lub doprowadzeniu jej do poddania się którejkolwiek z wymienionych pod lit. a. czynności;
  - c) zachęcaniu dziewczyny, wywieraniu na nią nacisku lub doprowadzeniu jej do poddania się którejkolwiek z czynności wymienionych pod lit. a. (art. 38);
- 7) wymuszonej aborcji i wymuszonej sterylizacji polegających na:
  - a) dokonaniu aborcji u kobiety bez jej uprzedniej świadomej zgody;

- b) przeprowadzeniu u kobiety zabiegu chirurgicznego mającego na celu uniemożliwienie jej dalszej naturalnej prokreacji bez jej uprzedniej świadomej zgody i pełnej wiedzy o takim zabiegu (art. 39);
- 8) molestowania seksualnego, czyli wszelkich form niepożądanych działań werbalnych, niewerbalnych lub fizycznych o charakterze seksualnym skutkujących naruszeniem godności danej osoby, w szczególności w atmosferze zastraszania, wrogości, upodlenia, poniżenia lub obrazy (art. 40).

Konwencja zastrzega przy tym, iż wszystkie wymienione zachowania mają być uznawane za przestępstwa bez względu na charakter relacji łączącej ofiarę i sprawcę (art. 43).

13. W Konwencji przedstawiono podstawowe zasady systemowego odnoszenia się do będących jej przedmiotem zjawisk. Przewidziano także konkretne środki ochrony i wsparcia dla ofiar. Są nimi: prawo do uzyskania przez ofiarę w zrozumiałym dla niej języku odpowiednich i aktualnych informacji o możliwym wsparciu i dostępnych środkach prawnych (art. 19); prawo do uzyskania ogólnego wsparcia (art. 20); prawo do wsparcia specjalistycznego (art. 22); prawo do bezpiecznego zakwaterowania w schronisku dla ofiar (art. 23); prawo dostępu do bezpłatnych telefonów zaufania, a w odniesieniu do ofiar przemocy seksualnej – także prawo do niezbędnego dla nich specjalistycznego wsparcia i poradnictwa (art. 25), zaś gdy chodzi o małoletnich świadków – prawo do ochrony i wsparcia (art. 26). Państwa powinny również podejmować działania zachęcające świadków przemocy do zgłaszania takich zdarzeń. To samo dotyczy specjalistów. Ofiary powinny mieć do dyspozycji odpowiednie środki cywilne i inne środki prawne (art. 29), a w szczególności prawo do uzyskania odszkodowania od sprawcy oraz odszkodowania ze Skarbu Państwa wówczas, gdy przestępstwo spowodowało poważne uszkodzenie ciała lub uszczerbek na zdrowiu, a szkoda nie została pokryta z innych źródeł (art. 30). Zob. szerzej: H. Kłębocka, *Konwencja Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej jako nowy instrument w polityce prewencyjnej*, Niebieska Linia 2011, nr 6, s. 3 i n.; K. Sękowska-Kozłowska, *Zakres zobowiązań stron Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, St. Praw. 2012, nr 1, s. 34 i n.; też M. Wąsek-Wiaderek, *Międzynarodowe akty prawne jako źródło praw pokrzywdzonego i świadka w procesie karnym (w:) System prawa karnego procesowego*, t. 1, *Zagadnienia ogólne*, cz. 2, pod red. P. Hofmańskiego, Warszawa 2013, s. 97 i n.).

14. W Polsce przedmiotową problematykę normuje odrębny akt prawny, jakim jest ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.; bliżej zob. zwłaszcza S. Szpurek, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 67 i n.), w myśl której przez przemoc w rodzinie należy „rozumieć jednoznaczowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1 [czyli członków rodziny, którymi – w myśl art. 2 pkt 1 są osoby najbliższe w rozumieniu art. 115 § 11 k.k. oraz inne osoby wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące – E.B., L.M.], w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nieetykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą” (art. 2 pkt 2). Definicja ta nie obejmuje przemocy ekonomicznej. Powinna zatem zostać poszerzona o tę ważną, lecz – jak się okazuje – niedocenioną w ustawie postać przemocy w rodzinie.

Ustawa wprowadza system mający na celu zapobieganie i reagowanie na przemoc w rodzinie, który bazuje na współpracy organów rządowych i samorządowych, instytucji państwowych oraz organizacji pozarządowych. Wprowadza w szczególności – złożone z przedstawicieli tych jednostek – zespoły interdyscyplinarne oraz grupy robocze, które mają m.in. za zadanie zajmowanie się konkretnymi przypadkami przemocy w rodzinie w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty” (zob. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz. U. Nr 209, poz. 1245; szerzej m.in.: I. Matysiak, *Ocena realizacji procedury „Niebieskie Karty” w świetle nowych uwarunkowań prawnych (w:) Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2013, s. 68 i n.), która – najpierw pilotażowo od 1 sierpnia 2013 r. w województwie lubuskim, a następnie od 1 stycznia 2014 r. na terytorium całego kraju – jest dopełniana policyjnym Programem algorytmów i kwestionariuszy szacowania ryzyka zagrożeń życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie, który ma ułatwić podjęcie decyzji o ewentualnym zatrzymaniu osoby podejrzewanej o jej stosowanie (dokładniej *Praktyczny podręcznik dla policjantów. Szacowanie ryzyka związanego z indywidualnymi przypadkami przemocy w rodzinie*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa, październik 2013, s. 11 i n.). Choć przygotowane instrumenty szacowania ryzyka mogą budzić nawet poważne wątpliwości – jak np. dlaczego duszenie ofiary ma świadczyć o dużym prawdopodobieństwie

stwie kontynuowania przemocy, a jej kopanie już nie, to kwestia dokonania właściwej oceny dalszych zagrożeń jest niezwykle ważna dla zapewnienia bezpieczeństwa osobom nią dotkniętym (zob. U. Nowakowska, *Ocena ryzyka w sprawach o przemoc w rodzinie (w:) Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2013, s. 159 i n.). Wprowadzenie narzędzia szacowania ryzyka przewiduje w art. 51 ust. 1 Konwencja w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Wdrożenie wskazanego programu wyprzedza zatem wykonanie zobowiązań, jakie będą ciążyły na Polsce po ratyfikowaniu Konwencji.

Ustawa przewiduje specjalną procedurę oddzielania dzieci od rodzin podejrzewanych o stosowanie przemocy, którą realizuje pracownik socjalny z udziałem funkcjonariuszy Policji w oparciu o ściśle określone zasady. Zob. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz. U. Nr 81, poz. 448).

Nie bez znaczenia jest, że ofiary przemocy w rodzinie mają prawo do otrzymania bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego określającego przyczyny i rodzaj skutków fizycznych, jakich doznały one w jej wyniku. Podstawę prawną stanowi rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 201, poz. 1334).

Na mocy omawianej ustawy Prokurator Generalny został zobowiązany do przygotowywania w odstępach co najmniej 2-letnich wytycznych dotyczących zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (zob. Wytyczne z dnia 21 grudnia 2011 r., PG VII G 021/1/11 (w:) *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2013, s. 240 i n.; Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 18 grudnia 2013 r., PG VII G 021/56/13, zastąpione Wytycznymi Prokuratora Generalnego z dnia 1 kwietnia 2014 r. dotyczącymi zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, PG VII 021/14/14, www.pg.gov.pl). Wydaje się jednak, że potrzebniejsze byłyby odpowiednie wytyczne wydawane przez Komendanta Głównego Policji, skoro to funkcjonariusze Policji są w przeważającej liczbie przypadków pierwszymi osobami, które stykają się z konkretnym przypadkiem przemocy w rodzinie. Nie można jednak pominąć, że pewne

wskazania dotyczące traktowania ofiar przemocy w rodzinie przez funkcjonariuszy Policji zawierają Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz. Urz. KGP z 2012 r. poz. 7 z późn. zm.).

System zajmowania się przemocą w rodzinie wprowadzony ustawą wzbudza podstawowe zastrzeżenia. Choć bowiem członkowie zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych zobowiązani są na mocy art. 9c ust. 2 u.p.p.r. do zachowania poufności wszelkich informacji i danych uzyskanych o osobach uwikłanych w przemoc w rodzinie, nie jest to równoznaczne z obowiązkiem zachowania tajemnicy i zakazem ich wykorzystywania. Przeciwnie – ustawa pozwala na przetwarzanie takich danych, i to bez wiedzy i zgody osoby, której dane dotyczą (art. 9c ust. 1 u.p.p.r.). Należy też podkreślić wadliwość regulacji, która dopuszcza możliwość wysłuchiwanie ofiary przez kilkusobowe grupy robocze, a więc w warunkach uniemożliwiających mówienie bez skrpułów o niekiedy bardzo intymnych przeżyciach. Przede wszystkim taki tryb narusza godność ofiary i ochronę jej życia prywatnego, ale również nie pozwala na uzyskanie klarownego obrazu sytuacji.

Ważne jest ponadto, że ustanowiony system przeciwdziałania przemocy w rodzinie nastawiony jest na wsparcie i utrzymanie rodziny, podczas gdy powinien być ukierunkowany na ofiarę i ochronę jej interesów, a dopiero wtórnie na sprawcę. Nie dziwi w tej sytuacji, że zostały podjęte prace nad nowelizacją ustawy. Czy jednak doprowadzi ona do znaczącego przeobrażenia całego modelu, trudno powiedzieć. Wydaje się to jednak mało prawdopodobne. By osiągnąć ten cel, należałoby bowiem opracować ustawę na nowo.

Trzeba też podkreślić, że w praktyce bardzo rzadko znajdują zastosowanie przewidziane prawem środki ochrony ofiary, jak domaganie się przez nią sądowego nakazania, aby sprawca przemocy, który jest szczególnie uciążliwy we wspólnym zamieszkiwaniu, opuścił wspólnie zajmowany lokal (art. 11a u.p.p.r.), zatrzymanie w przypadku zagrożenia dla życia i zdrowia wynikającego ze stosowania przemocy w rodzinie (art. 15a ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 z późn. zm.), jak również odwoływanie się do środków zapobiegawczych, środków karnych oraz obowiązków mogących towarzyszyć karze ograniczenia wolności, warunkowemu umorzeniu postępowania, karom z warunkowym zawieszeniem wykonania oraz karze pozbawienia wolności odbywanej w systemie dozoru elektronicznego mających na celu ochronę i zapewnienie bezpieczeństwa ofiarom. Cały czas zatem świadomość dotycząca szkodliwości i konieczności wyeliminowania zja-

wiska przemocy w rodzinie z życia społecznego, jak również zapewnienia ochrony jej ofiarom pozostaje bardzo niska. Szerzej o środkach wspierania i ochrony ofiar przemocy w rodzinie przewidzianych w obowiązującym prawie zob. E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Uprawnienia pokrzywdzonego przestępstwem*, Warszawa 2014, s. 85 i n.

(7) W dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony⁹ określono mechanizm wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach karnych wśród państw członkowskich. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar¹⁰ i dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej¹¹ i odnoszą się między innymi do określonych potrzeb poszczególnych kategorii ofiar handlu ludźmi, niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, wykorzystywania seksualnego i pornografii dziecięcej.

15. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony przewiduje instrument wzajemnego uznawania środków ochrony orzeczonych w sprawach karnych, jakim jest europejski nakaz ochrony (ENO). Weszła ona w życie z dniem 10 stycznia 2012 r., a państwa członkowskie mają obowiązek jej wdrożenia do swoich wewnętrznych systemów prawnych do dnia 11 stycznia 2015 r. Z ENO mogą korzystać wszystkie ofiary przemocy – ale nie osoby będące tylko świadkami – bez względu na to, czy doznały przemocy ze względu na płeć, czy też nie. Spełnione muszą zostać łącznie następujące dwie przesłanki:

- 1) musi zostać orzeczony w sprawie karnej jeden z zakazów lub ograniczeń wymienionych w art. 5 dyrektywy 2011/99/UE, jakimi są:
  - a) zakaz przebywania w określonych miejscach, miejscowościach lub na określonych obszarach, gdzie mieszka lub które odwiedza ofiara;

⁹ Dz. Urz. UE L 338 z 21.12.2011, s. 2.

¹⁰ Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011, s. 1.

¹¹ Dz. Urz. UE L 335 z 17.12.2011, s. 1.

- b) zakaz lub ograniczenie wszelkich form kontaktowania się z nią, w tym telefonicznego, elektronicznego, korespondencyjnego, faksowego lub innego; bądź też
  - c) zakaz lub ograniczenie możliwości zbliżania się do ofiary na mniejszą odległość niż to określono;
- 2) ofiara musi już przebywać bądź zamierzać udać się do innego państwa członkowskiego niż państwo, w którym orzeczono dany środek ochrony.

Wydanie ENO nie jest jednak obligatoryjne. Brane są bowiem pod uwagę także inne czynniki, jak długość pobytu ofiary w innym państwie członkowskim czy też zasadność chronienia jej w tym państwie. Funkcjonowanie ENO jest jednocześnie uzależnione od tego, czy system prawny danego państwa członkowskiego przewiduje zakazy lub ograniczenia wymienione w art. 5 dyrektywy 2011/99/UE. Jeżeli nie, nie ma mowy ani o wydaniu, ani o uznaniu i wykonaniu ENO. Dyrektywa 2011/99/UE nie zobowiązuje jednak państw członkowskich do wprowadzenia objętych nią środków ochrony lub dostosowania istniejących na użytek stosowania ENO. Bliżej: Z. Barwina, *Zasada wzajemnego uznawania w sprawach karnych*, LEX 2012, s. 123 i n.; E. Bieńkowska, *Europejski nakaz ochrony – istota i znaczenie*, *Zeszyty Prawnicze UKSW* 2012, nr 12.4, s. 151 i n.

Polskie prawo przewiduje rozwiązania umożliwiające wykorzystanie ENO w praktyce. Środki ochrony analogiczne do wymienionych w art. 5 dyrektywy 2011/99/UE zostały bowiem uwzględnione w art. 39 pkt 2b ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.) jako środki karne, a w art. 72 § 1 pkt 7–7b k.k. jako obowiązki, które mogą towarzyszyć karze ograniczenia wolności (art. 36 § 2 k.k.), warunkowemu umorzeniu postępowania (art. 67 § 3 k.k.) oraz warunkowemu zawieszeniu wykonania kary (art. 72 § 1 k.k.), a także warunkowemu przedterminowemu zwolnieniu z odbycia reszty kary pozbawienia wolności (art. 159 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.) i wydaniu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 8 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 142, poz. 960 z późn. zm.).

Rządowy projekt z dnia 8 maja 2014 r. przewiduje uchylenie tej ostatniej ustawy i w to miejsce dodanie do k.k.w. rozdziału VIIa „System dozo-

ru elektronicznego”. Dozór elektroniczny w jego ujęciu traci swój samostny charakter. Przestaje być sposobem wykonania kary pozbawienia wolności, a ma stanowić jedną z form kary ograniczenia wolności w postaci kontrolowania wykonywania obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu (projektowany art. 34 § 1a pkt 2 k.k.) oraz być sposobem wykonywania środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 2b k.k. (zakaz zbliżania się do określonych osób) (projektowany art. 41a k.k.), a także pełnić rolę środka zabezpieczającego w postaci kontroli miejsca pobytu skazanego (projektowany art. 93a § 1 pkt 3 k.k.). W zależności od spełnianej funkcji ma być:

- 1) dozorem stacjonarnym polegającym na kontrolowaniu przebywania przez skazanego w określonych dniach tygodnia i godzinach we wskazanym przez sąd miejscu w przypadku kary ograniczenia wolności;
- 2) dozorem mobilnym polegającym na kontrolowaniu każdego bieżącego miejsca pobytu skazanego lub
- 3) dozorem zbliżeniowym polegającym na kontrolowaniu zachowywania przez skazanego określonej odległości od osoby wskazanej przez sąd (projektowany art. 43b § 3 k.k.w.); jeżeli jednak osoba, do której skazany ma zakaz zbliżania się, nie wystąpi z wnioskiem o wyposażenie jej w rejestrator, dozór ten ulega zamianie na dozór mobilny (projektowany art. 43j k.k.w.).

Ponadto w myśl projektu obowiązki określone w pkt 4–7a art. 72 k.k. stały się jedną z odmian kary ograniczenia wolności (projektowany art. 34 § 1a pkt 3). Przewiduje się też możliwość stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary tylko w odniesieniu do kary pozbawienia wolności, co spowoduje, że z przepisu art. 72 k.k. będzie można korzystać znacznie rzadziej.

Implementację dyrektywy 2011/99/UE przewiduje projekt z dnia 13 marca 2014 r. Na jego mocy do kodeksu postępowania karnego ma zostać dodany rozdział 66j „Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony” (art. 611w–611wc) oraz rozdział 66k „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony” (art. 611wd–611wj). W obu przypadkach powinien zostać użyty zwrot „o uznanie i wykonanie” w miejsce zastosowanego „o wykonanie”.

16. Komentowaną dyrektywę uzupełnia – jak wskazano w pkt 8 zdanie pierwsze Preambuły rozporządzenia – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 606/2013 z dnia 13 czerwca 2013 r. w sprawie wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach cywilnych

(Dz. Urz. UE L 181 z 29.06.2013, s. 4). Przewiduje ono ochronę tej samej grupy ofiar, jaką ma na uwadze ENO, a więc wszystkich ofiar przemocy, w tym także przemocy na tle płciowym. Rozporządzenie dozwala na określenie osób objętych ochroną, do których jest ono adresowane, mianem ofiar w rozumieniu komentowanej dyrektywy (zob. komentarz do art. 2 lit. a) i wskazuje, że mają one prawo do korzystania z praw przewidzianych w tej dyrektywie. W art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 606/2013 wymieniono następujące środki ochrony mogące być podstawą wzajemnego uznawania w sprawach cywilnych:

- a) zakaz lub ograniczenie wstępu do miejsca, w którym osoba objęta ochroną zamieszkuje, pracuje lub które regularnie odwiedza lub w którym regularnie przebywa;
- b) zakaz lub uregulowanie wszelkich form kontaktu z osobą objętą ochroną, w tym za pośrednictwem telefonu, poczty elektronicznej lub zwykłej, faksu lub w inny sposób;
- c) zakaz lub ograniczenie zbliżania się na określoną odległość do osoby objętej ochroną.

Ze swej istoty odpowiadają one środkom ochrony mogącym być podstawą wydania oraz uznania i wykonania ENO. Odmienne jednak niż w odniesieniu do tego ostatniego, uznanie środka ochrony o charakterze cywilnym w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym został on wydany, musi – w myśl rozporządzenia nr 606/2013 – nastąpić zawsze, a więc również wtedy, gdy prawo państwa uznania środka takiego nie przewiduje. Państwo to ma jedynie prawo do dostosowania, choć w niewielkim tylko zakresie, danego środka ochrony po to, aby mógł on zostać w nim uznany i ewentualnie wykonany (zob. syntetycznie *Europejskie prawo cywilne*, wybór i wprowadzenie J. Pisuliński, Warszawa 2013, s. 25). Rozporządzenie nr 606/2013 weszło w życie dnia 19 lipca 2013 r., a ma być stosowane w całości i bezpośrednio od dnia 11 stycznia 2015 r., a więc zaczyna funkcjonować od tego samego momentu, jaki dotyczy dyrektywy w sprawie ENO. Szerzej E. Bieńkowska, *Wzajemne uznawanie środków ochrony w sprawach cywilnych*, *Zeszyty Prawnicze UKSW* 2014, nr 14.2 (w druku).

W polskim systemie prawnym jedynym środkiem ochrony o charakterze cywilnym jest żądanie przez osobę dotkniętą takim zachowaniem nakazania przez sąd opuszczenia lokalu przez sprawcę przemocy wówczas, gdy czyni to wspólne zamieszkiwanie szczególnie uciążliwym (art. 11a u.p.p.r.). Nie ma natomiast środków odpowiadających środkom uwzględnionym w art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 606/2013. Tak samo za-

tem jak ofiary przemocy nie są chronione tego rodzaju środkami w Polsce, nie będą też mogły korzystać z takiej ochrony w sytuacjach transgranicznych. Polska będzie jednak zobowiązana do uznania i ewentualnego wykonania środka ochrony orzeczonego w innym unijnym państwie członkowskim, ponieważ – należy powtórzyć – brak takiego środka w prawie wewnętrznym nie stanowi przeszkody w tym zakresie.

17. Dyrektywa 2011/36/UE przewiduje zarówno ogólne środki ochrony wszystkich ofiar handlu ludźmi (art. 11) z wyodrębnieniem dotyczących wyłącznie dzieci (art. 13, 14 i 16), jak i odnoszące się jedynie do postępowania karnego. W myśl jej art. 12 dodatkowymi do środków przewidzianych w dyrektywie 2012/29/UE są następujące: dostęp do bezpłatnego, jeśli nie posiadają środków finansowych, doradztwa prawnego i – stosownie do roli, jaka przysługuje ofiarom w danym systemie prawnym – zastępstwa procesowego, także w celu dochodzenia odszkodowania; zapewnienie ochrony stosownie do indywidualnej oceny ryzyka, jak programy ochrony świadków; szczególne traktowanie – stosownie do indywidualnej oceny okoliczności osobistych ofiary – mające na celu zapobiegnięcie wtórnej wiktyimizacji; unikanie powtarzania przesłuchań; uniemożliwianie kontaktu wzrokowego ofiary i sprawcy w trakcie składania przez nią zeznań, poprzez m.in. zastosowanie odpowiednich technologii komunikacyjnych. W odniesieniu do dzieci w art. 15 dyrektywy 2011/36/UE przewidziano, iż – zgodnie z rolą pełnioną przez ofiary w danym systemie krajowym – właściwe organy powinny wyznaczać dla nich przedstawiciela w przypadkach, gdy w myśl prawa krajowego osoby, którym przysługuje władza rodzicielska, nie mogą reprezentować dziecka z uwagi na konflikt interesów, jak również niezwłocznie zapewnić dostęp do bezpłatnego, jeśli nie dysponują odpowiednimi środkami finansowymi, doradztwa prawnego i zastępstwa procesowego, w tym w celu dochodzenia odszkodowania; bez uszczerbku dla prawa do obrony – podejmować środki służące temu, aby przesłuchania dzieci odbywały się bez nieuzasadnionej zwłoki po zgłoszeniu faktów dotyczących handlu ludźmi w pomieszczeniach specjalnie przeznaczonych lub przygotowanych do tego celu, były prowadzone przez lub z udziałem przeszkolonych w tym zakresie specjalistów, jak też – jeśli to możliwe i właściwe – przez tę samą osobę. Liczba przesłuchań powinna być możliwie najbardziej ograniczona, a dzieci powinny być przesłuchiwane tylko w przypadkach absolutnie niezbędnych. Powinien móc im także towarzyszyć przy przesłuchaniu ich przedstawiciel lub – w odpowiednich przypadkach – wybrana przez nie osoba dorosła. Przesłuchania dziecka po-

winy być utrwalane audiowizualnie i w takiej formie wykorzystane jako dowód w postępowaniu przed sądem. Powinno być też możliwe wyłączenie jawności rozprawy oraz przesłuchanie go pod jego nieobecność na sali.

Częściowo bowiem, w odniesieniu do przesłuchiwanie małoletnich, dyrektywę 2011/36/UE wdrożyła wcześniej wspomniana nowelizacja z dnia 13 czerwca 2013 r. Na jej mocy o tę kategorię ofiar poszerzono regulację art. 185a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.), a obejmuje ją także dodany art. 185d k.p.k. przewidujący prowadzenie przesłuchań w specjalnie przystosowanych do tego celu pomieszczeniach, jak również dodany art. 147 § 2a k.p.k. mówiący o ich utrwalaniu za pomocą urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk. Szerzej: A.Z. Krawiec, *Przesłuchanie małoletniego świadka po nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2013, nr 12, s. 117 i n.; D. Kaczmarska, *Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2014, nr 1, s. 14 i n.; E. Bieńkowska, *Pokrzywdzony w świetle...*, s. 27 i n.

Dyrektywa 2011/36/UE wprowadza definicje przestępstw dotyczących handlu ludźmi. Są nimi w myśl jej art. 2 ust. 1 następujące czyny umyślne: „Werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób, w tym wymiana lub przekazanie kontroli nad tymi osobami, z zastosowaniem groźby lub przemocy bądź innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstępny, poprzez nadużycie uprawnień lub wykorzystanie sytuacji bezbronności, lub też wręczenie lub przyjęcie płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad daną osobą, w tym wyzysku”. Zob. szerzej zwłaszcza Z. Lasocik, *Nowa dyrektywa Unii Europejskiej w sprawie handlu ludźmi*, PiP 2012, z. 12, s. 46 i n.

18. W dniu 22 października 2008 r. Polska ratyfikowała Konwencję Rady Europy z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (Konwencja nr 197; Dz. U. z 2009 r. Nr 20, poz. 107). Miało to swoje konsekwencje dla krajowego prawa karnego. Mianowicie na mocy ustawy z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 98, poz. 626) przepis art. 115 k.k. został uzupełniony o § 22 zawierający definicję „handlu ludźmi” bez wątpienia wzorowaną, choć nie tożsamą, na zamieszczonej w art. 4 lit. a Konwencji, w myśl którego jest to „werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób, z zastosowaniem groźby lub użyciem siły, bądź innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstępny, nadużycia wła-

dzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystywanie prostytutki innych osób, lub inne formy wykorzystywania seksualnego, przymusową pracę lub służbę, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie lub usunięcie organów". Natomiast w myśl art. 115 § 22 k.k.: „Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

- 1) przemocy lub groźby bezprawnej,
- 2) uprowadzenia,
- 3) podstępu,
- 4) wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,
- 5) nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,
- 6) udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą – w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1–6”.

Do art. 115 k.k. dodano jednocześnie definicję niewolnictwa określonego jako „stan zależności, w którym człowiek jest traktowany jak przedmiot własności” (§ 23). Tą samą ustawą zmieniono również usytuowanie przestępstwa handlu ludźmi. Przepis art. 253 – pierwotnie umiejscowiony w rozdziale XXXII „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu” k.k. – uchylono, a odpowiadający mu przepis art. 189a został dodany do rozdziału XXIII „Przestępstwa przeciwko wolności” k.k., co należy uznać za posunięcie jak najbardziej właściwe.

19. W rozdziale III „Środki ochrony i promowania praw ofiar gwarantujące równość płci” Konwencji nr 197 jest mowa o ochronie życia prywatnego i tożsamości ofiar, w tym o przechowywaniu i wykorzystywaniu ich danych osobowych zgodnie z zasadami określonymi przez Konwencję o ochronie jednostek w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych

(Konwencja nr 108, Dz. U. z 2003 r. Nr 3, poz. 25 z późn. zm.), ze szczególnym podkreśleniem zapewnienia ochrony tożsamości lub okoliczności umożliwiających zidentyfikowanie dziecka. Podkreśla się następnie, że państwa powinny zapewnić ofiarom pomoc w odzyskaniu równowagi obejmującą przynajmniej zapewnienie odpowiednich warunków życia, a w tym pomoc psychologiczną i materialną, dostęp do pomocy medycznej w nagłych sytuacjach, pomoc tłumacza w razie potrzeby, poradnictwo oraz informację w języku zrozumiałym dla ofiar o przysługujących prawach i dostępnych świadczeniach, jak też dostęp do edukacji dla dzieci. Nakazuje w każdym przypadku brać pod uwagę zapewnienie ofiarom bezpieczeństwa i ochrony. Ofiary powinny uzyskiwać informacje o właściwych postępowaniach, o prawie do uzyskania bezpłatnej pomocy prawnej, odszkodowania od sprawców, a także prawie do podjęcia działań zapewniających uzyskanie odszkodowania z innego źródła, jak zwłaszcza ze specjalnie utworzonego funduszu odszkodowawczego. Zob. też M. Wąsek-Wiaderek, *Międzynarodowe akty...*, s. 97 i n.

20. W Polsce wprowadzono zapisy dotyczące wspierania ofiar handlu ludźmi do takich aktów prawnych, jak ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 264, poz. 1573 z późn. zm.) oraz ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 182 z późn. zm.). Szerzej o aktualnie dostępnej pomocy i wsparciu dla ofiar handlu ludźmi E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Uprawnienia pokrzywdzonego...*, s. 88 i n.

21. Co się tyczy dyrektywy 2011/93/UE, w pierwszym rzędzie nakazuje ona zapewnienie penalizacji określonych czynów umyślnych z wyodrębnieniem sytuacji nieosiągnięcia i osiągnięcia przez dziecko (tj. osobę w wieku poniżej 18. roku życia – art. 2 lit. a) wieku przyzwolenia (czyli wieku, poniżej którego prawo krajowe zakazuje podejmowania czynności seksualnych z udziałem dziecka – art. 2 lit. b).

W art. 3 dyrektywa 2011/93/UE wymienia czyny związane z niegodziwym traktowaniem dziecka w celach seksualnych:

- 1) doprowadzenie w celach seksualnych dziecka, które nie osiągnęło wieku przyzwolenia, do bycia świadkiem czynności seksualnych, nawet jeśli nie musi samo w nich uczestniczyć;
- 2) doprowadzenie w celach seksualnych dziecka, które nie osiągnęło wieku przyzwolenia, do bycia świadkiem niegodziwego traktowania w celach seksualnych, nawet jeżeli nie musi samo w nich uczestniczyć;
- 3) podejmowanie czynności seksualnych z udziałem dziecka, które nie osiągnęło wieku przyzwolenia;

- 4) podejmowanie czynności seksualnych z udziałem dziecka, gdy dochodzi do nadużycia uznanego stosunku zaufania, władzy lub wpływu na dziecko bądź też gdy dochodzi do wykorzystania szczególnej bezbronności dziecka, w szczególności wynikającej z jego niepełnosprawności umysłowej lub fizycznej lub stosunku zależności, albo też dochodzi do użycia przymusu, przemocy lub groźby;
- 5) użycie przymusu, przemocy lub groźby w celu doprowadzenia do czynności seksualnych dziecka z osobą trzecią.

W art. 4 dyrektywy 2011/93/UE jest z kolei mowa o czynach związanych z wykorzystywaniem seksualnym, którymi są:

- 1) doprowadzenie lub nakłanianie dziecka do udziału w przedstawieniach pornograficznych (czyli skierowanym do publiczności ukazywaniu na żywo, w tym za pośrednictwem technologii informacyjno-komunikacyjnych, dziecka uczestniczącego w rzeczywistym lub symulowanym zachowaniu o wyraźnie seksualnym charakterze albo organów płciowych dziecka w celach głównie seksualnych – art. 2 lit. e) lub czerpanie z tego korzyści bądź inne wykorzystywanie dziecka do takich celów;
- 2) użycie przymusu lub przemocy prowadzące do udziału dziecka w przedstawieniach pornograficznych lub użycie do takich celów groźb w stosunku do dziecka;
- 3) świadoma obecność na przedstawieniach pornograficznych z udziałem dziecka;
- 4) doprowadzenie lub nakłanianie dziecka do udziału w prostytucji dziecięcej lub czerpanie z tego korzyści bądź inne wykorzystywanie dziecka do takich celów;
- 5) użycie przymusu lub przemocy prowadzące do udziału dziecka w prostytucji dziecięcej lub użycie do takich celów groźb w stosunku do dziecka;
- 6) podejmowanie czynności seksualnych z udziałem dziecka związane z korzystaniem z prostytucji dziecięcej.

Przepis art. 5 dyrektywy 2011/93/UE wymienia natomiast przestępstwa związane z pornografią dziecięcą, a mianowicie:

- 1) nabywanie lub posiadanie pornografii dziecięcej;
- 2) świadome uzyskiwanie dostępu za pośrednictwem technologii informacyjno-komunikacyjnych do pornografii dziecięcej;
- 3) dystrybucja, rozpowszechnianie lub przesyłanie pornografii dziecięcej;
- 4) oferowanie, dostarczanie lub udostępnianie pornografii dziecięcej;
- 5) produkcja pornografii dziecięcej.

I w końcu, w art. 6 zostało zdefiniowane przestępstwo w postaci nagabywania dzieci dla celów seksualnych jako polegające na składaniu za pośrednictwem technologii informacyjno-komunikacyjnych przez osobę dorosłą dziecku, które nie osiągnęło wieku przyzwolenia, propozycji spotkania w celu popełnienia któregośkolwiek z wymienionych czynów.

22. Wdrożenia dyrektywy 2011/93/UE w zakresie penalizacji opisanych czynów dokonuje ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. W szczególności – poprzez wyraźne wskazanie małoletnich – zostały przeformułowane bądź dodane nowe stany faktyczne i dostosowane do wymogów dyrektywy zagrożenia ustawowe w art. 199 § 3 (wymuszenie współżycia seksualnego na osobie podległej lub w krytycznym położeniu), art. 200 § 3,4 i 5 (pedofilia), art. 202 § 1, 3–4c (rozpowszechnianie treści pornograficznych) oraz art. 204 § 1 k.k. (stręczycielstwo).

Ustawa modyfikuje ponadto termin przedawnienia karalności czynów z art. 189a oraz z rozdziału XXV k.k., jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni, w ten sposób, że nie może ono nastąpić przed ukończeniem przez niego 30. roku życia (art. 101 § 4 k.k.). W projekcie z dnia 8 maja 2014 r. przewidziano natomiast zmianę w odniesieniu do zatarcia skazania. W miejsce dotychczasowej zasady niepodlegania zatarciu skazań za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, gdy pokrzywdzony był małoletnim w wieku poniżej 15 lat, przepis art. 106a k.k. miałby dozwalać na ich zatarcie po upływie 30 lat od wykonania, darowania lub przedawnienia wykonania kary.

23. Dokumentem znacznie wcześniejszym niż dyrektywa 2011/93/UE jest Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych z dnia 12 lipca 2007 r. (Konwencja nr 201), zwana konwencją z Lanzarote, którą Polska podpisała. Przewiduje ona analogiczne do przewidzianych w dyrektywie środki ochrony dla dzieci będących ofiarami określonych w niej czynów. W odniesieniu do postępowania karnego mowa w niej o informowaniu o przysługujących prawach, w tym o zwolnieniu skazanego lub osoby ściganej, zapewnieniu możliwości wypowiedzenia się co do sposobu wyrażania opinii, potrzeb i obaw, zapewnieniu pomocy ze strony odpowiednich służb, ochrony prywatności, tożsamości i wizerunku, zapewnieniu ochrony przed zastraszaniem, zemstą lub ponownym przestępstwem, zapewnieniu unikania sytuacji w postaci bezpośredniego kontaktu ze sprawcą. Zob. też M. Wąsek-Wiaderek, *Międzynarodowe akty...*, s. 97 i n.

(8) W decyzji ramowej Rady 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu¹², uznano, że terroryzm stanowi jedno z najpoważniejszych naruszeń zasad, na których opiera się Unia, w tym zasad demokracji oraz potwierdzono że stanowi on, między innymi, zagrożenie dla swobodnego korzystania z praw człowieka.

24. Prawa człowieka przysługują każdemu i w każdej sytuacji. Szczególnym zagrożeniem dla możliwości korzystania z nich stanowi bez wątpienia jeden z najgroźniejszych przejawów współczesnej przestępczości, jaką jest terroryzm. Pamiętać trzeba, że tym różni się on od innych postaci przestępczości, że najczęściej dotyka zupełnie przypadkowe osoby, które znalazły się w niewłaściwym czasie w niewłaściwym miejscu. Dlatego też duże znaczenie ma zapewnienie, aby nigdy nie pozostawały one bez wsparcia i pomocy.

25. Decyzja ramowa Rady 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu (Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 6, s. 18, z późn. zm.) zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia karalności następujących umyślnych czynów uważanych za przestępstwa terrorystyczne: ataki na życie ludzkie, które mogą powodować śmierć; ataki na integralność cielesną osoby; porwania lub branie zakładników; spowodowanie rozległych zniszczeń obiektów rządowych lub obiektów użyteczności publicznej, systemu transportowego, infrastruktury, włącznie ze zniszczeniem systemu informatycznego, stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym, miejsca publicznego lub miejsca prywatnego, mogące zagrozić życiu ludzkiemu lub spowodować poważne straty gospodarcze; zajęcie statku powietrznego, statku lub innego środka transportu publicznego lub towarowego; wytwarzanie, posiadanie, nabywanie, przewożenie, dostarczanie lub używanie broni, materiałów wybuchowych lub jądrowych, broni biologicznej lub chemicznej, jak również badanie i rozwój broni biologicznej lub chemicznej; uwalnianie substancji niebezpiecznych lub powodowanie pożarów, powodzi lub wybuchów, których rezultatem jest zagrożenie życia ludzkiego; zakłócenia lub przerwy w dostawach wody, energii elektrycznej lub wszelkich innych podstawowych zasobów naturalnych, których rezultatem jest zagrożenie życia ludzkiego. Penalizowane powinno być również grożenie popełnieniem któregośkolwiek z wymienionych czynów. Koniecznym warunkiem

¹² Dz. Urz. WE L 164 z 22.06.2002, s. 3.

uznania opisanych zachowań za przestępstwa terrorystyczne jest popełnienie ich w celu poważnego zastraszenia ludności lub bezprawnego zmuszenia rządu lub organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania działania lub poważnej destabilizacji lub zniszczenia podstawowych politycznych, konstytucyjnych, gospodarczych lub społecznych struktur kraju lub organizacji międzynarodowej (art. 1 ust. 1). Decyzja ramowa nakazuje również zapewnienie karalności kierowania grupą terrorystyczną oraz uczestniczenia w działaniach takich grup (art. 2), jak też karanie za przestępstwa związane z działalnością terrorystyczną, jak: kradzież kwalifikowana, wymuszenie i sporządzenie fałszywych dokumentów urzędowych z zamiarem dopuszczenia się któregoś z wymienionych wcześniej czynów (art. 3).

W jej art. 10 jest mowa o ochronie i pomocy dla ofiar ataków terrorystycznych. Zobowiązuje on państwa do podejmowania – oprócz środków określonych w decyzji ramowej Rady 2001/220/WSiSW – wszelkich możliwych środków służących zapewnieniu należytej pomocy rodzinom ofiar bezpośrednich. Odwołanie się do decyzji ramowej jest równoznaczne z odwołaniem się do komentowanej dyrektywy.

26. Podobne regulacje znajdują się również w innych dokumentach międzynarodowych, jak w szczególności w Konwencji Rady Europy z dnia 16 maja 2005 r. o zapobieganiu terroryzmowi, sporządzonej w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Konwencja nr 196; Dz. U. z 2008 r. Nr 161, poz. 998), którą Polska ratyfikowała w dniu 3 marca 2008 r., oraz w odrębnym, poświęconym wyłącznie tym kwestiom dokumencie, jakim są Wytoczne Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczące ochrony ofiar aktów terrorystycznych z dnia 2 marca 2005 r. (tekst polski (w:) E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa...*, s. 521 i n.).

Konwencja nr 196 przewiduje m.in. zapewnienie karalności publicznego nawoływania do przestępstwa o charakterze terrorystycznym, rekrutacji na rzecz terroryzmu oraz szkolenia na rzecz terroryzmu, a także przestępstw pomocniczych wspierających działalność terrorystyczną. W art. 13 przewiduje ona obowiązek stron Konwencji zapewnienia ofiarom terroryzmu oraz członkom ich bliskiej rodziny ochrony odszkodowania oraz wsparcia. Szczegółowo kwestie te zostały ujęte w powołanych Wytocznych Komitetu Ministrów. Wskazano w nich, że każda osoba będąca ofiarą aktu terrorystycznego oraz w odpowiednich przypadkach jej bliska rodzina mają mieć prawo do uzyskania: pomocy natychmiastowej i permanentnej, dostępu do wymiaru sprawiedliwości, do kompensaty od

państwa, jeśli nie można jej uzyskać z innego źródła, w szczególności ze środków skonfiskowanych sprawcom. Ofiarom aktów terrorystycznych ma ponadto przysługiwać prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego, poszanowania godności i bezpieczeństwa oraz uzyskania informacji o przysługujących prawach, agendach udzielających wsparcia ofiarom, możliwości uzyskania pomocy, porady oraz odszkodowania lub kompensaty, a także informacji o sprawie. Podkreślono, że państwa mogą przyjąć korzystniejsze rozwiązania dla ofiar od określonych w Wytycznych. Powinny również zachęcać i wspierać finansowo specjalne szkolenia dla osób udzielających wsparcia ofiarom aktów terrorystycznym. W Polsce – jak dotąd – nie został powołany do życia specjalny system wspierania ofiar aktów terrorystycznych, co z pewnością wynika stąd, że nie zalicza się ona do krajów o wysokim ryzyku zagrożenia terroryzmem zarówno o wymiarze rodzimym, jak i międzynarodowym.

27. Wprowadzenie regulacji dotyczących przestępstw o charakterze terrorystycznym do polskiego prawa karnego nastąpiło na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 93, poz. 889). Do art. 115 k.k. dodano wówczas § 20 zawierający następującą definicję: „Przestępstwem o charakterze terrorystycznym jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu:

- 1) poważnego zastraszenia wielu osób,
- 2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności,
- 3) wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takich czynów”.

Jednocześnie do art. 258 k.k., penalizującego udział, zakładanie lub kierowanie grupą zorganizowaną lub związkiem mającym na celu popełnienie przestępstwa, zostały dodane dwa typy kwalifikowane ze względu na charakter terrorystyczny takiego przestępstwa (§ 2 i 4), zaś w art. 65 § 2 k.k. przewidziano, iż sprawcy przestępstw opisanych w tym przepisie odpowiadają na zasadach określonych w odniesieniu do recydywistów w art. 64 § 2 k.k., z wyłączeniem przewidzianego w nim zaostżenia kary. Ponadto dodatkowe unormowania wprowadzono na mocy (uchylonej) ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 276 z późn. zm.).

(9) Przepępczość godzi w społeczeństwo, a także narusza indywidualne prawa ofiar. W związku z tym ofiary przestępstw powinny być za takie uznawane oraz traktowane z szacunkiem, w sposób taktowny i profesjonalny, bez dyskryminacji w jakiegokolwiek formie, na przykład ze względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek, płeć, ekspresję i tożsamość płciową, orientację seksualną, status pobytowy czy stan zdrowia. We wszelkich kontaktach z właściwym organem działającym w ramach postępowania karnego i wszelkimi służbami mającymi kontakt z ofiarami, takimi jak służby udzielające wsparcia ofiarom lub świadczące usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej, należy brać pod uwagę sytuację osobistą, najpilniejsze potrzeby, wiek, płeć, ewentualną niepełnosprawność oraz poziom dojrzałości ofiar przestępstw, przy pełnym poszanowaniu ich integralności fizycznej, psychicznej i moralnej. Ofiary przestępstw powinny być chronione przed wtórną i ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem oraz przed odwetem, powinny otrzymać odpowiednie wsparcie ułatwiające odzyskanie równowagi oraz uzyskać należyty dostęp do wymiaru sprawiedliwości.

28. Przez wieki, w miarę jak państwo stawało się coraz silniejsze, przepępczość była traktowana jako zjawisko godzące w państwo i w społeczeństwo traktowane jako twór abstrakcyjny. Dostrzeżenie na przełomie lat 60. i 70. ubiegłego wieku, że narusza ona indywidualne prawa konkretnych osób, doprowadziło do przewartościowania wcześniejszych pojęć. Zainicjowana wówczas kampania na rzecz upodmiotowienia ofiar przestępstw zaowocowała przyznaniem im licznych uprawnień.

Komentowana dyrektywa kieruje się takimi samymi priorytetami jak inne akty prawa międzynarodowego, których przedmiotem są analogiczne kwestie. Eksponuje konieczność traktowania ofiar z poszanowaniem ich godności, profesjonalnie oraz bez dyskryminowania z jakiegokolwiek względu. Nakazuje zajmować się każdą ofiarą w sposób zindywidualizowany, z uwzględnieniem rodzaju, charakteru i skutków doznanego pokrzywdzenia, czyli wiktyimizacji kryminalnej. Na czoło wysuwa problem ochrony ofiar przed dalszą wiktyimizacją, a więc przed dalszymi negatywnymi skutkami przestępstwa, jakimi są wiktyimizacja wtórna i wiktyimizacja ponowna oraz zastraszanie i odwet.

29. Wiktyimizacja wtórna oznacza doznanie przez ofiarę negatywnych przeżyć wynikających nie z samego przestępstwa, lecz z niewłaściwych postaw osób, z którymi ofiara styka się po jego ujawnieniu, jak w szczególności z policjantami oraz przedstawicielami szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości (prokuratorzy, sędziowie, adwokaci itd.). Jej źródłem może być również takie ukształtowanie regulacji prawnych, które samo w sobie jest krzywdzące dla ofiar i dlatego generuje niewłaściwe odnoszenie się do nich (bliżej: E. Bieńkowska, *Zjawisko wiktyimizacji wtórnej: pojęcie, przyczyny, przeciwdziałanie (na przykładzie niektórych polskich regulacji karnych)*, Archiwum Kryminologii 2007–2008, t. XXIX–XXX, s. 65 i n.; też, *Wiktyimizacja wtórna – geneza, istota i rola w przekształcaniu polityki traktowania ofiar przestępstw (w:) Wiktyimizacja wtórna. Geneza, istota i rola w przekształcaniu polityki traktowania ofiar przestępstw*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2012, s. 53 i n.; też, *Wiktyimizacja wtórna – niepożądany dodatkowy skutek przestępstwa (w:) Mediacje w społeczeństwie otwartym*, pod red. M. Tabernackiej, R. Raszewskiej-Skałeckiej, Wrocław 2012, s. 86 i n.). Natomiast wiktyimizacja ponowna to sytuacja, w której jedna ofiara doznaje kolejnego takiego samego lub innego przestępstwa, co najczęściej jest efektem szczególnego narażenia płynącego z właściwych dla niej uwarunkowań osobistych, jak zwłaszcza cechy psychofizyczne, czy też usytuowanie i role pełnione w otoczeniu społecznym. Typowym przykładem są ofiary przestępstw motywowanych nienawiścią (zob. np. E. Bieńkowska, *Od dyskryminacji do przestępstwa z nienawiści (w:) Ofiary przestępstw z nienawiści*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2013, s. 42 i n.), a wśród nich – również przestępstw popełnionych ze względu na płeć (zob. zwłaszcza S.R. Quest, *Gender in the Criminal Justice System Assessment Tool*, United Nations, New York 2010, 39 i n.).

Pojęcia wiktyimizacji wtórnej i ponownej definiuje w pkt 1.2 i 1.3. rekomendacja Rec. (2006)8 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie pomocy dla ofiar przestępstw z dnia 14 czerwca 2006 r. (tekst polski (w:) E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa...*, s. 119 i n.; zob. też E. Bieńkowska, *Rada Europy o pomocy dla ofiar przestępstw kompleksowo*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej 2010, nr 2 (35), s. 115 i n.).

Ofiary przestępstw mogą być również narażone na zastraszanie lub odwet ze strony sprawcy lub osób z jego najbliższego otoczenia, którzy dążą do tego, aby nie zgłaszały one przestępstwa, lub które są zemstą za zawiadomienie o jego popełnieniu. Takie zagrożenia mogą dotyczyć każdej ofiary, choć przede wszystkim z pewnością tych, które doznały bardzo poważnych przestępstw zagrożonych szczególnie surowymi sankcjami karnymi.

(10) Niniejsza dyrektywa nie dotyczy warunków pobytu ofiar przestępstw na terytorium państw członkowskich. Państwa członkowskie powinny podjąć niezbędne środki w celu zapewnienia, by stosowanie praw przewidzianych w niniejszej dyrektywie nie było uzależnione od prawa do pobytu ofiary na ich terytorium ani od jej obywatelstwa czy narodowości. Zgłoszenie przestępstwa oraz udział w postępowaniu karnym nie oddziałują na prawo do pobytu ofiary.

30. Niezależnie od tego, czy osoba, która doznała przestępstwa na terytorium danego unijnego państwa członkowskiego, ma prawo do pobytu w tym państwie, czy też nie, przysługują jej wszystkie prawa określone w dyrektywie. Z tego tytułu nie uzyskuje jednak prawa do pobytu w tym państwie. Prawo do pobytu normują odrębne akty prawa Unii Europejskiej, jak w szczególności dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/38/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG (Dz. Urz. UE L 158 z 30.04.2004, s. 77; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 5, s. 46), czy też dyrektywa Rady 2004/114/WE z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie warunków przyjmowania obywateli państw trzecich w celu odbywania studiów, udziału w wymianie młodzieży szkolnej, szkoleniu bez wynagrodzenia lub wolontariacie (Dz. Urz. UE L 375 z 23.12.2004, s. 12).

(11) Niniejsza dyrektywa ustanawia normy minimalne. Państwa członkowskie mogą rozszerzyć zakres praw określonych w niniejszej dyrektywie w celu zapewnienia wyższego poziomu ochrony.

31. W tym punkcie Preambuły syntetycznie powtórzono treść art. 82 ust. 2 TFUE – zob. komentarz do Preambuły, teza 1.

(12) Prawa określone w niniejszej dyrektywie pozostają bez uszczerbku dla praw sprawcy. Termin „sprawca” oznacza osobę skazaną za popełnienie przestępstwa. Jednakże na użytek niniejszej dyrektywy termin ten odnosi się także do osoby podejrzanej lub oskarżonej przed ewentu-

alnym uznaniem winy lub skazaniem oraz pozostaje bez uszczerbku dla zasady domniemania niewinności.

32. Punkt 12 Preambuły odnosi się do dwóch istotnych kwestii. Pierwszą jest przyjęta w dyrektywie określona siatka pojęciowa. Druga natomiast dotyczy relacji pomiędzy prawami ofiar i prawami sprawców przestępstw.

Dyrektywa, podobnie jak wszystkie wcześniejsze dokumenty międzynarodowe poświęcone prawom ofiar przestępstw, nie operuje terminologią prawa karnego procesowego także wówczas, gdy określa uprawnienia ofiar w postępowaniu karnym. Wynika to stąd, że inicjatywa przyznania ofiarom odpowiedniego statusu i uprawnień pozwalających im na aktywną ochronę interesów w tym postępowaniu powstała w obrębie wiktymologii – dyscypliny posługującej się własną terminologią, a podstawowe jej pojęcie to „ofiara” (łac. *victima* – ofiara, gr. *logos* – nauka, czyli wiktymologia – nauka o ofierze). Pamiętać też trzeba, że wiktymologia tkwi swoimi korzeniami w kryminologii, a jej pierwotnym polem eksploatacji badawczej była kwestia określenia roli ofiary w genezie przestępstwa, a więc problematyka ze sfery kryminologicznych badań etiologiczno-fenomenologicznych, którym terminologia prawa karnego jest zupełnie obca. Dyrektywa pojęcie ofiary definiuje w art. 2 ust. 1 lit. a (zob. komentarz do tego przepisu).

Drugim terminem sprecyzowanym w komentowanym pkt 12 Preambuły jest termin „sprawca”, który obejmuje wszystkie role procesowe osób dopuszczających się przestępstw, w tym także przed ich prawomocnym skazaniem. Podkreślono, że takie rozumienie tego pojęcia pozostaje bez uszczerbku dla zasady domniemania niewinności. Posługiwanie się tym określeniem, podobnie jak terminem „ofiara”, ma zatem wyłącznie charakter umowny i w żaden sposób nie oddziałuje na terminologię przyjętą w systemach prawnokarnych poszczególnych państw członkowskich.

33. Na szczególną uwagę zasługuje wskazanie, że prawa przewidziane w dyrektywie dla ofiar przestępstw pozostają bez uszczerbku dla praw sprawcy. Ta ogólna klauzula znalazła odzwierciedlenie w konkretnych przepisach dyrektywy inicjowanych zwrotem „bez uszczerbku dla prawa do obrony”, a mianowicie w art. 18 ust. 1 „Prawo do ochrony”, art. 20 „Prawo do ochrony ofiar w trakcie postępowania przygotowawczego” oraz art. 23 „Prawo do ochrony ofiar o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony podczas postępowania karnego”.

Przywołane przepisy statuują niezwykle istotne prawa ofiar chroniące ich prawa człowieka, jak w szczególności prawo do życia, integralności fizycznej i psychicznej, wolności itd. Sformułowanie, jakim posługuje się dyrektywa, wskazuje, iż priorytet przed innymi prawami człowieka przyznaje ona *stricte* procesowemu uprawnieniu sprawcy zaliczanemu do tej samej generacji praw człowieka. Powstaje pytanie, czy taka konstrukcja jest prawidłowa, czy równie dobrze nie można byłoby posłużyć się zwrotem, stosownie do którego z prawa do obrony nie można korzystać kosztem naruszania innych praw człowieka.

Już w trakcie prac nad deklaracją Narodów Zjednoczonych o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z dnia 29 listopada 1985 r. (tekst polski m.in. (w:) E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa...*, s. i 71 i n.; szerzej E. Bieńkowska, *Deklaracja ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy*, PiP 1987, z. 6, s. 88 i n.) silnie akcentowano, że przyznanie ofiarom przestępstw określonych uprawnień nie ma na celu ani pozbawiania, ani ograniczania jakichkolwiek praw przysługujących sprawcom, lecz doprowadzenie do zrównoważenia sytuacji procesowej w postępowaniu karnym obu tych grup osób (zob. E. Bieńkowska, *Ofiara i system wymiaru sprawiedliwości* (w:) *Problematyka przestępczości na VII Kongresie Narodów Zjednoczonych*, pod red. B. Hołysta, Warszawa 1989, s. 49 i n.). Taka jest też intencja całokształtu działań podejmowanych na forum międzynarodowym na rzecz ofiar przestępstw. Wydaje się natomiast, że w dyrektywie z przesłania tego wyraźnie zrezygnowano. Podejście takie można bez wątpienia uznać za krzywdzące dla ofiar i znacząco osłabiające wydźwięk dyrektywy. Przy jej wdrażaniu do krajowych systemów prawnych należy zatem pamiętać o właściwym wazeniu dóbr i zachowaniu zasady proporcjonalności.

34. Odnotować trzeba, że analogiczne rozwiązanie zostało przyjęte już w innych nieznacznie poprzedzających komentowaną dyrektywę unijnych aktach statuujących prawa określonych grup ofiar. Zwrot „bez uszczerbku dla prawa do obrony” znalazł się w szczególności w art. 12 „Ochrona ofiar handlu ludźmi podczas postępowania przygotowawczego i sądowego” (ust. 3) i w art. 15 „Ochrona dzieci będących ofiarami handlu ludźmi podczas postępowania przygotowawczego i sądowego” (ust. 3) dyrektywy 2011/36/UE (zob. komentarz do Preambuły, teza 18), jak również w art. 20 „Ochrona pokrzywdzonych dzieci podczas postępowania przygotowawczego i sądowego” (ust. 2) dyrektywy 2011/93/UE. Zob. komentarz do Preambuły, teza 22.

35. Istnieje jednak racjonalne wytłumaczenie, dlaczego w komentowanej dyrektywie i pozostałych wspomnianych aktach prawa unijnego przyjęto przedmiotowe rozwiązanie. Mianowicie, ma to bezpośredni związek z przystąpieniem Unii Europejskiej na mocy – zmienionego traktatem lizbońskim – art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 13) do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.), którą ratyfikowały wszystkie państwa członkowskie (Polska w dniu 15 grudnia 1992 r.). Od tej chwili decydujące stało się w omawianym zakresie orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) dotyczące prawa do rzetelnego procesu sądowego, o którym jest mowa w art. 6 EKPCz.

Ważnym elementem prawa do rzetelnego procesu jest prawo oskarżonego (podejzranego) do obrony zarówno materialnej, jak i formalnej (art. 6 ust. 3 lit. c EKPCz). Z biegiem czasu, gdy coraz większej mocy nabierało dążenie do zapewnienia ofiarom określonych praw, a zwłaszcza zagwarantowania im bezpieczeństwa, dokonywał się proces pewnej modyfikacji w postrzeganiu granic tego prawa. W imię ochrony ofiar, a konkretniej – świadków, stopniowo następowało pewne ich rozluźnienie. Prawo do obrony wyraża się m.in. w tym, że oskarżony (podejrzany) ma prawo do obecności przy przesłuchaniu oraz do bezpośredniego przesłuchania świadków. Oznacza to, że świadkowie powinni składać zeznania osobiście w trakcie rozprawy sądowej. Jednak ETPCz uznał, że możliwe są pewne odstępstwa od tej zasady. Zob. m.in. C. Nowak, *Prawo do rzetelnego procesu sądowego w świetle EKPCz i orzecznictwa ETPCz* (w:) *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, pod red. P. Wilińskiego, Warszawa 2009, s. 129 i n.

W literaturze przedmiotu wyodrębnia się trzy płaszczyzny uwzględniania przez ETPCz interesów ofiary przestępstwa:

- 1) w zakresie prawa do rzetelnego procesu wówczas, gdy dochodzi ona w procesie karnym roszczeń cywilnych;
  - 2) z uwagi na tzw. pozytywne obowiązki państwa poprzez przyznanie mu uprawnień procesowych oraz
  - 3) stosownie do zasady proporcjonalności poprzez pewne ograniczanie prawa oskarżonego do obrony ze względu na potrzebę ochrony ofiar i świadków
- (szerzej M. Wąsek-Wiaderek, *Międzynarodowe akty...*, s. 82 i n.).

Warto dodać, że w pierwszej z wymienionych płaszczyzn mieści się prawo pokrzywdzonego do skargi na przewlekłość postępowania, jakie przyznaje mu ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. Nr 179, poz. 1843 z późn. zm.).

(13) Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie w związku z przestępstwami popełnionymi w Unii oraz postępowaniami karnymi toczącymi się w Unii. Przyznaje ona prawa ofiarom przestępstw popełnionych poza terytorium Unii wyłącznie w związku z postępowaniem karnym toczącym się w Unii. Zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa składane właściwym organom znajdującym się poza Unią, takim jak ambasady, nie skutkują powstaniem obowiązków określonych w niniejszej dyrektywie.

36. Oddziaływanie prawa unijnego ogranicza się wyłącznie do terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej. Ofiara uzyskuje zatem prawa wyszczególnione w dyrektywie nie tylko wówczas, gdy postępowanie dotyczące przestępstwa toczy się na terytorium tych państw, lecz także w przypadku złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa w którymkolwiek z nich. Nie wystarcza natomiast zgłoszenie tego faktu w ambasadzie państwa członkowskiego funkcjonującej w kraju będącym miejscem jej zamieszkania, jeżeli nie jest ono państwem unijnym.

(14) Stosując niniejszą dyrektywę, należy w pierwszym rzędzie dążyć do najlepszego zabezpieczenia interesu dziecka, zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej i Konwencją ONZ o prawach dziecka przyjętą 20 listopada 1989 r. Dzieci będące ofiarami powinny być uznawane za osoby posiadające pełnię praw określonych w niniejszej dyrektywie i traktowane jako takie, i powinny być uprawnione do korzystania z tych praw w sposób uwzględniający ich zdolność do formułowania własnych poglądów.

37. Dyrektywa – w przeciwieństwie do decyzji ramowej 2001/220/WSiSW, która całkowicie tę kwestię pomijała – przywiązuje bardzo dużą wagę do ochrony interesów dziecka. Jest to następstwem zmian

wprowadzonych traktatem lizbońskim, na mocy którego w art. 3 ust. 3 akapit 2 TUE wskazano, iż jednym z pierwszoplanowych zadań Unii jest wspieranie ochrony praw dziecka.

W myśl art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 2):

„1. Dzieci mają prawo do ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra. Mogą swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości.

2. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka”.

W dniu 10 grudnia 2007 r. Rada zatwierdziła Wytyczne UE w sprawie promowania i ochrony praw dziecka, <http://www.consilium.eurpa.eu/uedocs/cmsUpload/16031.pl07.pdf>, w których za priorytet uznano problematykę eliminowania wszelkich form przemocy wobec dzieci. Wskazano również, iż Unia ma za swoje podstawowe zadanie w tym zakresie podejmowanie działań służących lepszej implementacji Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.), ratyfikowanej przez wszystkie państwa członkowskie, a przez Polskę w dniu 30 kwietnia 1991 r., jak też wspieranie wszelkich przedsięwzięć ONZ służących poprawieniu położenia dzieci. Z kolei w Agendzie UE na rzecz praw dziecka (komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 15 lutego 2011 r., COM(2011)60 wersja ostateczna, EUR-Lex 52011DC0060-PL) wyraźnie już wskazano, iż Komisja powinna przedstawić wniosek dotyczący dyrektywy mającej na celu doprowadzenie do zwiększenia poziomu ochrony ofiar przestępstw, które wymagają szczególnej opieki, a wśród nich dzieci. Komisja projekt takiej dyrektywy, jak była o tym mowa, przedstawiła w dniu 18 maja 2011 r., co ostatecznie znalazło swój wyraz w przyjętym akcie. Zob. art. 1 ust. 3, art. 22 ust. 4 i art. 24 z komentarzami do tych przepisów.

(15) Stosując niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie powinny zapewnić, by ofiary będące osobami niepełnosprawnymi były w stanie korzystać w pełni z praw określonych w niniejszej dyrektywie na równi

z innymi, w tym ułatwiając dostęp do pomieszczeń, w których prowadzone są postępowania karne, a także dostęp do informacji.

38. Dyrektywa – odmiennie niż decyzja ramowa 2001/220/WSiSW, która tej kwestii nie miała w ogóle na uwadze – przywiązuje wagę do zapewnienia należytej ochrony ofiarom będącym osobami niepełnosprawnymi, co znalazło swój wyraz w jej art. 22 ust. 3 *in fine* (zob. komentarz do tego przepisu). Ma to związek z wdrażaniem art. 26 KPP, stosownie do którego „Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności”. Zob. też komentarz do pkt 66 Preambuły.

(16) Ofiary terroryzmu ucierpiały w wyniku zamachów, które docelowo miały wyrządzić szkodę społeczeństwu. Z tego względu wymagają one szczególnej uwagi, wsparcia, i pomocy ze względu na szczególny charakter przestępstwa, które przeciwko nim popełniono. Ofiary terroryzmu mogą być obiektem szczególnego zainteresowania publicznego i często potrzebują społecznego uznania i godnego traktowania przez społeczeństwo. Państwa członkowskie powinny zatem zwracać szczególną uwagę na potrzeby ofiar terroryzmu i dążyć do ochrony ich godności i bezpieczeństwa.

39. Zob. komentarz do pkt 8 Preambuły.

(17) Przemoc, która jest skierowana przeciwko osobie ze względu na jej płeć, tożsamość płciową lub ekspresję płciową lub której ofiarami stają się w przeważającej mierze osoby danej płci, rozumiana jest jako przemoc na tle płciowym. Może ona powodować krzywdę o charakterze fizycznym, seksualnym, emocjonalnym lub psychologicznym lub szkodę o charakterze ekonomicznym. Przemoc na tle płciowym jest rozumiana jako forma dyskryminacji oraz pogwałcenie podstawowych wolności ofiary i obejmuje przemoc w bliskich związkach, przemoc seksualną (w tym gwałt, napaść na tle seksualnym i molestowanie seksualne), handel ludźmi i niewolnictwo oraz różne formy krzywdzących praktyk, takie jak przymusowe małżeństwa, okaleczanie żeńskich narządów płciowych i tak zwane przestępstwa popełniane „w imię honoru”. Kobiety będące ofiarami przemocy na tle płciowym oraz ich dzieci często wymagają szczególnego

wsparcia i szczególnej ochrony ze względu na występujące w przypadku takiej przemocy wysokie ryzyko wtórnej oraz ponownej wiktyimizacji, zastraszania i odwetu.

40. Zob. szerzej komentarz do pkt 6 Preambuły.

(18) W przypadku gdy do przemocy dochodzi w bliskich związkach, sprawcą przemocy jest osoba, która jest aktualnym lub byłym małżonkiem, partnerem lub innym członkiem rodziny ofiary, niezależnie od tego, czy dzieli lub dzielił z ofiarą gospodarstwo domowe. Taka przemoc może obejmować przemoc fizyczną, seksualną, psychologiczną lub ekonomiczną i może powodować uraz fizyczny lub psychiczny, cierpienie moralne bądź emocjonalne lub straty majątkowe. Przemoc w bliskich związkach jest poważnym i często ukrywanym problemem społecznym, który może skutkować systematycznymi urazami psychicznymi i fizycznymi o poważnych konsekwencjach, gdyż sprawcą jest osoba, której ofiara powinna móc ufać. Ofiary przemocy w bliskich związkach mogą zatem potrzebować szczególnych środków ochrony. Ofiarami tego rodzaju przemocy są w przeważającej mierze kobiety, a ich sytuacja może być tym poważniejsza, im bardziej są uzależnione od sprawcy z powodów ekonomicznych, społecznych lub przez wzgląd na prawo pobytu.

41. Zob. komentarz do pkt 5 i 6 Preambuły.

(19) Osobę należy uznać za ofiarę niezależnie od tego, czy sprawca został zidentyfikowany, schwytany, oskarżony lub skazany, a także niezależnie od więzi rodzinnych łączących sprawcę z tą osobą. Członkowie rodziny ofiary mogą także być pokrzywdzeni wskutek przestępstwa. W szczególności członkowie rodziny osoby, której śmierć była bezpośrednim skutkiem przestępstwa, mogą doznać szkody w wyniku tego przestępstwa. W takich sytuacjach członkowie rodziny, będący pośrednio ofiarami, powinni zatem także korzystać z ochrony na mocy niniejszej dyrektywy. Państwa członkowskie powinny jednak mieć możliwość ustanowienia procedury ograniczającej liczbę członków rodziny, którzy mogą korzystać z praw określonych w niniejszej dyrektywie. Dziecko lub osoba sprawująca nad nim władzę rodzicielską, działająca w jego imieniu,

powinni być uprawnieni do korzystania z praw określonych w niniejszej dyrektywie, chyba że nie służy to najlepszemu zabezpieczeniu interesu dziecka. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla krajowych procedur administracyjnych wymaganych w celu stwierdzenia, że dana osoba jest ofiarą.

42. W myśl dyrektywy osoba, która doświadczyła przestępstwa, powinna zostać uznana za ofiarę niezależnie od tego, co dzieje się ze sprawcą przestępstwa, a w szczególności – niezależnie od jego wykrycia. Celem jest to, aby ochroną objąć wszystkie ofiary bez względu na to, czy fakt popełnienia skierowanego przeciwko nim przestępstwa został potwierdzony prawomocnym wyrokiem skazującym. Nie ma także znaczenia charakter więzi rodzinnej łączącej sprawcę i ofiarę, co oznacza, że bliski związek łączący te osoby nie wyklucza automatycznie, iż w jego ramach dochodzi do zachowań o charakterze przestępczym.

43. Szczególny nacisk dyrektywa kładzie na zapewnienie, aby z określonych w niej uprawnień korzystały dzieci lub działająca w ich imieniu osoba mająca władzę rodzicielską, pod warunkiem jednak, że służy to najlepszemu zabezpieczeniu interesu dziecka (szerzej komentarz do pkt 14 Preambuły). Przewiduje w związku z tym, że w miejsce tej osoby, jeśli między nią a dzieckiem istnieje konflikt interesów, powinien zostać ustanowiony w celu reprezentowania dziecka specjalny pełnomocnik (art. 24 ust. 1 lit. b dyrektywy z komentarzem do tego przepisu).

Z drugiej strony zdawać trzeba sobie sprawę z tego, że nie każde dziecko, choćby z uwagi na swój wiek i odpowiadający mu stopień rozwoju umysłowego, jest w stanie dobrze zrozumieć istotę i konsekwencje poszczególnych uprawnień. Niezwykle trudno wytłumaczyć np. 5-latkowi istotę prawa do odmowy zeznań, czyli to, że skorzystanie z niego w sprawie toczącej się przeciwko krzywdzącemu go rodzicowi oznacza bezkarność tego rodzica i na ogół kontynuowanie działań wymierzonych w niego. Dziecko często zresztą w ogóle nie pojmuje, na czym polega zło takich zachowań. Z reguły potrzebna jest w takim przypadku pomoc psychologa dziecięcego, a i to nie gwarantuje osiągnięcia pozytywnego skutku.

44. Dyrektywa obejmuje ochroną nie tylko bezpośrednio ofiary przestępstwa, a więc te, które go doświadczyły osobiście, lecz także członków rodziny tych ofiar bezpośrednich, które w wyniku przestępstwa poniosły śmierć. Tę ostatnią kategorię osób określaną mianem

ofiar pośrednich – inaczej niż decyzja ramowa 2001/220/WSiSW, która nie zaliczała takich osób wprost do kategorii ofiar, choć przyznawała im prawo do ochrony (art. 8) – dyrektywa uwzględnia w definicji pojęcia ofiary (art. 2 ust. 1 lit. a). Dopuszcza jednak możliwość ograniczenia przez państwa członkowskie dostępu ofiar pośrednich do określonych w niej praw, co zapewne ma na celu przede wszystkim zapobieżenie nadmiernemu – z powodu zbyt dużej liczby osób uczestniczących – komplikowaniu, a poprzez to wydłużaniu postępowania karnego. Zob. szerzej komentarz do art. 2.

(20) Rola ofiar w systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych oraz możliwości ich aktywnego udziału w postępowaniu karnym różnią się w poszczególnych państwach członkowskich, w zależności od systemów krajowych, i uzależnione są od jednego lub kilku następujących kryteriów: czy system krajowy przewiduje status prawny ofiary jako strony w postępowaniu karnym, czy ofiara jest prawnie zobowiązana do czynnego udziału w postępowaniu karnym, na przykład jako świadek, lub wymaga się od niej takiego udziału, lub czy ofiara ma zagwarantowane w przepisach krajowych prawo do czynnego udziału w postępowaniu karnym i stara się z niego skorzystać, w przypadku gdy dany system krajowy nie przewiduje, by ofiara posiadała status strony w postępowaniu karnym. Państwa członkowskie powinny ustalić, które z tych kryteriów mają zastosowanie przy określaniu zakresu praw określonych w niniejszej dyrektywie, w przypadku odniesienia do roli ofiary w danym systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

45. Dyrektywa wyraźnie uwzględnia fakt, że systemy karne poszczególnych państw członkowskich Unii istotnie różnią się między sobą. Najogólniej można je podzielić na dwie grupy: po pierwsze – systemy typu *common law*, które nie przyznają i nigdy nie przyznawały ofierze przestępstwa statusu strony postępowania karnego; po drugie – systemy kontynentalne, w który ofiara taki status posiada. W państwach ze strefy *common law* ofiara występuje w postępowaniu karnym jedynie w charakterze świadka, natomiast w systemach kontynentalnych może łączyć rolę procesową strony i świadka. Jeśli ofiara jest wyłącznie świadkiem, jej czynny udział w postępowaniu sprowadza się do obowiązku złożenia zeznań. Dyrektywa rozróżnia w związku z tym prawa przysługujące ofierze wyłącznie

wtedy, gdy jest stroną postępowania karnego (art. 13 „Prawo do pomocy prawnej”), prawa uzależnione od roli, jaką pełni ona w danym systemie prawnym (art. 6 ust. 2 „Prawo do otrzymania informacji o sprawie”, art. 7 ust. 1 i 3 „Prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego”, art. 11 ust. 1 „Prawa w przypadku decyzji o odmowie ścigania” i art. 14 „Prawo do zwrotu kosztów”), oraz prawa przysługujące niezależnie od jej statusu w postępowaniu karnym (art. 3 „Prawo do rozumienia i bycia rozumianym”, art. 4 „Prawo do otrzymywania informacji od momentu pierwszego kontaktu z właściwym organem”, art. 5 „Prawa ofiar w chwili składania zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa”, art. 8 „Prawo do korzystania z usług służb udzielających wsparcia ofiarom”, art. 10 „Prawo do bycia wysłuchanym”, art. 12 „Prawo do gwarancji w ramach usług w zakresie sprawiedliwości naprawczej”, art. 15 „Prawo do zwrotu mienia”, art. 16 „Prawo do decyzji w sprawie odszkodowania od sprawcy w toku postępowania karnego”, art. 18 „Prawo do ochrony”, art. 19 „Prawo ofiary do unikania kontaktu ze sprawcą”, art. 20 „Prawo do ochrony ofiar w trakcie postępowania przygotowawczego”, art. 21 „Prawo do ochrony prywatności”, art. 23 „Prawo do ochrony ofiar o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony podczas postępowania karnego” z wyodrębnieniem w art. 24 środków przeznaczonych dla dzieci będących ofiarami). Na ogół w grę wchodzi zatem prawa przysługujące wszystkim ofiarom bez względu na to, jaka jest ich rola w postępowaniu karnym.

46. Dyrektywa, tak samo jak decyzja ramowa 2001/220/WSiSW, nie zobowiązuje państw członkowskich, aby przyznały ofiarom status strony postępowania karnego. Wynika to przede wszystkim stąd, że wiązałyby się to z koniecznością całkowitego przemodelowania systemów *common law*, co nie jest niezbędne, pod warunkiem że zagwarantują ofiarom możliwość korzystania z praw wyszczególnionych w dyrektywie. Trzeba też przyznać, że od chwili przyjęcia w dniu 29 listopada 1985 r. deklaracji o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw państwa te uczyniły bardzo wiele, aby umożliwić ofiarom przestępstw aktywną ochronę interesów w postępowaniu karnym, a w tym przede wszystkim – wypowiedzenie się w kwestii szkód odniesionych w wyniku przestępstwa (*victim statement*) i uzyskanie orzeczenia o ich naprawieniu przez sprawcę (*restitution order*). W wielu krajach z kręgu *common law* ich uprawnienia zostały wpisane do tzw. kart praw ofiary, spośród których wzorcową była i cały czas pozostaje – opracowana w 1990 r., a następnie zaktualizowana w 1996 r. – Karta angielska, co nie oznacza oczywiście, że uwzględniony w niej stan

aktualny w tym zakresie jest dla wszystkich w pełni satysfakcjonujący. Zob. bliżej zwłaszcza *The Rights of Crime Victims. A Manifesto for Better Treatment of Victims in the Criminal Justice System*, London, February 2003, s. 6 i n., <http://www.liberty-human-rights.org.uk/policy/reports/rights-of-victims-of-crime-february-2003.pdf>; w literaturze polskiej m.in. E. Bieńkowska, *Angielska „Karta ofiary”* (w:) *Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Profesor Oktawii Górniok*, pod red. L. Tyszkiewicz, Katowice 1996, s. 290 i n.

(21) Informacje i porady ze strony właściwych organów, służb udzielających wsparcia ofiarom oraz służb świadczących usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej, powinny w możliwie największym stopniu być zapewniane za pośrednictwem różnych sposobów komunikowania, oraz w taki sposób, by ofiara mogła je zrozumieć. Te informacje i porady powinny być przekazywane w prostym i przystępnym języku. Należy również zapewnić, by ofiara była rozumiana podczas postępowania. Z tego powodu należy wziąć pod uwagę jej znajomość języka, w którym przekazywane są informacje, wiek, dojrzałość, potencjał intelektualny i stan emocjonalny, umiejętność czytania i pisania oraz wszelkie formy upośledzenia psychicznego lub fizycznego. Należy zwrócić szczególną uwagę na problemy ze zrozumieniem lub komunikacją, które mogą wynikać z pewnego rodzaju niepełnosprawności, takiego jak upośledzenie słuchu lub mowy. Tak samo podczas postępowania karnego należy uwzględnić ograniczone możliwości ofiary w zakresie komunikowania się.

47. W odniesieniu do kluczowego prawa ofiar, jakim jest prawo do uzyskiwania informacji od organów procesowych, służb wspierania ofiar oraz osób prowadzących programy sprawiedliwości naprawczej, dyrektywa bardzo mocno akcentuje potrzebę przekazywania ich w prostym i przystępnym języku. Ofiara powinna być również dobrze rozumiana podczas postępowania. Z tego względu zawsze należy baczyć na to, na ile zna ona język, w którym przekazywane są informacje oraz prowadzone jest postępowanie, jak również, na ile jest w stanie zrozumieć ich treść ze względu na swoje właściwości osobiste.

Wymóg przekazania informacji w prostym i przystępnym języku dotyczy zarówno informacji przekazywanych w formie pisemnej, jak i ustnej. Jest on jak najbardziej uzasadniony, ponieważ nazewnictwo różnych instytucji procesowych, jak i cała terminologia prawnicza bywają dla prze-

ciężnego odbiorcy zupełnie niezrozumiałe. Informacje przekazane przy jej użyciu, bez bliższego wyjaśnienia istoty poszczególnych kwestii, można w związku z tym uznać za całkowicie nieprzydatne i uniemożliwiające wykorzystanie ich w praktyce. Jest to bowiem sytuacja porównywalna z tą, jaka ma miejsce w przypadku nieudzielenia informacji w ogóle. Zob. szerzej komentarz do art. 3 ust. 1 i 2 oraz art. 4.

(22) Na użytek niniejszej dyrektywy moment złożenia zawiadomienia powinien być uznany za mieszczący się w ramach postępowania karnego. Powinno obejmować to także sytuacje, gdy w wyniku przestępstwa popełnionego na szkodę ofiary organy wszczynają postępowanie karne z urzędu.

48. Dyrektywa rozumie określenie „postępowanie karne” szeroko przyjmując, że nie rozpoczyna się ono dopiero z chwilą podjęcia formalnej decyzji o jego wszczęciu, lecz wcześniej, bowiem już z chwilą złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Z drugiej strony uwzględnia fakt, że w wielu przypadkach postępowanie jest wszczynane z urzędu niezależnie od złożenia takiego zawiadomienia. Można więc powiedzieć, że prawa określone w dyrektywie przysługują ofiarom od chwili, gdy właściwe organy dowiadują się o popełnieniu przestępstwa bez względu na to, w jaki sposób i na jakiej podstawie oraz kiedy oficjalnie inicjują postępowanie karne.

(23) Przy pierwszym kontakcie z właściwym organem powinny zostać przekazane informacje o zwrocie kosztów na przykład w formie ulotki informującej o podstawowych warunkach zwrotu kosztów. Państwa członkowskie nie powinny być zobowiązane na tak wczesnym etapie postępowania karnego do podejmowania decyzji o tym, czy dana ofiara spełnia warunki przyznania zwrotu kosztów.

49. W dyrektywie podkreślono, że każda ofiara przestępstwa już przy pierwszym kontakcie z właściwym organem powinna od niego uzyskać informacje dotyczące zwrotu kosztów. Nie muszą one obejmować informacji przesądzających o spełnianiu przez nią warunków uzyskania takiego zwrotu, lecz ogólnie określać podstawowe zasady w tym zakresie. Wskazuje się, że mogą one być udzielone na przykład poprzez wręczenie

oferze ulotki informacyjnej, co oznacza, że forma udostępnienia takich informacji jest dowolna. Powinna jednak odpowiadać ogólnemu wymogowi przejrzystości i przystępności.

W Polsce kwestię zwrotu kosztów świadkom i pokrzywdzonym będącym stroną postępowania karnego normują przepisy art. 618a i n. k.p.k. Wynika z nich również obowiązek pouczenia tych osób o przedmiotowym uprawnieniu (art. 618k § 4 k.p.k.). Szerzej E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Uprawnienia pokrzywdzonego...*, s. 29 i n.; zob. też komentarz do art. 14. Dodać należy, że uzupełnienie o takie informacje ich katalogu określonego we wprowadzonym ustawą z dnia 27 września 2013 r. art. 300 § 2 k.p.k. przewiduje projekt z dnia 13 marca 2014 r.

(24) Przy zgłoszeniu przestępstwa ofiary powinny otrzymać od policji pisemne potwierdzenie złożenia zawiadomienia, zawierające podstawowe informacje o przestępstwie, takie jak informacje o rodzaju przestępstwa, czasie i miejscu oraz szkodzie lub uszczerbku spowodowanych przestępstwem. Potwierdzenie to powinno zawierać numer sprawy oraz czas i miejsce jego zgłoszenia, tak by mogło służyć jako dowód zgłoszenia przestępstwa, na przykład w odniesieniu do roszczeń z tytułu ubezpieczenia.

50. Zgłoszenie przestępstwa przez ofiarę w każdym przypadku powinno zostać potwierdzone w formie pisemnej i zawierać opis przestępstwa, określenie czasu i miejsca jego popełnienia oraz następstw. Powinno także zawierać numer sprawy i czas oraz miejsce zgłoszenia o popełnieniu przestępstwa. Potwierdzenie to ma stanowić dowód zgłoszenia przestępstwa, co jest obecnie potrzebne w sprawach związanych z uzyskaniem ubezpieczenia, ale może być również niezbędne np. w przypadku ubiegania się o kompensatę od państwa. Posiadanie potwierdzenia ma też za zadanie upewniać ofiarę, że podjęła wszelkie niezbędne kroki dla uruchomienia postępowania karnego.

(25) Bez uszczerbku dla przepisów dotyczących przedawnienia, zwłoka w zgłoszeniu przestępstwa wynikająca z obawy przed odwetem, poniżeniem lub napiętnowaniem nie powinna skutkować odmową wydania potwierdzenia, że ofiara złożyła zawiadomienie.

51. Przytoczone wskazanie Preambuły dyrektywy ma zapewnić, aby potwierdzenie zawiadomienia o przestępstwie otrzymały również te ofiary, które zwlekały z jego złożeniem z obawy przed negatywnymi konsekwencjami ze strony sprawcy bądź swojego otoczenia społecznego. Podkreślono jednak, że taka zwłoka w żaden sposób nie wpływa na bieg terminu przedawnienia ścigania danego przestępstwa.

(26) Przekazywane informacje powinny być wystarczająco szczegółowe, by zagwarantować traktowanie ofiar z szacunkiem oraz umożliwić im podejmowanie świadomych decyzji co do udziału w postępowaniu. W tym kontekście szczególnie istotne znaczenie mają informacje umożliwiające ofierze poznanie aktualnego stanu postępowania. Dotyczy to również informacji pozwalających ofierze na podjęcie decyzji dotyczącej zaskarżenia decyzji o odmowie ścigania. W przypadku braku odmiennego wymogu powinno być możliwe przekazywanie ofierze informacji ustnie lub pisemnie, w tym w formie elektronicznej.

52. Sposób przekazania oraz zakres informacji, jakie uzyskuje ofiara, muszą gwarantować poszanowanie jej godności. Przede wszystkim mają one umożliwić ofierze podjęcie przemyślanych decyzji dotyczących skorzystania z praw przewidzianych w dyrektywie, w tym dotyczących zaskarżenia decyzji o odmowie ścigania i umorzeniu postępowania, czyli o jego zaniechaniu. Będzie to możliwe dopiero wówczas, gdy ofiara zostanie właściwie zapoznana nie tylko z trybem zaskarżania, lecz także z aktualnym stanem prowadzonego w danej sprawie postępowania. Formę udzielania ofiarom informacji dyrektywa pozostawia uznaniu państw członkowskich, wskazując jedynie, że może to być dokonane ustnie lub pisemnie, w tym także w formie elektronicznej. Zob. szerzej komentarz do art. 3 ust. 2.

(27) Informacje przeznaczone dla ofiary należy przekazać na ostatni znany adres korespondencyjny lub elektroniczne dane kontaktowe podane przez ofiarę właściwemu organowi. W wyjątkowych przypadkach, na przykład w sprawach, w których występuje duża liczba ofiar, powinna istnieć możliwość przekazywania informacji za pośrednictwem prasy, oficjalnej strony internetowej właściwego organu lub podobnego kanału komunikacji.

53. Podstawową zasadą jest informowanie każdej ofiary z osobna o przysługujących jej prawach. Jednak wówczas, gdy liczba osób dotkniętych tym samym przestępstwem jest na tyle znacząca, że odrębne poinformowanie każdej z nich łączyłoby się z nadmiernymi trudnościami, dyrektywa dozwala, aby wszelkie niezbędne informacje dotarły do nich za pośrednictwem powszechnie dostępnych środków masowej komunikacji.

Polskie prawo przewiduje w tej ostatniej sytuacji możliwość informowania pokrzywdzonych o ich uprawnieniach za pomocą mediów, ale ogranicza je do mediów tradycyjnych, jakimi są prasa, radio i telewizja (art. 131 § 2 k.p.k.).

(28) Państwa członkowskie nie powinny być zobowiązane do przekazywania informacji, jeżeli ujawnienie tych informacji mogłoby wpłynąć na prawidłowy tok postępowania lub zaszkodzić danej sprawie lub osobie albo jeżeli uznają to za sprzeczne z podstawowymi interesami bezpieczeństwa.

54. Dyrektywa przewiduje możliwość ograniczenia prawa ofiary do uzyskiwania informacji o sprawie ze względu na ryzyko naruszenia ważnych interesów indywidualnych lub państwowych. Najczęściej będzie to dotyczyć konieczności zachowania w tajemnicy informacji niejawnych.

(29) Właściwe organy powinny zapewnić, by ofiary otrzymały uaktualnione dane kontaktowe na potrzeby komunikowania się w dotyczącej ich sprawie, chyba że ofiara stwierdziła, że nie życzy sobie otrzymywania takich informacji.

55. Podkreślenia wymaga konieczność respektowania woli ofiary w kwestii uzyskiwania – lub nie – informacji o sprawie. Jeżeli ofiara chce otrzymywać takie informacje, należy podać jej przynajmniej nazwę i sposób skontaktowania się z jednostką prowadzącą na określonym etapie postępowania jej sprawę oraz numer sprawy. Nie zawsze bowiem jest możliwe wskazanie konkretnej osoby, która sprawą się w danym momencie zajmuje.

(30) Odniesienie do „decyzji” w kontekście prawa do informacji, tłumaczenia ustnego i pisemnego należy rozumieć wyłącznie jako odniesienie

do orzeczenia zawierającego ustalenie winy lub w inny sposób kończącego postępowanie karne. Uzasadnienie tej decyzji powinno zostać przekazane ofierze w formie odpisu dokumentu, w którym decyzja ta jest zawarta lub w formie krótkiego streszczenia.

56. Wyjaśniono, że termin „decyzja”, który występuje w art. 6 dotyczącym informowania o sprawie (zob. komentarz do tego przepisu), jak też w art. 7 statuującym prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego (zob. komentarz do tego przepisu), dotyczy wszystkich decyzji kończących postępowanie karne. Ma to znaczenie, ponieważ ofierze z reguły przysługuje prawo odwołania się od takich decyzji. Aby z niego skorzystać, musi dysponować treścią samej decyzji oraz jej uzasadnieniem.

(31) Prawo do informacji o dacie i miejscu procesu sądowego będącego wynikiem złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa na szkodę ofiary ma zastosowanie również do informacji o dacie i miejscu rozprawy dotyczącej odwołania od wyroku w danej sprawie.

(32) Konkretnie informacje na temat zwolnienia lub ucieczki sprawcy powinny zostać przekazane ofiarom, na wniosek, co najmniej w przypadkach gdy może wystąpić zagrożenie lub stwierdzone ryzyko, że ofiara poniesie szkodę, chyba że istnieje stwierdzone ryzyko, że wskutek takiego powiadomienia szkodę poniesie sprawca. Jeżeli istnieje stwierdzone ryzyko, że wskutek powiadomienia szkodę poniesie sprawca, właściwy organ powinien uwzględnić każdy inny rodzaj ryzyka przy ustalaniu odpowiednich działań. Odniesienie do „stwierdzonego ryzyka, że ofiara poniesie szkodę” powinno obejmować takie czynniki, jak charakter lub waga przestępstwa i ryzyko odwetu. W związku z tym nie powinno się go stosować w przypadku drobnych przestępstw, kiedy prawdopodobieństwo poniesienia szkody przez ofiarę jest niewielkie.

57. Postulat informowania ofiary o każdorazowym opuszczeniu przez sprawcę przestępstwa miejsca jego izolacji podyktowany był tym, aby ofiary nie narażać na niespodziewane i nieoczekiwane spotkanie go w jakimkolwiek miejscu, np. na ulicy, wówczas, gdy była przekonana, że nadal jest on pozbawiony wolności. Dzięki uzyskaniu takiej informacji ofiara może się przygotować psychicznie na taką sytuację, jak również uzyskać pomoc

w uporaniu się z tym problemem, np. poprzez zobowiązanie zwalnianego do niezblizania się lub niekontaktowania z nią. Zob. szerzej komentarz do art. 6.

Samowolne uwolnienie się sprawcy skutkuje również obowiązkiem natychmiastowego poinformowania o tym fakcie ofiary, aby miała szansę na podjęcie jakichkolwiek środków ochronnych. W każdym przypadku należy dokonać rzetelnego oszacowania ryzyka grożącego ofierze. Uznać można, że im poważniejsze dotknęło ją przestępstwo, tym większe jest zagrożenie ze strony sprawcy. W określonych przypadkach równie wysokie zagrożenie może jednak występować także ze strony sprawców czynów ocenianych jako mniej poważne.

W projekcie z dnia 13 marca 2014 r. przewidziano modyfikację art. 253 § 3 k.p.k. poprzez jego uzupełnienie o powiadomienie o ucieczce oskarżonego z aresztu tymczasowego.

58. Z drugiej strony pamiętać należy, że poinformowanie ofiary o opuszczeniu przez sprawcę więzienia może grozić mu samosądem, co oznacza, że będzie on wymagał również ochrony ze strony państwa. W takim bowiem przypadku pierwszeństwo ma podjęcie kroków pozwalających na uniknięcie lub zminimalizowanie takiego zagrożenia.

Za bardzo aktualny i – niestety – negatywny przykład może posłużyć niezwykle szeroko nagłośniony przez media przypadek dotyczący zwolnienia z zakładu karnego skazanego zabójcy-pedofila M.T. w związku z zakończeniem odbywania przez niego kary 25 pozbawienia wolności. Miało tu miejsce poinformowanie o tym fakcie nie tylko osób najbliższych dzieci, które padły ofiarami jego zabójstw, lecz także wszystkich powiązanych z tymi zdarzeniami społeczności lokalnych i w efekcie – całego społeczeństwa. Sytuacja ta wywołała niemal powszechną panikę i histerię, ale co najważniejsze – uaktywniła, zapewne nieco już uspioną z powodu znacznego upływu czasu, głęboką traumę rodzin dzieci. Podejmowane na gorąco przez różne oficjalne agendy, nieskuteczne zresztą, działania mające na celu dalsze pozostawienie M.T. w izolacji z całą pewnością odczucia te silnie zaostrzały. W konsekwencji za ofiarę, a w szczególności ofiarę (nieudolnego) systemu, zaczęto postrzegać samego M.T., całkowicie zapominając bądź zupełnie lekceważąc przeżycia tych, których on skrzywdził. Powstaje w tej sytuacji zasadne pytanie, czy w tym przypadku – z jednej strony – nie doszło do wyraźnego przekroczenia granic prawa do informacji, a z drugiej – ewidentnego pogłębienia traumy, a potem pozostawienia samym sobie przez państwo wszystkich pośrednich ofiar przestępstw M.T. Zob. też komentarz do art. 21.

(33) Ofiary powinny otrzymać informacje o wszelkich prawach do odwołania od decyzji o zwolnieniu sprawcy, jeżeli w przepisach krajowych istnieje takie prawo.

59. Uznaniu poszczególnych państw członkowskich pozostawiono przyznanie ofiarom prawa do odwołania się od decyzji o zwolnieniu sprawcy z więzienia. Polskie prawo nie przewiduje takiej możliwości. Celowość przyznania ofiarom takiego uprawnienia można jednak podważać. Ofiara nie powinna bowiem być obarczana tego rodzaju odpowiedzialnością. W pewnych sytuacjach może się sama obwiniać za dalsze izolowanie sprawcy, ale przede wszystkim może być narażona na takie zarzuty ze strony osób trzecich, zwłaszcza blisko związanych ze sprawcą. Nie do ofiary należy zresztą ocena, czy jego izolacja dała pozytywny efekt, czy też nie.

(34) Sprawiedliwości może stać się zadość wyłącznie wtedy, gdy ofiary mają możliwość wyjaśnienia okoliczności przestępstwa oraz przedstawienia dowodów w sposób zrozumiały dla właściwych organów. Równie istotne jest zapewnienie traktowania ofiary z szacunkiem oraz zagwarantowanie jej możliwości korzystania z przysługujących jej praw. Dlatego też ofiara powinna mieć możliwość korzystania z bezpłatnego tłumaczenia ustnego podczas jej przesłuchania oraz możliwość czynnego jej udziału w posiedzeniach sądowych, zgodnie z rolą ofiary w danym systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. W odniesieniu do innych aspektów postępowania karnego konieczność zapewnienia tłumaczenia ustnego i pisemnego może zależeć od szczególnych okoliczności, roli ofiary w danym systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych oraz jej zaangażowania w postępowanie, jak również przysługujących jej szczególnych praw. W związku z tym, w odniesieniu do nich tłumaczenie ustne i pisemne musi być zapewniane wyłącznie w zakresie, jaki jest niezbędny, by ofiary mogły korzystać z przysługujących im praw.

60. Decyzja ramowa 2001/220/WSiSW przewidywała w art. 5 „Zabezpieczenia w zakresie informowania”, że państwa członkowskie mają obowiązek podejmowania środków niezbędnych dla zminimalizowania trudności komunikacyjnych w zakresie rozumienia ofiar będących świadkami lub stronami postępowania „w sposób porównywalny ze środkami tego rodzaju podejmowanymi w odniesieniu do oskarżonych”. W miejsce

tej regulacji w dyrektywie przewidziano prawo ofiar do tłumaczenia ustnego i pisemnego (zob. szerzej komentarz do art. 7) sformułowane już jednak bez takiego zastrzeżenia.

(35) Ofiara powinna mieć prawo do zaskarżenia decyzji stwierdzającej, że nie jest potrzebne tłumaczenie ustne lub pisemne, zgodnie z procedurami określonymi w prawie krajowym. Prawo to nie powoduje zobowiązania państw członkowskich do zapewnienia odrębnego mechanizmu lub odrębnej procedury zaskarżenia, w ramach których taką decyzję można zaskarżyć, i nie powinno wydłużać w sposób nieuzasadniony postępowania karnego. Wystarczająca byłaby wewnętrzna kontrola decyzji zgodnie z istniejącymi procedurami krajowymi.

61. Dyrektywa nie zobowiązuje państw członkowskich do ustanowienia specjalnej procedury służącej zaskarżeniu decyzji o odmowie przyznania prawa do tłumaczenia. Zob. szerzej komentarz do art. 7.

(36) Fakt, że ofiara porozumiewa się w języku nieznajdującym się w powszechnym użyciu, nie powinien stanowić podstawy do stwierdzenia, że tłumaczenie ustne lub pisemne w sposób nieuzasadniony wydłużyłoby postępowanie karne.

62. Podkreśla się, że nie można z góry uznać, że tłumaczenie niezasadnie wydłużyłoby postępowanie karne, co dotyczy zwłaszcza sytuacji, gdy ofiara posługuje się wyłącznie językiem nieznajdującym się w powszechnym użyciu, jak np. dialektem kaszubskim.

(37) Wsparcie powinno być dostępne z chwilą, gdy właściwe organy dowiedzą się o ofierze, a także w toku całego postępowania karnego i przez odpowiedni czas po jego zakończeniu stosownie do potrzeb ofiary i do praw określonych w niniejszej dyrektywie. Wsparcie powinno być udzielane w różnoraki sposób, bez nadmiernych formalności oraz za pośrednictwem odpowiednio rozmieszczonych geograficznie ośrodków w państwie członkowskim, by wszystkie ofiary miały możliwość korzystania z takiego wsparcia. Ofiary, które doznały znacznej szkody ze względu

na powagę przestępstwa, mogą wymagać wsparcia ze strony wyspecjalizowanych służb.

63. Prawem, z którego ofiara ma korzystać od chwili pierwszego kontaktu z właściwym organem, jest prawo do uzyskania wsparcia. Ofiara powinna w związku z tym zostać najpierw powiadomiona o tym uprawnieniu oraz rodzajach dostępnego wsparcia i podmiotach udzielających takiego wsparcia. Podmioty, których zadaniem jest udzielanie ofiarom wsparcia, powinny przy tym być tak geograficznie rozmieszczone, aby mogły oferować swoje usługi na terytorium całego kraju.

W Polsce funkcję taką pełni 16 Ośrodków Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przestępstwem, które wchodzi w skład Sieci Pomocy Ofiarom Przestępstw utworzonej z inicjatywy Ministerstwa Sprawiedliwości (zob. o aktualnej sytuacji J. Toporowski, *Pokrzywdzeni w centrum uwagi*, *Na Wokandzie* 2014, nr 20, s. 5). Ministerstwo wspiera ich działania m.in. finansowo ze środków funkcjonującego od 1 stycznia 2012 r. Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Zob. szerzej teza 91 komentarza do Preambuły; też komentarze do art. 4, 8 i 9.

(38) Osoby, które są szczególnie bezbronne lub znajdują się w sytuacjach narażających je na szczególne ryzyko, takie jak osoby narażone na powtarzające się akty przemocy w bliskich związkach, ofiary przemocy na tle płciowym lub osoby padające ofiarą innych rodzajów przestępstw w państwie członkowskim, którego nie są obywatelami ani w którym nie mają miejsca zamieszkania, powinny uzyskać specjalistyczne wsparcie i ochronę prawną. Wyspecjalizowane służby udzielające wsparcia powinny opierać się na zintegrowanym i ukierunkowanym podejściu, które powinno uwzględniać zwłaszcza szczególne potrzeby ofiar, powagę szkody doznanej na skutek przestępstwa, a także związek między ofiarami, sprawcami, dziećmi a ich szeroko pojętym środowiskiem społecznym. Jednym z głównych zadań tych służb oraz ich personelu, odgrywających ważną rolę we wspieraniu ofiar w procesie rehabilitacji i przewycięzania ewentualnych traumatycznych przeżyć, będących skutkiem przestępstwa, powinno być informowanie ofiar o ich prawach określonych w niniejszej dyrektywie, tak aby ofiary mogły podejmować decyzje w życzliwym otoczeniu, w którym traktowane są godnie, z szacunkiem i taktownie. Rodzaje wsparcia, które powinny oferować specjalistyczne służby wspar-

cia, może obejmować zapewnienie schronienia i bezpiecznego zakwaterowania, pilną pomoc medyczną, skierowanie na badania lekarskie i obdukcję w celu uzyskania dowodów w przypadku gwałtu lub napaści na tle seksualnym, krótko- i długoterminowe doradztwo psychologiczne, opiekę pourazową, doradztwo prawne, dostęp do adwokata oraz specjalistyczne usługi dla dzieci będących bezpośrednio lub pośrednio ofiarami.

64. Podkreśla się dużą wagę udzielania pomocy i wsparcia ofiarom najbardziej narażonym na doznanie wiktyimizacji ponownej i zaliczanym do kategorii słabych społecznie. Zawsze trzeba zatem uwzględniać osobistą sytuację ofiar oraz ich związki ze sprawcami. Osoby udzielające ofiarom wsparcia powinny w taki sposób informować ofiary o przysługujących im uprawnieniach, aby odczuwały one ich życzliwość i profesjonalność. Dotyczy to również specjalistycznych usług wsparcia, których zadaniem jest zajmowanie się ofiarami szczególnie dotkliwie pokrzywdzonymi. Zob. szerszej komentarz do art. 17.

(39) Służby udzielające wsparcia ofiarom nie są zobowiązane do przekazywania rozległej specjalistycznej i profesjonalnej wiedzy. W razie potrzeby służby udzielające wsparcia ofiarom powinny pomóc ofiarom w uzyskaniu dostępnego profesjonalnego wsparcia, na przykład psychologów.

65. Dyrektywa rozróżnia ogólne i specjalistyczne usługi wspierania ofiar przestępstw. Zadaniem tych pierwszych jest m.in., jeśli istnieje taka potrzeba, udzielenie ofierze pomocy w uzyskaniu dostępu do usług specjalistycznych. Szerzej komentarz do art. 9.

(40) Chociaż udzielanie wsparcia nie powinno zależeć od tego, czy ofiary złożyły zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa właściwemu organowi, takiemu jak policja, to organy te są często najlepiej predestynowane do udzielania ofiarom informacji o możliwościach uzyskania wsparcia. Dlatego też zachęca się państwa członkowskie do ustanowienia odpowiednich warunków umożliwiających kierowanie ofiar do służb udzielających wsparcia ofiarom, w tym przez zapewnienie, by zasady ochrony danych mogły być i były przestrzegane. Należy zapobiegać wielokrotnemu odsyłaniu ofiar.

66. Poinformowanie ofiary o możliwości uzyskania wsparcia nie jest uzależnione od tego, czy złożyła ona zawiadomienie o przestępstwie, czy też nie. Państwa powinny zapewnić warunki ułatwiające kierowanie ofiar do służb udzielających wsparcia przy zagwarantowaniu ochrony ich danych osobowych. Zob. też komentarz do art. 21.

(41) Należy uznać, że prawo ofiar do bycia wysłuchanym zostało zapewnione, gdy ofiary mają możliwość złożenia oświadczeń lub wyjaśnień na piśmie.

67. Realizacja prawa ofiary do dostarczenia dowodów jest zapewniona nie tylko wówczas, gdy zostaje ona bezpośrednio wysłuchana, lecz także wówczas, gdy może złożyć odpowiednie oświadczenia lub wyjaśnienia na piśmie.

(42) Ofiar będących dziećmi nie należy pozbawiać prawa do bycia wysłuchanym w postępowaniu karnym jedynie z uwagi na ich wiek lub fakt, że są dziećmi.

68. Zob. szerzej komentarz do pkt 14 Preambuły.

(43) Prawo do odwołania od decyzji o odmowie ścigania należy rozumieć jako odnoszące się do decyzji podjętych przez prokuratorów i sędziów śledczych lub przez organy ścigania, np. funkcjonariuszy policji, lecz nie do orzeczeń sądów. Odwołanie od decyzji o odmowie ścigania powinno zostać rozpatrzone przez osobę lub organ inne niż te, które podjęły pierwotną decyzję, chyba że pierwotna decyzja o odmowie ścigania została wydana przez organ ścigania najwyższej instancji, od którego decyzji odwołanie nie przysługuje; w takim przypadku odwołanie może rozpatrzyć ten sam organ. Prawo do odwołania od decyzji o odmowie ścigania nie dotyczy specjalnych procedur, takich jak postępowanie wobec posłów lub członków rządu w związku z pełnionymi przez nich oficjalnymi funkcjami.

69. Punkt ten dotyczy tylko takiej sytuacji, w której zostało złożone zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa. W takim przypadku osoba, która to zawiadomienie złożyła, powinna mieć prawo do zaskarżenia de-

cyzji odmawiającej ścigania. Prawo do zaskarżenia powinno przysługiwać także wówczas, gdy postępowanie już wszczęte zostaje umorzone. Prawo polskie spełnia te wymogi, przewidując w art. 306 k.p.k. uprawnienie do zaskarżenia zarówno postanowienia o odmowie wszczęcia (§ 1), jak i o umorzeniu postępowania (§ 1a pkt 1).

(44) Decyzja kończąca postępowanie karne powinna obejmować sytuacje, w których prokurator postanawia o wycofaniu zarzutów lub umorzeniu postępowania.

70. W myśl dyrektywy decyzją kończącą postępowanie karne jest nie tylko wyrok sądu, lecz także postanowienie prokuratora – najogólniej – o umorzeniu postępowania. W polskim prawie karnym przewidziana jest ponadto w art. 14 § 2 możliwość odstąpienia oskarżyciela publicznego od wniesionego oskarżenia, co jednak nie wiąże sądu, a zatem nie musi to być decyzja kończąca postępowanie karne, zwłaszcza że nie traci w takim przypadku swoich praw oskarżyciel posiłkowy. To samo można odnieść do przewidzianej nowelizacją z dnia 27 września 2013 r. możliwości wycofania – w miejsce dotychczasowego odstąpienia – aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego.

(45) Decyzja prokuratora skutkująca rozstrzygnięciem pozasądowym i kończąca w ten sposób postępowanie karne wyłącza prawo ofiary do odwołania od decyzji prokuratora o odmowie ścigania tylko wówczas, gdy rozstrzygnięcie skutkuje upomnieniem lub obowiązkiem.

71. W odniesieniu do każdej decyzji prokuratora kończącej postępowanie karne ofierze przysługuje prawo do odwołania się. W polskim systemie prawa karnego taka decyzja prokuratora nie może łączyć się ani z upomnieniem, ani z obowiązkami.

(46) Usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej, w tym na przykład mediacja między ofiarą a sprawcą, konferencje grup rodzinnych oraz zgromadzenia wyrokujące, mogą być bardzo korzystne dla ofiary, jednak wymagają gwarancji, aby zapobiec wtórnej i ponownej wiktyimizacji, zastraszaniu oraz odwetowi. Dlatego też przy świadczeniu takich usług

należy mieć w pierwszym rzędzie na uwadze interes i potrzeby ofiary, naprawienie szkód wyrządzonych ofierze i zapobieżenie dalszym szkodom. Podejmując decyzję, czy dana sprawa będzie przedmiotem usług w zakresie sprawiedliwości naprawczej, oraz przeprowadzając taką czynność, należy uwzględnić takie czynniki jak: charakter i wagę przestępstwa, zakres zaistniałych urazów, powtarzające się naruszenia fizycznej, seksualnej lub psychologicznej integralności ofiary, nierównowaga sił oraz wiek, dojrzałość lub potencjał intelektualny ofiary, mogące ograniczyć lub zmniejszyć zdolność ofiary do podejmowania świadomych wyborów lub przeszkodzić w uzyskaniu przez ofiarę pozytywnych rezultatów. Usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej powinny być zasadniczo poufne, chyba że strony uzgodnią inaczej lub wymaga tego prawo krajowe ze względu na nadrzędny interes publiczny. Czynniki, takie jak groźby lub wszelkie inne formy przemocy zaistniałe podczas takiego postępowania, można uznać za wymagające ujawnienia w interesie publicznym.

72. Decyzja ramowa Rady 2001/220/WSiSW zachęcała państwa członkowskie do korzystania z mediacji w sprawach karnych o przestępstwa, które do takiej procedury się nadają (art. 10). Oznaczało to, że państwa członkowskie powinny zapewnić ofiarom dostęp do mediacji niekoniecznie w przypadku wszystkich przestępstw. Mogły w szczególności nie przewidywać takiej procedury w sprawach o przemoc w rodzinie. Zob. szerzej E. Bieńkowska, *Europejski Trybunał Sprawiedliwości o mediacji w sprawach przemocy w rodzinie*, Prok. i Pr. 2012, nr 4, s. 65 i n.

Dyrektywa zakłada, że systemy prawne poszczególnych państw członkowskich już przewidują mediację lub inne programy sprawiedliwości naprawczej w odniesieniu do spraw karnych. Wprowadzone w państwach członkowskich rozwiązania nie gwarantują jednak w wielu przypadkach należytej ochrony interesów ofiary. Dyrektywa skoncentrowała się zatem na kwestiach dotyczących właściwego ukształtowania takich programów, a w szczególności zapewnienia, aby były stosowane tylko wówczas, gdy leżą w interesie ofiary oraz aby uzyskała ona w ich efekcie naprawienie przez sprawcę szkód i krzywd wyrządzonych przestępstwem. Podkreśla też konieczność dbania o to, aby ofiara była w stanie całkowicie dobrowolnie i świadomie podjąć decyzję co do udziału w takich postępowaniach. Koniecznym warunkiem jest również zagwarantowanie, aby rozmowy prowadzone w trakcie ich realizowania nie mogły być wykorzystywane na użytek dalszego postępowania karnego.

73. Podstawowe zasady dotyczące mediacji w sprawach karnych zostały przedstawione w rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy nr R(99)19 z dnia 19 września 1999 r. o mediacji w sprawach karnych (*Recommendation concerning mediation in penal matters (w:) Victims – Support and Assistance*, Council of Europe, Strasbourg 2006, s. 145–150; tekst polski wraz z komentarzem m.in. w: E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa ...*, s. 90–119), jak również w Podstawowych zasadach Narodów Zjednoczonych dotyczących stosowania programów sprawiedliwości naprawczej w sprawach karnych z dnia 22 lipca 2005 r. (*United Nations Basic Principles in the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters*, ECOSOC Res.2002/12). Dokładniej zwłaszcza E. Bieńkowska, *Istota mediacji w sprawach karnych w świetle standardów europejskich*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej 2009, nr 2, s. 87 i n.; też, *Wdrażanie instrumentów sprawiedliwości naprawczej w sprawach karnych: standardy międzynarodowe (w:) Mediacja w praktyce prokuratorskiej – dziś i jutro*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2012, s. 15 i n.

74. Obowiązujące polskie unormowania dotyczące postępowania mediacyjnego, a mianowicie art. 23a k.p.k. oraz wydane na jego podstawie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz. U. Nr 108, poz. 1020), jak również art. 53 § 3 k.k. nie czynią zadość wymogom międzynarodowym, a w tym – wymogom art. 12 komentowanej dyrektywy (zob. E. Bieńkowska, *O unormowaniu mediacji w sprawach karnych*, Prok. i Pr. 2012, nr 1, s. 26 i n.). To samo dotyczy regulacji art. 23a k.p.k. w brzmieniu najpierw projektu, a następnie nowelizacji z dnia 27 września 2013 r. Szerzej E. Bieńkowska, *Mediacja w projekcie nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2012, nr 11, s. 44 i n.; też, *Pokrzywdzony w świetle ...*, s. 20 i n.; zob. też komentarz do art. 12.

(47) Nie należy oczekiwać od ofiar ponoszenia kosztów swojego udziału w postępowaniu karnym. Państwa członkowskie powinny być zobowiązane do zwrotu wyłącznie niezbędnych kosztów ponoszonych przez ofiarę w związku z ich udziałem w postępowaniu karnym i nie powinny być zobowiązane do zwrotu ofiarom kosztów usług prawnych. Państwa członkowskie powinny mieć możliwość określenia w prawie krajowym warunków zwrotu kosztów, takich jak terminy złożenia wniosku o zwrot kosztów, standardowe stawki kosztów utrzymania i kosztów podróży

oraz maksymalne kwoty dzienne z tytułu rekompensaty za utracone zarobki. Prawo do zwrotu kosztów poniesionych w związku z postępowaniem karnym nie powinno dotyczyć sytuacji, gdy ofiara składa zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa. Koszty powinny być zwracane tylko w takim zakresie, w jakim ofiara jest zobowiązana przez właściwe organy do obecności oraz czynnego udziału w postępowaniu karnym lub gdy wymaga się od niej takiego udziału.

75. Dyrektywa wymaga, aby prawo krajowe zapewniało ofiarom zwrot kosztów oraz utraconych zarobków poniesionych w związku z obowiązkowym uczestnictwem w postępowaniu karnym. Kwoty zwracane ofiarom mogą się utrzymywać na minimalnym, standardowym poziomie. Wówczas, gdy ofiara nie ma obowiązku uczestniczenia w postępowaniu, lecz czyni to z własnej woli, można nie zapewniać jej zwrotu wydatków i pokrycia strat. W myśl obowiązujących w Polsce regulacji art. 618a i n. k.p.k. Polska spełnia wymóg dyrektywy w tym zakresie. Przepisy przewidują zarazem, że odpowiedni zwrot kosztów przysługuje nie tylko ofierze zobowiązanej do osobistego stawiennictwa, lecz także osobie jej towarzyszącej, jeżeli ofiara nie może stawić się bez jej pomocy. Od uznania organu procesowego zależy natomiast zwrot kosztów związanych ze stawiennictwem się bez wezwania tego organu. Zob. też komentarz do Preambuły, teza 49; szerzej komentarz do art. 14.

Rządowy projekt z dnia 13 marca 2014 r. proponuje uzupełnienie – wprowadzonego na mocy nowelizacji z 27 września 2013 r. – art. 300 § 2 k.p.k. o informacje dotyczące zwrotu kosztów.

(48) **Możliwe do odzyskania mienie, które zostało zajęte w toku postępowania karnego, powinno zostać jak najszybciej zwrócone ofierze przestępstwa, chyba że wyniknęły szczególne okoliczności, takie jak spór dotyczący własności, zakaz posiadania tego mienia lub nielegalny charakter samego mienia. Prawo do zwrotu mienia powinno pozostawać bez uszczerbku dla jego uprawnionego zatrzymania na potrzeby innego postępowania prawnego.**

76. Szerzej komentarz do art. 15.

(49) **Prawo do decyzji w sprawie odszkodowania od sprawcy w toku postępowania karnego i odnośną procedurę należy stosować także do**

osób mających miejsce zamieszkania w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, w którym popełnione zostało przestępstwo.

77. Zasądzenie na rzecz ofiary przestępstwa odszkodowania od sprawcy na rzecz ofiary mieszkającej w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym popełnione zostało przestępstwo, w związku z czym prowadzone jest w nim postępowanie karne, podlega takim samym zasadom jak dotyczące ofiar mających miejsce zamieszkania w państwie popełnienia przestępstwa.

(50) Określony w niniejszej dyrektywie obowiązek przekazywania zawiadomień nie powinien mieć wpływu na uprawnienia państw członkowskich do wszczęcia postępowań i pozostaje bez uszczerbku dla przepisów dotyczących konfliktu jurysdykcji określonych w decyzji ramowej Rady 2009/948/WSiSW z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie zapobiegania konfliktom jurysdykcji w postępowaniu karnym i w sprawie rozstrzygnięcia takich konfliktów¹³.

(51) Jeżeli ofiara opuści terytorium państwa członkowskiego, w którym popełnione zostało przestępstwo, państwo to nie ma już obowiązku zapewnienia jej pomocy, wsparcia ani ochrony, z wyjątkiem pomocy, wsparcia czy ochrony, mających bezpośredni związek z postępowaniem karnym, które państwo to prowadzi w sprawie przedmiotowego przestępstwa, na przykład specjalnych środków ochrony w toku postępowania sądowego. Państwo członkowskie, w którym ofiara ma miejsce zamieszkania, powinno zapewnić pomoc, wsparcie i ochronę, które są niezbędne w celu odzyskania równowagi przez ofiarę.

78. Opuszczenie przez ofiarę państwa, na terytorium którego zostało popełnione przestępstwo, zobowiązuje to państwo jedynie do zapewnienia ofierze środków ochrony w trakcie prowadzonego w nim postępowania karnego. Zwolnione jest ono natomiast od udzielenia takiej ofierze wszelkiego innego rodzaju pomocy, wsparcia i ochrony, który to obowiązek przejmuje państwo miejsca jej zamieszkania.

¹³ Dz. Urz. UE L 328 z 15.12.2009, s. 42.

(52) Należy udostępnić środki chroniące bezpieczeństwo i godność ofiar oraz członków ich rodzin przed wtórną lub ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem oraz odwetem, takie jak środki tymczasowe, nakazy ochrony bądź sądowe zakazy lub nakazy powstrzymywania się od określonych czynności.

79. Polskie prawo gwarantuje ofiarom zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa poprzez stosowanie zarówno środków zapobiegawczych, jak i określonych zakazów, ograniczeń lub nakazów jako środków karnych lub obowiązków probacyjnych. Spośród środków zapobiegawczych charakter taki mają w szczególności środki służące ochronie określonych kategorii ofiar przestępstw. Będą to: nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 275 § 3 i art. 275a § 1 k.p.k.), dozór Policji połączony z zakazem kontaktowania się z pokrzywdzonym, zakazem przebywania w określonych miejscach, zakazem zbliżania się do pokrzywdzonego (art. 275 § 2 k.p.k.). Może to być również zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu albo nakazanie powstrzymania się od prowadzenia określonej działalności (art. 276 k.p.k.).

80. Ochronie pokrzywdzonego służą ponadto środki karne orzekane w wyroku skazującym, a mianowicie: zakaz zajmowania stanowisk, wykonywania zawodu związanego z wychowywaniem i edukacją małoletnich (art. 41 k.k.), obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz zbliżania się lub kontaktowania się z pokrzywdzonym bądź też nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 41a k.k.). Taki jest również cel nakładanych na sprawcę obowiązków probacyjnych określonych w art. 72 § 1 k.k., jak: powstrzymanie się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, powstrzymanie się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub zbliżania się do niego, jak też zobowiązanie do opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Zob. również komentarz do Preambuły, tezy 15 i 22.

(53) Ryzyko wtórnej i ponownej wiktyimizacji, zastraszania oraz odwetu ze strony sprawcy lub będące konsekwencją udziału w postępowaniu karnym należy ograniczyć poprzez prowadzenie postępowań w sposób skoordynowany i taktowny, tak aby ofiary były traktowane z szacunkiem i by mogły nabrać zaufania do danych organów. Kontakty z właściwymi

organami powinny być jak najłatwiejsze, przy równoczesnym ograniczeniu niepotrzebnych kontaktów ofiary z tymi organami, przykładowo poprzez utrwalanie audiowizualne przesłuchania oraz umożliwienie wykorzystywania nagrań w postępowaniu sądowym. Specjalistom należy udostępnić jak najszerszy zakres środków, by mogli zapobiegać stresowi u ofiar podczas postępowania sądowego, w szczególności wskutek kontaktu wzrokowego ze sprawcą, jego rodziną, współnikami lub publicznością. W tym celu należy zachęcić państwa członkowskie do wprowadzenia – w szczególności w budynkach sądów i na posterunkach policji – wykonalnych i praktycznych środków umożliwiających zapewnienie w tych obiektach udogodnień, takich jak osobne wejścia i poczekalnie dla ofiar. Ponadto państwa członkowskie powinny, na ile to możliwe, planować postępowania karne tak, by nie dopuścić do kontaktów między ofiarami i członkami ich rodzin a sprawcą, na przykład wzywając ofiarę i sprawcę na rozprawę w różnych terminach.

81. Podstawą prawidłowego prowadzenia postępowania karnego jest dobra i ścisła współpraca pomiędzy wszystkimi organami biorącymi w nim udział. Zapewnia to z jednej strony szybszy przebieg postępowania, z drugiej zaś umożliwia traktowanie ofiary z poszanowaniem jej godności. Ofiara nie powinna jednak być zmuszana do zbyt częstych kontaktów z organami procesowymi, ponieważ w każdym przypadku są one bardzo stresujące. Kontakty te trzeba zatem w możliwie największym stopniu minimalizować m.in. poprzez wykorzystywanie dostępnych środków audiowizualnych. Polskie prawo umożliwia ich stosowanie oraz wykorzystywanie w trakcie postępowania sądowego jako materiału dowodowego. Na mocy nowelizacji z dnia 13 czerwca 2013 r. korzystanie z urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk oraz szczególne zasady przesłuchiwania małoletnich pokrzywdzonych i małoletnich świadków do 15. roku życia oraz pokrzywdzonych przestępstwami seksualnymi z art. 197–199 k.k. jest obligatoryjne, a w przypadku małoletnich świadków powyżej 15. roku życia – fakultatywne. Jak dotąd jednak nie wszędzie istnieją specjalne pomieszczenia przystosowane do takich przesłuchań. Obecnie kwestie te normują wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 lipca 2013 r. w sprawie standardów technicznych, funkcjonalnych i użytkowych obowiązujących w obiektach służbowych Policji (<http://bip.mazowiecka.policja.gov.pl/download/40/58315/zalnr9-20130730WYTnr3KGP.pdf>), a w szczególności pkt 4.2.3 załącznika do nich „Pokój przesłuchań małoletnich ofiar i świadków przestępstw

– tzw. Przyjazny pokój przesłuchania dziecka”. W ramach działającej od 2007 r. Koalicji na Rzecz Przyjaznego Przesłuchiwanie Dzieci Ministerstwo Sprawiedliwości i Fundacja „Dzieci Niczyje” opracowały natomiast standardy, jakim takie pokoje powinny odpowiadać. Szerzej A. Augustyniak, M. Rychert, *Przyjazne pokoje przesłuchań dzieci. Choć niezbędne, dlaczego niewykorzystywane?*, Na Wokandzie 2011, nr 7 (10), s. 9 i n., numer specjalny: *Pomoc pokrzywdzonym przestępstwem*.

Ponadto w myśl art. 177 § 1a zdanie pierwsze k.p.k. „Przesłuchanie świadka może nastąpić przy użyciu urządzeń umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku”. Rządowy projekt z dnia 13 marca 2014 r. zawiera propozycję (art. 28 pkt 12), aby – w myśl art. 390 ust. 2 k.p.k. w nadanym mu nowym brzmieniu – z trybu przewidzianego z przytoczonym przepisem można było korzystać wyjątkowo wówczas, „gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na wyjaśnienia współoskarżonych albo na zeznania świadka lub biegłego” po zarządzeniu przewodniczącego przesłuchania danej osoby pod nieobecność oskarżonego.

(54) Ochrona prywatności ofiary może być jednym z istotnych sposobów zapobiegania wtórnej lub ponownej wiktyimizacji, zastraszaniu i odwetowi oraz może zostać zrealizowana poprzez szeroki zakres środków, w tym nieujawnianie informacji dotyczących tożsamości i miejsca pobytu ofiary lub ograniczenie dostępu do takich informacji. Taka ochrona ma szczególne znaczenie w przypadku ofiar, którymi są dzieci i obejmuje nieujawnianie imienia i nazwiska dziecka. W pewnych przypadkach jednak ujawnienie informacji lub nawet jej szerokie rozpowszechnienie może być dla dziecka korzystne, np. gdy dziecko zostało uprowadzone. Środki służące ochronie prywatności i wizerunku ofiar oraz członków ich rodziny powinny zawsze pozostawać w zgodzie z prawem do rzetelnego procesu i wolności wyrażania opinii określonymi odpowiednio w art. 6 i 10 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

82. Ofiary są częstokroć narażone na dalsze negatywne skutki przestępstwa, w tym także związane z groźbami i zemstą ze strony sprawców i ich otoczenia społecznego. Dyrektywa nakazuje w związku z tym przestrzeganie, na ile to możliwe, zasad ochrony prywatności przewidzianych

w art. 8 EKPCz oraz w art. 7 i 8 KPP. Zagrożenie takie powinno być minimalizowane zwłaszcza w odniesieniu do dziecka. Środkiem przeciwdziałającym jego powstaniu może być w szczególności nieujawnianie lub ograniczenie dostępu do informacji dotyczących tożsamości i miejsca pobytu ofiary. Szerzej E. Bieńkowska, *Europejskie standardy ochrony prywatności ofiar przestępstw*, Prok. i Pr. 2013, nr 9, s. 5 i n.; też, *Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiar przestępstw w Unii Europejskiej (w:) Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiar przestępstw*, pod red. L. Mazowieckiej, Warszawa 2014; zob. też komentarz do pkt 72 Preambuły i do art. 21.

W Polsce kwestię tę reguluje art. 184 k.p.k. przewidujący nieujawnianie informacji pozwalających na zidentyfikowanie świadka (świadek *incognito*) oraz art. 191 § 3 k.p.k., który został jednak ujęty nazbyt wąsko. Ogranicza się bowiem wyłącznie do zastrzeżenia do wyłącznej wiadomości sądu lub prokuratora miejsca zamieszkania świadka. Nie dotyczy zatem pokrzywdzonych niewystępujących w sprawie w charakterze świadków oraz nie obejmuje miejsc, w których pokrzywdzony przebywa często, a nawet niekiedy częściej niż w miejscu zamieszkania, jak np. praca, szkoła. Brakuje ponadto szczególnego przepisu chroniącego prywatność dziecka.

Ochronę prywatności i wizerunku ofiar zapewnia w pewnym zakresie ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.). Jej art. 13 ust. 2 stanowi bowiem, iż „nie wolno publikować w prasie danych osobowych i wizerunku (...) świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba że osoby te wyrażą na to zgodę”. Oznacza to jednak, że zidentyfikowanie pokrzywdzonego jest możliwe choćby na podstawie opisu miejsca zdarzenia, którym jest np. dająca się łatwo wielu osobom rozpoznać mała miejscowość.

Zmiany w regulacjach karnych dotyczących omawianych kwestii przewiduje projekt z dnia 13 marca 2014 r. W szczególności zawiera on propozycję dodania do art. 148 k.p.k. § 2a w następującym brzmieniu: „W protokole nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy osób biorących udział w czynności. Dane te zamieszcza się w załączniku do wyłącznej wiadomości organu prowadzącego postępowanie” oraz § 5 stanowiącego, iż: „Sąd lub prokurator może ujawnić dane, o których mowa w § 1a, jeżeli mają one znaczenie dla rozstrzygnięcia w sprawie”. Przewiduje on ponadto dodanie do art. 191 k.p.k. § 1a, w myśl którego: „Sąd ustala miejsce zamieszkania świadka na podstawie dokumentu tożsamości lub pisemnego oświadczenia świadka”. W intencji projektodawcy regulacje te miałyby jednak chronić w przewidzianym w nich

zakresie nie tylko świadków, a w tym biegłych itp., lecz także współoskarżonych (Uzasadnienie, s. 37; M. Piechocki, *Świadek pod ochroną*, s. 14–15), co wydaje się istotnym nieporozumieniem.

(55) Niektóre ofiary są podczas postępowania karnego szczególnie narażone na wtórną i ponowną wiktylizację, zastraszanie oraz odwet ze strony sprawcy. Zagrożenie to może być powiązane z cechami osobowymi ofiary, rodzajem lub charakterem oraz okolicznościami przestępstwa. Skuteczne ustalenie występowania takich zagrożeń jest możliwe wyłącznie na podstawie indywidualnej oceny, przeprowadzanej na jak najwcześniejszym etapie. Taką ocenę należy przeprowadzać w odniesieniu do wszystkich ofiar, tak by określić, czy zagrożone są one wtórną i ponowną wiktylizacją, zastraszaniem oraz odwetem i jakich szczególnych środków ochrony potrzebują.

83. Dyrektywa wprowadza nowe rozwiązanie w postaci indywidualnej oceny służącej ustaleniu, czy dana ofiara ma szczególne potrzeby w zakresie ochrony. Potrzeby takie mogą wynikać z jej większego zagrożenia wiktylizacją wtórną i ponowną oraz zastraszaniem i odwetem mającego swoje źródło w jej cechach osobowych bądź w rodzaju, charakterze oraz okolicznościach przestępstwa, jakiego doznała. Podkreśla się, że ocena taka powinna być dokonywana w odniesieniu do każdej ofiary na jak najwcześniejszym etapie postępowania.

(56) Przy indywidualnej ocenie należy uwzględnić takie cechy osobowe ofiary, jak wiek, płeć oraz tożsamość i ekspresja płciowa, pochodzenie etniczne, rasa, religia, orientacja seksualna, stan zdrowia, niepełnosprawność, prawa do pobytu, problemy z komunikacją, związek ze sprawcą lub zależność od niego, doświadczenie przestępstwa w przeszłości. Należy w tym zakresie uwzględnić również rodzaj i charakter oraz okoliczności przestępstwa, na przykład: czy chodzi o przestępstwo z nienawiści, wynikające z uprzedzeń lub dyskryminacji, przemoc seksualną, przemoc w bliskich związkach, przypadki gdy sprawcą była osoba nadużywająca stosunku zależności, czy miejsce zamieszkania ofiary znajduje się na obszarze o dużej przestępczości lub zdominowanym przez gangi lub czy ofiara nie pochodzi z państwa członkowskiego, w którym popełniono przestępstwo.

84. Cechy osobowe, jakie należy uwzględnić w indywidualnej ocenie, to w dużej mierze wrażliwe dane osobowe ofiary, które powodują, że obarczona jest ona wyższym ryzykiem doznania dalszej wiktyimizacji. Ważne jest w tym zakresie również to, w jakim środowisku społecznym ofiara zamieszkuje. Jeśli natomiast chodzi o samo przestępstwo, istotne znaczenie ma jego geneza i okoliczności.

(57) Wśród ofiar handlu ludźmi, terroryzmu, przestępczości zorganizowanej, przemocy w bliskich związkach, przemocy seksualnej lub wykorzystywania seksualnego, przemocy na tle płciowym, przestępstwa z nienawiści oraz wśród ofiar będących osobami niepełnosprawnymi lub dziećmi występuje na ogół duża liczba przypadków wtórnej i ponownej wiktyimizacji, zastraszania oraz odwetu. Należy szczególnie dokładnie ocenić, czy takie ofiary zagrożone są tego rodzaju wiktyimizacją, zastraszaniem oraz odwetem, i należy założyć, że w przypadku tych ofiar szczególne środki ochrony będą przydatne.

85. W tym punkcie Preambuły zostały wyszczególnione kategorie ofiar uznawanych w wiktyimologii za ofiary szczególnie wrażliwe, czyli bardziej niż inne narażone na doznanie wiktyimizacji kryminalnej. Dyrektywa nakazuje założyć, że w ich przypadku konieczne będzie zastosowanie szczególnych środków ochrony, o czym jednak każdorazowo przesądza indywidualna ocena.

(58) Ofiarom, które zostały uznane za narażone na ponowną i wtórną wiktyimizację, zastraszanie oraz odwet, należy zaoferować odpowiednie środki, by chronić je podczas postępowania karnego. Dokładny charakter takich środków należy ustalić w trybie indywidualnej oceny, uwzględniając wolę ofiary. Zakres wszelkich takich środków należy określić bez uszczerbku dla praw do obrony i zgodnie z przepisami o swobodzie sędziowskiej. Obawy i lęki ofiar związane z postępowaniem powinny być kluczowym czynnikiem przy ustalaniu, czy potrzebuje ona określonego szczególnego środka.

86. Indywidualna ocena ma nie tylko wskazywać, jakie są szczególne potrzeby ofiar w zakresie ochrony, lecz także określać, jakiego rodzaju

środki ochrony należałoby udostępnić danej ofierze. Wyłącznie od jej woli zależy jednak to, czy zechce z tych środków skorzystać. W komentowanym punkcie Preambuły podkreśla się, że określenie zakresu wszelkich środków ochrony ma następować bez uszczerbku dla prawa do obrony oraz zasady swobodnego uznania sędziowskiego. Należy jednak uznać, że bezpieczeństwo ofiary jest co najmniej równie ważne jak te zasady, a już na pewno nie może być im podporządkowane. Zob. szerzej komentarz do Preambuły, tezy 33–35.

(59) Pilne potrzeby i ograniczenia operacyjne mogą sprawić, że nie będzie możliwe zapewnienie na przykład stałego prowadzenia rozmów z ofiarą przez tego samego funkcjonariusza policji; przykładami takich ograniczeń są choroba czy urlop macierzyński lub rodzicielski. Ponadto pomieszczenia specjalne zaprojektowane do rozmów z ofiarami mogą nie być dostępne ze względu na, na przykład, remonty. Gdy występują takie operacyjne lub praktyczne ograniczenia zapewnienie specjalnych środków przewidzianych po przeprowadzeniu indywidualnej oceny może okazać się niemożliwe w poszczególnych przypadkach.

87. Choć dyrektywa wskazuje, że niekiedy szczególne środki ochrony ofiar polegające na przesłuchiowaniu jej przez tego samego funkcjonariusza Policji czy w pomieszczeniach specjalnie przystosowanych do tego celu mogą nie zostać ofierze udostępnione z przyczyn operacyjnych lub praktycznych, należy dążyć do tego, aby tego rodzaju przyczyny, zwykle o charakterze czasowym, jak np. remonty lub urlopy, nie nabierały charakteru przeszkody stałej.

(60) W przypadku gdy zgodnie z niniejszą dyrektywą ma być wyznaczony opiekun lub przedstawiciel dziecka, funkcje te mogą być pełnione przez tę samą osobę; może je też pełnić osoba prawna, instytucja lub organ.

88. Niezwykle ważną kwestią jest problem wyznaczenia w pewnych sytuacjach opiekuna lub przedstawiciela dziecka będącego ofiarą przestępstwa. Ogólnie wskazuje się w tej kwestii jedynie tyle, że funkcje te mogą być pełnione przez tę samą osobę, a przy tym nie tylko przez osobę fizyczną. Powołanie takiego opiekuna w myśl art. 24 ust. 1 lit. b i c dyrektywy

jest niezbędne wówczas, gdy pomiędzy osobami sprawującymi władzę rodzicielską a dzieckiem występuje konflikt interesów. Polskie prawo karne nie przewiduje żadnych regulacji dotyczących takiej sytuacji. W praktyce wykorzystywany jest w tym zakresie przepis art. 99 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.) mówiący o ustanowieniu dla dziecka przez sąd opiekuńczy kuratora. Kurator zostaje ustanowiony w tym przypadku do załatwienia poszczególnej sprawy, czyli wykonywania praw przysługujących dziecku w postępowaniu karnym. Jego zadaniem jest zatem podejmowanie w trakcie postępowania wszystkich czynności niezbędnych dla ochrony interesów i dobra reprezentowanego dziecka. Należy uznać, że w przypadku gdy w ocenie organu procesowego prowadzącego postępowanie karne ustanowiony kurator nie wykonuje właściwie swojego zadania, organ ten powinien niezwłocznie zwrócić się do sądu opiekuńczego o odwołanie kuratora i powołanie w jego miejsce nowego. Dlatego konieczna jest szczególna troska o ustanowienie kuratora dobrze pojmującego swoją rolę (szerzej zob. A.Z. Krawiec, *Kurator jako podmiot reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2013, nr 11, s. 118 i n.). W wyroku z dnia 21 stycznia 2014 r., SK 5/12 (otk.trybunal.gov.pl/orzeczenia/teksty/otk/2014/SK_05_12.doc, sentencja: Dz. U. poz. 135) Trybunał Konstytucyjny orzekł, że praktyka wyznaczania kuratora dla reprezentowania dziecka w postępowaniu karnym w sytuacji, gdy oskarżonym jest jedno z rodziców, jest zgodna z Konstytucją RP. Trybunał wskazał jednak, że powinny zostać wprowadzone do kodeksu postępowania karnego odpowiednie regulacje prawne dotyczące takiej sytuacji.

(61) Urzędnicy uczestniczący w postępowaniu karnym, którzy mogą mieć osobisty kontakt z ofiarami, powinni mieć możliwość dostępu do odpowiednich wstępnych i ustawicznych szkoleń i wzięcia w nich udziału, na poziomie odpowiadającym ich kontaktom z ofiarami, aby móc identyfikować ofiary i zajmować się nimi taktownie, z szacunkiem, w sposób profesjonalny i niedyskryminacyjny. Osoby, które mogą uczestniczyć w dokonywaniu indywidualnej oceny służącej ustaleniu szczególnych potrzeb ofiar w zakresie ochrony i określeniu potrzebnych im specjalnych środków ochrony, powinny zostać szczegółowo przeszkolone w zakresie przeprowadzania takiej oceny. Państwa członkowskie powinny zapewnić takie szkolenie dla służb policyjnych i pracowników wymiaru sprawiedliwości. Należy także pro-

pagować szkolenia prawników, prokuratorów i sędziów oraz specjalistów udzielających wsparcia ofiarom lub służb świadczących usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej. Wymóg ten powinien obejmować szkolenie dotyczące szczególnych służb udzielających wsparcia ofiarom, do których należy kierować ofiary, lub szkolenie specjalistyczne, gdy praca tych osób skupia się na ofiarach mających szczególne potrzeby, a także szkolenie specjalistyczne z zakresu psychologii. W stosownych przypadkach takie szkolenie powinno uwzględniać aspekt płci. Działania państw członkowskich powinny i być uzupełniane wytycznymi, zaleceniami oraz wymianą najlepszych praktyk zgodnie z harmonogramem budapeszteńskim.

89. W dyrektywie przywiązuje się bardzo dużą wagę do odpowiedniego szkolenia zarówno wstępnego, jak i permanentnego wszystkich osób mających kontakt z ofiarami przestępstw. Dotyczy to w pierwszej kolejności przedstawicieli organów procesowych, a wśród nich osób, których zadaniem ma być dokonywanie indywidualnej oceny. Dyrektywa przewiduje, że procedura w tym zakresie ma być normowana prawem krajowym (art. 22 ust. 1). Polskie prawo karne nie przewiduje, jak dotąd, takich rozwiązań. Należy uznać, że szkolenia organów procesowych powinny obejmować przede wszystkim pozyskanie wiedzy na temat przyczyn i charakterystyki zjawiska wiktyimizacji kryminalnej, bezpośrednich skutków przestępstwa dla bezpośrednich i pośrednich jego ofiar, zwłaszcza przejawiających się jako zespół stresu pourazowego, sposobów radzenia sobie z tymi skutkami, niezbędnych środków ochrony ofiary przed pogłębianiem tych skutków w związku z prowadzonym postępowaniem karnym. Musi to zatem być kompleksowa wiedza kryminologiczno-wiktymologiczno-psychologiczna. Szczególnie ważne jest odpowiednie przeszkolenie w zakresie postępowania z dziećmi oraz osobami najbardziej dotkliwie pokrzywdzonymi przestępstwem. Wydaje się, że w pierwszym rzędzie szkoleniem powinni zostać objęci funkcjonariusze Policji. W praktyce bowiem to na nich przede wszystkim będzie ciążył obowiązek dokonania oceny.

(62) Państwa członkowskie powinny zachęcać do działania organizacje społeczeństwa obywatelskiego, w tym uznane i aktywne organizacje pozarządowe pracujące z ofiarami przestępstw, a także blisko z tymi organizacjami współpracować, zwłaszcza w ramach inicjatyw służących opracowywaniu strategii, kampanii informacyjnych i uświadamiających, programów ba-

dawczych i edukacyjnych oraz szkoleń, jak również w ramach monitorowania i oceny skutków środków służących wspieraniu i ochronie ofiar przestępstw. W celu zapewnienia, by ofiary przestępstw otrzymały w odpowiednim zakresie pomoc, wsparcie i ochronę, konieczna jest skoordynowana praca i zaangażowanie szeregu służb publicznych na wszelkich szczeblach administracji – na szczeblu Unii, krajowym, regionalnym i lokalnym. Ofiary powinny uzyskać pomoc w znalezieniu właściwych organów i zwracaniu się do nich, w celu uniknięcia wielokrotnego odsyłania ofiar. Państwa członkowskie powinny rozważyć stworzenie „pojedynczych punktów dostępu” lub „punktu kompleksowej obsługi”, które zaspokajałyby złożone potrzeby ofiar biorących udział w postępowaniu karnym, w tym potrzebę uzyskania informacji, pomocy, wsparcia, ochrony i odszkodowania.

90. Na mocy art. 13 decyzji ramowej 2001/220/WSiSW „Służby specjalistyczne i organizacje udzielające wsparcia ofiarom” państwa członkowskie zostały zobowiązane do aktywnego wspierania, także finansowego, rozwoju systemu pomocy ofiarom udzielanym przez organizacje wspierania ofiar oraz szkolenie personelu i wolontariuszy takich organizacji. W ramach realizacji tego zadania w Polsce została powołana Sieć Pomocy Ofiarom Przestępstw, w skład której wchodzi 16 Ośrodków Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przestępstwem (niektóre z nich posiadają filie lokalne). Ośrodki działają na podstawie jednolitych standardów (zob. *Jednolite standardy pracy z osobami pokrzywdzonymi w Ośrodkach Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przestępstwem działających w ramach projektu „Sieć pomocy ofiarom przestępstw”*, www.ms.gov.pl). Jednocześnie na mocy ustawy z dnia 13 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 40, poz. 227) nowelizującej przepis art. 43 k.k.w. oraz ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. (Dz. U. Nr 129, poz. 734) z dniem 1 stycznia 2012 r. zaczął funkcjonować Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Z jego środków jest finansowana pomoc udzielana osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz członkom ich rodzin przez jednostki niezaliczane do sektora finansów publicznych i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, organizacje i instytucje (art. 43 § 8 pkt 1 k.k.w.) oraz działalność podejmowana lub powierzona mająca na celu wsparcie i rozwój systemu pomocy osobom pokrzywdzonym polegająca na promowaniu oraz wspieraniu inicjatyw i przedsięwzięć służących poprawie sytuacji osób pokrzywdzonych przestępstwami, podejmowanie przedsięwzięć o charakterze edukacyjno-informacyjnym, pokrywaniu kosztów

organizowania i prowadzenia szkoleń oraz podejmowaniu, organizowaniu i zlecaniu badań naukowych dotyczących sytuacji oraz potrzeb osób pokrzywdzonych (art. 43 § 8 pkt 4 k.k.w.). Szczegółowe zasady przyznawania dotacji z Funduszu reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 lutego 2014 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy postpenitencjarnej (Dz. U. poz. 189), które zastąpiło pierwsze rozporządzenie z dnia 3 stycznia 2012 r. (Dz. U. poz. 49).

(63) W celu zachęcenia do składania zawiadomienia o przestępstwach i ułatwienia tego procesu oraz aby umożliwić ofiarom uniknięcie ponownej wiktyimizacji, konieczne jest udostępnienie ofiarom godnych zaufania usług w zakresie wsparcia oraz zapewnienie, aby właściwe organy były przygotowane, by na zawiadomienia składane przez ofiary reagować z szacunkiem, w sposób taktowny, profesjonalny i niedyskryminacyjny. Dzięki temu poziom zaufania ofiar do systemu sprawiedliwości państw członkowskich w sprawach karnych mógłby wzrosnąć, a liczba niezgłoszonych przestępstw mogłaby się zmniejszyć. Specjaliści, którzy mogą uzyskiwać od ofiar informacje na temat przestępstw, powinni być odpowiednio przeszkoleni, aby ułatwiać składanie zawiadomienia o przestępstwach; należy też zapewnić środki umożliwiające składanie zawiadomienia o przestępstwach przez strony trzecie, w tym organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Należy umożliwić wykorzystywanie technologii komunikacyjnych, takich jak poczta elektroniczna, nagrania wideo czy elektroniczne formularze zawiadomienia.

91. Powszechnie wiadomo, że ofiary przestępstw, zwłaszcza o charakterze szczególnie drastycznym, jak zgwałcenia czy przestępstwa z nienawiści, unikają oficjalnego ich zgłaszania. W dyrektywie uznaje się za bardzo ważne zachęcenie ofiar do składania zawiadomień poprzez udostępnienie im godnych zaufania usług wsparcia oraz przygotowanie właściwych organów do ich przyjmowania w sposób taktowny i profesjonalny, także z wykorzystaniem technologii komunikacyjnych.

(64) Systematyczne i odpowiednie gromadzenie danych statystycznych jest uznawane za niezbędny element składowy skutecznego opracowywania strategii w obszarze praw określonych w niniejszej dyrektywie. W celu

ułatwienia dokonania oceny stosowania niniejszej dyrektywy, państwa członkowskie przekazują Komisji właściwe dane statystyczne na temat stosowania krajowych procedur dotyczących ofiar przestępstw, w tym przynajmniej na temat liczby oraz charakteru zgłoszonych przestępstw oraz, o ile są znane i dostępne, dane na temat liczby ofiar, ich wieku i płci. Odpowiednie dane statystyczne mogą obejmować dane zarejestrowane przez organy sądowe i organy ścigania oraz – w miarę możliwości – dane administracyjne zebrane przez placówki służby zdrowia i opieki społecznej, a także publiczne i pozarządowe organizacje zapewniające ofiarom wsparcie lub usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej oraz inne organizacje pracujące z ofiarami przestępstw. Dane sądowe mogą obejmować informacje na temat zgłoszonych przestępstw, liczby dochodzeń, aktów oskarżenia oraz wyroków skazujących. Dane administracyjne dotyczące usług mogą – w miarę możliwości – obejmować informacje na temat tego, w jaki sposób ofiary korzystają z usług instytucji rządowych oraz publicznych i prywatnych organizacji udzielających wsparcia, takie jak: liczba przypadków kierowania przez policję do służb udzielających wsparcia ofiarom, liczba ofiar, które zwracają się o wsparcie, oraz liczba ofiar, które otrzymują pomoc w formie tego wsparcia lub usług w zakresie sprawiedliwości naprawczej, a także liczba ofiar, które nie otrzymują takiej pomocy.

92. Dyrektywa wymaga, ze względu na możliwość rzetelnej oceny jej skuteczności w zakresie wzmocnienia pozycji ofiar przestępstw, systematycznego gromadzenia przez państwa członkowskie wszystkich danych statystycznych odzwierciedlających korzystanie przez ofiary z praw w niej przewidzianych. Wskazuje się, że przynajmniej „dane te powinny obejmować liczbę oraz charakter zgłoszonych przestępstw oraz jeśli są znane i dostępne dane na temat liczby ofiar, ich wieku i płci”. Mają to być dane rejestrowane nie tylko w statystykach policyjno-sądowych, lecz także zbierane przez placówki służby zdrowia, organizacje udzielające ofiarom wsparcia oraz podmioty prowadzące usługi sprawiedliwości naprawczej.

W Polsce, jak dotąd, brak jest jakichkolwiek danych statystycznych charakteryzujących zarówno populację ofiar przestępstw, jak i zakres korzystania przez nie z praw przyznanych im na gruncie obowiązującego prawa. Postulat pod adresem odpowiednich instytucji jest więc oczywisty. Zbieranie takich danych należy rozpocząć jak najszybciej za pomocą rzetelnie przygotowanych narzędzi. Szczególnie ważne wydaje się wyodrębnienie w obrębie kategorii dzieci co najmniej kilku podgrup wiekowych.

Inna jest bowiem waga przestępstw wymierzonych w dziecko w zależności od jego wieku. Inne też – w związku z tym – potrzeby w zakresie ochrony.

(65) Niniejsza dyrektywa służy zmianie i rozszerzeniu przepisów decyzji ramowej 2001/220/WSiSW. Ponieważ zmiany, które mają zostać wprowadzone, są liczne i istotne, w celu zapewnienia przejrzystości wspomnianej decyzji ramowej należy zastąpić w całości w odniesieniu do państw członkowskich uczestniczących w przyjęciu niniejszej dyrektywy.

93. Dyrektywa w całości zastąpiła decyzję ramową. W ten sposób stała się dokumentem kompleksowo i wyczerpująco odnoszącym się do kwestii praw ofiar przestępstw. Nawet jeśli uznamy, że może się okazać dokumentem niedostatecznie skutecznym w zapewnieniu ofiarom wyższego poziomu ochrony, dobrze się stało, że została przyjęta. Zmusi bowiem do zdiagnozowania aktualnej sytuacji ofiar w każdym z państw członkowskich, stałego jej monitorowania i podjęcia – w razie takiej konieczności – działań na rzecz jej poprawienia.

(66) Niniejsza dyrektywa nie narusza praw podstawowych i jest zgodna z zasadami, które zostały uznane w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej. W szczególności zmierza ona do promowania prawa do godności, życia, integralności fizycznej i psychicznej, wolności i bezpieczeństwa, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawa własności, zasady niedyskryminacji, zasady równości kobiet i mężczyzn, praw dzieci, osób starszych i osób niepełnosprawnych, jak również prawa do rzetelnego procesu sądowego.

94. Zalecenie bezpośredniego odwołania się do Karty praw podstawowych we wszystkich dokumentach unijnych przyjmowanych po jej wejściu w życie zostało sformułowane w Strategii skutecznego wprowadzania w życie Karty praw podstawowych przez Unię Europejską (zob. komunikat Komisji z dnia 19 października 2010 r., COM(2010)573 wersja ostateczna). W związku z tym odwołanie takie znalazło się w Preambule komentowanej dyrektywy, jak również w pkt 38 Preambuły rozporządzenia nr 606/2013, pkt 50 Preambuły dyrektywy 2011/93/UE, pkt 37 Preambuły dyrektywy 2011/99/UE oraz pkt 33 Preambuły dyrektywy 2011/36/UE.

Powołanie takich praw podstawowych, jak prawo do poszanowania godności, do życia, prawo do integralności fizycznej i psychicznej, do wolności i bezpieczeństwa oraz pozostałych wymienionych w pkt 66 Preambuły, ma ścisły związek z założeniem, że prawa ofiar wyszczególnione w dyrektywie służą eliminowaniu ryzyka pojawienia się dalszej wiktyimizacji ofiary w postaci wtórnej i ponownej wiktyimizacji oraz zastraszania i odwetu.

95. Szczególnie istotne jest wskazanie prawa do rzetelnego procesu, które odnoszone jest nie tylko do podejrzanych i oskarżonych, lecz także do ofiar dochodzących w postępowaniu karnym roszczeń cywilnych wynikłych z popełnienia przestępstwa od jego sprawcy oraz występujących w sprawach o zniesławienie. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał bowiem, że w tych przypadkach ofierze przestępstwa przysługuje prawo do rzetelnego procesu, ponieważ w sprawie karnej następuje również rozstrzygnięcie dotyczące jej interesów. Podobnie Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że może zostać ograniczone prawo oskarżonego do obrony ze względu na ochronę i bezpieczeństwo ofiary zeznającej w charakterze świadka oraz innych świadków oskarżenia. Takie samo stanowisko zajmuje również Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Szerzej E. Bieńkowska, *Standardy ochrony...*; zob. też szerzej tezy 33–35 komentarza do Preambuły.

(67) Ponieważ cel niniejszej dyrektywy, a mianowicie ustanowienie norm minimalnych w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, nie może zostać osiągnięty w sposób wystarczający przez państwa członkowskie na poziomie centralnym ani regionalnym czy lokalnym, natomiast ze względu na rozmiary lub potencjalne skutki możliwe jest lepsze jego osiągnięcie na poziomie Unii, Unia może podjąć działania zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE). Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule niniejsza dyrektywa nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tego celu.

96. Stosownie do art. 82 ust. 2 TFUE dyrektywa ustanawia normy minimalne. W ten sposób zapewnia osiągnięcie jednakowego odpowiednio wysokiego poziomu ochrony ofiar we wszystkich państwach członkowskich, co byłoby niemożliwe bez jej przyjęcia. Dyrektywa została przyjęta na zasadach pomocniczości i proporcjonalności, w odniesieniu do których kompetencje Unii wyznacza zasada przyznania. W myśl art. 5 TUE zasa-

da przyznania oznacza działanie Unii wyłącznie w granicach kompetencji przyznanych jej w Traktatach przez państwa członkowskie dla osiągnięcia określonego celu.

(68) Dane osobowe przetwarzane w związku z wdrażaniem niniejszej dyrektywy powinny być chronione zgodnie z decyzją ramową Rady 2008/977/WSiSW z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie ochrony danych osobowych przetwarzanych w ramach współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych¹⁴ oraz zgodnie z zasadami określonymi w Konwencji o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych, przyjętej przez Radę Europy w dniu 28 stycznia 1981 r. i ratyfikowanej przez wszystkie państwa członkowskie.

97. Dyrektywa przyznaje ofiarom prawo do ochrony prywatności (art. 21). W ramach realizowania tego prawa ofierze przysługuje również ochrona danych osobowych regulowana dwoma wymienionymi w pkt 68 Preambuły aktami prawnymi. Żaden z nich nie przewiduje szczególnych zasad ochrony danych osobowych ofiar przestępstw. Zasady takie, a w szczególności zasada różnicowania danych osobowych, jak dotąd, dotyczą tylko przetwarzania danych w działaniach Europolu (zob. decyzja Rady 2009/371/WSiSW z dnia 6 kwietnia 2009 r. ustanawiająca Europejski Urząd Policji (Europol), Dz. Urz. UE L 121 z 15.05.2008, s. 37) oraz Eurojustu (zob. decyzja Rady 2002/187/WSiSW z dnia 28 lutego 2002 r. ustanawiająca Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością, Dz. Urz. WE L 63 z 6.03.2002, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 4, s. 197, z późn. zm.

Różnicowanie danych osobowych, a więc szerszą ochronę danych osobowych ofiar zbliżoną do wprowadzonej w odniesieniu do Europolu i Eurojustu, przewiduje natomiast projekt dyrektywy zastępującej decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW (zob. wniosek: dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępstwom, prowadzenia dochodzeń w ich sprawie, wykrywania ich i ścigania albo wykonywania kar kryminalnych oraz swobodnego przepływu tych danych, COM (2010)10 wersja ostateczna, EUR-lex 52012PC0010). Jego art. 5 głosi iż:

---

¹⁴ Dz. Urz. UE L 350 z 30.12.2008, s. 60.

„Państwa członkowskie stanowią przepisy wymagające od administratorów, by w możliwym zakresie rozróżniali dane osobowe poszczególnych kategorii podmiotów danych takich jak: a) osoby, w stosunku do których istnieją poważne podstawy, by przypuszczać że popełniły lub zamierzają popełnić przestępstwo; b) osoby skazane za przestępstwo; c) osób, które padły ofiarą przestępstwa lub w przypadku których określone fakty wskazują, że mogły paść ofiarą przestępstwa; d) osoby trzecie w stosunku do przestępstwa, takie jak osoby, które mogą być wezwane do złożenia zeznań w ramach dochodzenia dotyczącego przestępstwa lub dalszych etapów postępowania karnego lub osoby mogące dostarczyć informacji o przestępstwach albo osoby mające kontakt z jedną z osób wymienionych w lit. a lub b albo wspólnicy tych osób; oraz e) osoby, które nie należą do żadnej z wyżej wymienionych kategorii”.

W praktyce poważny problem występuje w odniesieniu do wokand sądowych, w treści których zamieszczane są dane dotyczące wszystkich osób wezwanych do udziału w sprawie, w tym pokrzywdzonych. W niektórych przypadkach osoby te są ofiarami bardzo drażliwych przestępstw, jak np. przestępstwa seksualne, bądź też należą do osób wymagających szczególnej ochrony, jak małoletni. Konieczność nieupubliczniania ich danych osobowych wydaje się oczywista ze względu na potrzebę zapewnienia im odpowiedniej ochrony, nawet jeżeli godzi to w zasadę jawności postępowania karnego. W tym przypadku należy posłużyć się taką samą argumentacją, jakiej ETPCz używa w odniesieniu do ograniczenia prawa do obrony. Zob. szerzej pkt 33–35 komentarza do Preambuły.

(69) Niniejsza dyrektywa nie wpływa na dalej idące przepisy zawarte w innych aktach prawnych Unii, które w sposób bardziej ukierunkowany ujmują kwestię potrzeb szczególnych kategorii ofiar, takich jak ofiary handlu ludźmi oraz dzieci będące ofiarami niegodziwego traktowania w celach seksualnych, wykorzystywania seksualnego oraz pornografii dziecięcej.

98. Jeszcze przed przyjęciem komentowanej dyrektywy w aktach prawa unijnego znalazły się postanowienia dotyczące szczególnej ochrony kilku kategorii ofiar, a mianowicie: ofiar handlu ludźmi (zob. teza 17 komentarza do Preambuły), dzieci-ofiar niegodziwego traktowania w celach seksualnych, wykorzystywania seksualnego oraz pornografii dziecięcej (zob. teza 21 komentarza do Preambuły), kobiet-ofiar przemocy (zob. tezy 8–10 komentarza do Preambuły) oraz ofiar terroryzmu (zob. teza 24 komentarza do

Preambuły). Ofiarom tym przysługuje więc ochrona przewidziana dotyczącymi ich unijnymi aktami prawnymi niezależnie od praw przewidzianych w komentowanej dyrektywie.

(70) Zgodnie z art. 3 Protokołu nr 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, załączonego do TUE i TFUE, Zjednoczone Królestwo i Irlandia powiadomiły o tym, że zamierzają wziąć udział w przyjęciu i stosowaniu niniejszej dyrektywy.

(71) Zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu nr 22 w sprawie stanowiska Danii załączonego do TUE i TFUE Dania nie uczestniczy w przyjęciu niniejszej dyrektywy, nie jest nią związana ani jej nie stosuje.

(72) W dniu 17 października 2011 r. Europejski Inspektor Ochrony Danych wydał opinię¹⁵ na podstawie art. 41 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 45/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2000 r. o ochronie osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez instytucje i organy wspólnotowe i o swobodnym przepływie takich danych¹⁶,

99. W powołanej opinii Europejski Inspektor Ochrony Danych odniósł się przede wszystkim do art. 23 projektu dyrektywy dotyczącego ochrony prywatności (odpowiednik art. 21 dyrektywy), podnosząc, że propozycja ta uwzględnia jedynie ochronę prywatności ofiar na etapie postępowania sądowego, podczas gdy powinna ją gwarantować na wcześniejszym etapie postępowania. Uwaga ta została uwzględniona w art. 21 ust. 1 dyrektywy. Podniósł ponadto, że dyrektywa nie zapewnia należytej gwarancji ochrony prywatności ofiarom korzystającym ze wsparcia organizacji udzielającej wsparcia ofiarom. Zapewnia co prawda poufność takich usług, ale nie zabrania wykorzystywania w dalszym postępowaniu informacji uzyskanych w trakcie ich świadczenia. Ta sugestia nie znalazła odzwierciedlenia w przyjętym tekście dyrektywy. Zob. też komentarz do Preambuły, teza 83.

PRZYJMUJĄ NINIEJSZĄ DYREKTYWĘ:

---

¹⁵ Dz. Urz. UE C 35 z 9.02.2012, s. 10.

¹⁶ Dz. Urz. WE L 8 z 12.01.2001, s. 1.

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Artykuł 1

Cele

1. Niniejsza dyrektywa ma na celu zapewnienie, by ofiary przestępstwa otrzymały odpowiednie informacje, wsparcie i ochronę oraz by mogły uczestniczyć w postępowaniu karnym.

Państwa członkowskie zapewniają, by ofiary były uznawane i by traktowano je z szacunkiem, w sposób taktowny, zindywidualizowany, profesjonalny oraz niedyskryminacyjny we wszelkich kontaktach ze służbami wsparcia ofiar lub służbami świadczącymi usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej, lub właściwymi organami działającymi w ramach postępowania karnego. Prawa określone w niniejszej dyrektywie stosuje się do ofiar w sposób niedyskryminacyjny, również niezależnie od ich prawa do pobytu.

2. Przy stosowaniu niniejszej dyrektywy państwa członkowskie zapewniają, by w przypadkach gdy ofiarą jest dziecko, w pierwszym rzędzie brano pod uwagę najlepsze zabezpieczenie jego interesu, który należy ocenić indywidualnie dla każdego przypadku. Pierwszeństwo ma podejście dostosowane do dziecka, uwzględniające wiek dziecka, poziom jego dojrzałości, jego opinie, potrzeby i obawy. Dziecko i osoba sprawująca nad nim władzę rodzicielską lub inny przedstawiciel prawny dziecka, o ile takie osoby istnieją, są informowani o wszelkich środkach lub prawach adresowanych w szczególny sposób do dziecka.

W art. 1 została wyrażona aksjologia regulacji zawartych w dyrektywie. Jej celem jest zagwarantowanie ofierze przestępstwa:

- 1) informacji,

- 2) wsparcia i ochrony,
- 3) uczestnictwa w postępowaniu karnym.

Cele te zostały już wskazane w Preambule, jednak znaczenie Preambuły jest zupełnie inne. Wyraża ona polityczne cele oraz podstawy uchwalenia aktu prawnego oraz uwidocznia system wartości, na których opiera się regulacja. Jak się wskazuje w doktrynie, preambuła sama w sobie nie rodzi skutków prawnych dla adresatów aktu normatywnego, co jednak nie oznacza, że jest pozbawiona znaczenia normatywnego (J. Królikowski, *Preambuła nie tak całkiem bez znaczenia*, Rzeczpospolita, 28 marca 2008 r.; szerzej na ten temat: M. Stefaniuk, *Preambuła aktu normatywnego w doktrynie oraz w procesie stanowienia i stosowania polskiego prawa w latach 1989–2007*, Lublin 2009). Z kolei Trybunał Konstytucyjny wskazał, że „z tekstu preambuły (...) nie można wyprowadzić norm prawnych w znaczeniu ścisłym. Niemniej dostarcza ona opartych na autentycznej wypowiedzi ustrojodawcy wskazówek co do zgodnych z jego intencjami kierunków interpretacji przepisów części normatywnej” (wyrok TK z dnia 11 maja 2005 r., K 18/04, OTK-A 2005, nr 5, poz. 49). Wskazane w art. 1 cele mają postać norm prawnych dyrektywnych, które nakładają na organy władzy publicznej obowiązek takiego kształtowania przepisów prawa wewnętrznego, by było ono zgodne z celami wskazanymi w tym przepisie, zaś organy stosujące prawo zobowiązują do postępowania zgodnego z nimi. Pełnią one funkcję identyczną jak naczelne zasady procesu karnego, tzn. z jednej strony wskazują pożądaną kierunek interpretacji pozostałych norm, z drugiej wyznaczają granice dopuszczalnego zachowania adresatów normy prawnej. Prawo do informacji, o którym mowa w art. 1, należy rozumieć szerzej niż w rozumieniu nadanym mu przez art. 16 k.p.k. Przepis art. 16 § 1 k.p.k. obliguje organy procesowe do pouczenia uczestnika procesu karnego o ciężących na nim obowiązkach i przysługujących mu uprawnieniach, wtedy gdy przepis szczególny tak stanowi (por. np. art. 6, 300 k.p.k.). Brak pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywołać negatywnego skutku dla uczestnika postępowania. Artykuł 16 § 2 k.p.k. rozciąga obowiązek informowania na sytuacje, gdy z przepisu szczególnego obowiązek pouczenia nie wynika (zasada lojalności władzy). Organ procesowy mimo to powinien pouczyć o uprawnieniach i obowiązkach, lecz skutek, o którym mowa w § 1, wystąpi tylko wtedy, gdy z okoliczności wynika, że pouczenie takie było niezbędne. Zdaniem Sądu Najwyższego informowanie o prawach i obowiązkach w braku

ustawowego wymogu pouczenia dotyczy tylko takich uprawnień i obowiązków, które łączą się bezpośrednio z treścią wydawanego orzeczenia, podejmowanej decyzji lub wykonywanej czynności. Nie może natomiast rozciągać się na wszystkie, w szczególności odległe, uprawnienia czy obowiązki uczestników (postanowienie SN z dnia 14 grudnia 1979 r., IV KZ 194/79, OSNKW 1980, nr 1–2, poz. 19). Z porównania przepisów dyrektywy i kodeksu postępowania karnego wynika, że zasada określona w art. 16 k.p.k. z jednej strony ma charakter szerszy w stosunku do regulacji zawartych w dyrektywie, dotyczy bowiem nie tylko pokrzywdzonego, lecz także pozostałych uczestników postępowania karnego, z drugiej strony jej zakres jest węższy, jako że odnosi się wyłącznie do informacji o uprawnieniach i obowiązkach tych uczestników w procesie karnym. Informacja ta ma charakter informacji prawnej, a nie faktycznej (M. Jankowski, *Obowiązek udzielenia informacji prawnej w procesie karnym*, NP 1983, nr 6, s. 72–73; zob. K. Dudka, M. Książek, *Zasada informowania w Kodeksie postępowania administracyjnego a zasada informacji w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2005, nr 11, s. 84–97). Judykatura zasadnie stoi na stanowisku, że sąd nie może wskazywać stronom, jakie fakty powinny być udowodnione, aby roszczenie zostało uwzględnione lub oddalone, ani wyznaczać terminów do zgłaszania wniosków dotyczących udowodnienia tego rodzaju faktów, jako że byłoby to zaprzeczeniem zasady lojalności i oznaczałoby stronniczość wobec jednej ze stron (wyrok SA w Krakowie z dnia 3 lutego 2000 r., II AKa 247/99, KZS 2002, z. 2, poz. 23). Podobne zdanie wyraził Sąd Najwyższy, wskazując, że niedopuszczalne jest informowanie zarówno o wykładni prawa karnego materialnego w konkretnej sprawie, treści rozstrzygnięcia co do meritum, a także jego oceny, gdyż powodowałoby to uzasadnione wątpliwości co do bezstronności organu procesowego (uchwała SN z dnia 15 lipca 1974 r., KwPr 2/74, OSNKW 1974, nr 10, poz. 179). Informacja, o której mowa w art. 1, obejmuje zakresem podmiotowym wyłącznie ofiary przestępstwa (zob. komentarz do art. 2), a nie innych uczestników postępowania. Jej zakres przedmiotowy jest jednak znacznie szerszy niż wskazany w art. 16 k.p.k. Obejmuje nie tylko poinformowanie o obowiązkach i uprawnieniach przysługujących pokrzywdzonemu w toku postępowania karnego, w tym także o terminach rozprawy, o możliwości zwrotu kosztów, o opuszczeniu lub ucieczce sprawcy z zakładu karnego (por. komentarz do pkt 23–33 Preambuły), lecz także o formach wsparcia ze strony właściwych służb i organizacji udzielają-

■ Przedstawiamy komentarz do najważniejszego dokumentu unijnego wyznaczającego minimalne standardy kształtowania sytuacji ofiar przestępstw w obrębie Unii Europejskiej, jakim jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW. Państwa członkowskie, w tym Polska, są zobowiązane wprowadzić dyrektywę do swojego wewnętrznego systemu prawnego w terminie do dnia 16 listopada 2015 r.

■ Polskie regulacje prawne dotyczące ofiar przestępstw nie są w pełni zgodne z wymogami dyrektywy. Prezentowany komentarz ma być wskazówką, w jaki sposób należy je zmienić, aby tę zgodność osiągnąć.

■ Właściwe unormowanie uprawnień oraz umożliwienie ofiarom przestępstw korzystania z tych uprawnień w praktyce – jak wielokrotnie podkreślono w dyrektywie – ma służyć łagodzeniu bezpośrednich skutków przestępstwa, ale przede wszystkim przeciwdziałać pojawieniu się dalszych, pośrednich jego następstw, które wynikają z niewłaściwego traktowania ofiar i lekceważenia ich potrzeb (wiktymizacja wtórna). Ma też zapobiegać aktom zastraszania i zemsty ze strony sprawców oraz osób z ich otoczenia społecznego przybierających często postać zachowań przestępczych.

■ Komentarz opracowali specjaliści – członkowie Zespołu Doradców do spraw Ofiar Przestępstw przy Prokuratorze Generalnym.

ISBN 978-83-264-3368-9

9 788326 433689

Cena 69 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:
infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9788326433689 W01P01